

Kancelária verejného ochrancu práv

Súhrnná správa o prieskume dodržiavania základných práv a slobôd maloletých detí umiestnených v reedukačných centrách v Slovenskej republike

Bratislava júl 2014

V marci 2013 som poverila Kanceláriu verejného ochrancu práv vykonaním prieskumu dodržiavania základných práv a slobôd maloletých detí umiestnených v reedukačných centrách v Slovenskej republike.

Predložená správa obsahuje výsledky prieskumu v 6 reedukačných centrách v Slovenskej republike, ktorý vykonala pracovná skupina Kancelárie verejného ochrancu práv v zložení:

odborný gestor: JUDr. Ing. Janka Milan Laššáková

pracovná skupina: JUDr. Lenka Bodnárová

JUDr. Katarína Lakyová

Mgr. Juraj Jando

JUDr. Jana Dubovcová
verejná ochrankyňa práv

Bratislava 08. júla 2014

OBSAH

Úvodné informácie	4
O prieskume	6
1. Základné práva a slobody detí v reedukačných centrách	8
1.1 Právo na slobodu a osobnú bezpečnosť	8
1.2 Právo na dôstojnosť a na dôstojné zaobchádzanie	14
1.2.1 O používaní telesných trestov	15
1.2.2 Vybavenosť ochrannej miestnosti a jej používanie	19
1.2.3 Iné spôsoby nedôstojného a ponižujúceho zaobchádzania	24
1.2.3.1 Dostupnosť toaliet počas vyučovania v RC Hlohovec	24
1.2.3.2 Povinné venerologické a gynekologické vyšetrenia chovankýň v RC Zlaté Moravce	25
1.2.3.3 Strihanie vlasov dievčat v RC Bačkov	28
1.2.3.4 Červený odev za porušenie pravidiel v RC Bačkov	29
1.2.3.5 Osobné prehliadky v RC Spišský Hrhov	30
1.3 Právo detí na vzdelanie	30
1.4 Právo detí na osobitnú ochranu	33
1.4.1 Právo detí na riadnu výživu	33
1.4.2 Právo detí na primeranú zdravotnú starostlivosť a na vyhovujúce hygienické podmienky	37
1.4.3 Právo detí na kontakt s rodinou a s inými osobami	41
1.4.4 Právo detí na vreckové v RC Spišský Hrhov	48
2. Systémové nedostatky zistené prieskumom	49
2.1 Umiestňovanie detí do reedukačných centier	49
2.2 Diagnostika detí a ich diferenciacia	51
2.3 Používanie ochrannej miestnosti	54
2.4 Vzdelávanie detí v reedukačných centrách	55
2.5 Stravovanie detí v reedukačných centrách	59
2.6 Práca s rodinou detí umiestnených v reedukačných centrách	61
2.7 Starostlivosť o zamestnancov reedukačných centier	63
3. Odporúčania a opatrenia	64
4. Záver	66

Úvodné informácie

Verejný ochranca práv je podľa čl. 151a Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) nezávislý orgán Slovenskej republiky, ktorý v rozsahu a spôsobom ustanoveným zákonom chráni základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb v konaní pred orgánmi verejnej správy a ďalšími orgánmi verejnej moci, ak je ich konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť v rozpore s právnym poriadkom.

Podľa § 13 ods. 1 zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov, verejný ochranca práv koná na základe podnetu fyzickej osoby alebo právnickej osoby alebo z vlastnej iniciatívy.

Verejný ochranca práv je podľa § 17 ods. 1 zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov oprávnený napríklad vstupovať do objektov verejnej správy, vyžadovať potrebné spisy a doklady ako aj vysvetlenie k veci, klásť otázky zamestnancom orgánu verejnej správy, hovoriť aj bez prítomnosti iných osôb s osobami, ktoré sú v miestach, kde sa vykonáva ochranná výchova a ústavná výchova. Podľa § 17 ods. 2 písm. a) a b) tohto zákona sú orgány verejnej správy povinné poskytnúť verejnému ochrancovi práv informácie, vysvetlenia a umožniť mu nahliadanie do spisu. Orgány verejnej správy sú povinné umožniť vykonať oprávnenia podľa odseku 1 a vyhovieť žiadosti verejného ochrancu práv podľa odseku 2 písm. a) a b) bezodkladne.

V marci 2013 som na základe preskúmaných podnetov rozhodla o vykonaní **prieskumu dodržiavania základných práv a slobôd maloletých detí umiestnených v reedukačných centrách.**

Reedukačné centrum je podľa § 120 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „školský zákon“) špeciálne výchovné zariadenie. Podľa § 122 ods. 1 školského zákona reedukačné centrum, na základe výchovnovzdelávacieho programu a individuálneho programu, deťom do 18 rokov (v prípade, ak je to v záujme dieťaťa, do 19 rokov) **poskytuje výchovu a vzdelávanie, vrátane prípravy na povolanie, s cieľom ich opätovného začlenenia do pôvodného sociálneho prostredia na žiadosť dieťaťa.**

Umiestňovanie detí do reedukačného centra sa uskutočňuje podľa § 122 ods. 2 školského zákona. Podľa neho môžu byť do reedukačného centra deti **umiestňované na základe**

a) žiadosti zákonného zástupcu;

b) dohody so zariadením, v ktorom sa vykonáva rozhodnutie súdu {napr. uložená ochranná výchova (podľa § 103 Trestného zákona ochranná výchova sa vykonáva v osobitných výchovných zariadeniach alebo sa môže vykonať aj v profesionálnej náhradnej rodine..., ak to však vyžaduje zdravotný stav mladistvého, vykonáva sa v zariadení ústavnej zdravotnej starostlivosti) alebo ústavná starostlivosť};

- c) **predbežného opatrenia súdu** podľa osobitného predpisu, ktorým je rozhodnutie súdu podľa ustanovení §75 a § 75a Občianskeho súdneho poriadku;
- d) **rozhodnutia súdu o uložení ochrannej výchovy** - podľa § 102 Trestného zákona {podľa § 102 ods. 1 Trestného zákona ak súd odsudzuje mladistvého, môže mu uložiť ochrannú výchovu, ak o výchovu mladistvého nie je náležite postarané a tento nedostatok nemožno odstrániť v rodine, v ktorej žije alebo doterajšia výchova mladistvého bola zanedbaná alebo prostredie, v ktorom mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho riadnej výchovy};
- e) **rozhodnutia súdu o uložení výchovného opatrenia** - podľa § 37 ods. 2 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o rodine“) {súd môže podľa § 37 zákona o rodine rozhodnúť o dočasnom odňatí maloletého dieťaťa z osobnej starostlivosti rodičov (najdlhšie na šesť mesiacov) a uložiť mu pobyt v špecializovanom zariadení, ak je preukázané nevhodné správanie detí, ale aj porušovanie povinností rodičov po tom, ako výchovné opatrenia - napomenutie, dohľad, obmedzenia, poradenstvo - neviedli k náprave};
- f) **rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti** - podľa § 54 zákona o rodine {podľa § 54 ods. 2 zákona o rodine súd môže podľa v občianskoprávnom konaní nariadiť ústavnú starostlivosť len vtedy, ak výchova maloletého dieťaťa je vážne ohrozená alebo vážne narušená a ostatné výchovné opatrenia neviedli k náprave alebo, ak rodičia nemôžu zabezpečiť osobnú starostlivosť o maloleté dieťa z iných vážnych dôvodov a maloleté dieťa nemožno zveriť do náhradnej osobnej starostlivosti alebo do pestúnskej starostlivosti}.

Podľa § 122 ods. 3 školského zákona do „reedukačných centier sa spravidla prijímajú deti oboch pohlaví.“

O prieskume

Tento prieskum nie je zameraný na skúmanie umiestňovania detí do reedukačného centra. **Zameriava sa na preskúmanie činnosti reedukačného centra z pohľadu:**

- 1) či opatrenie štátu, akým je obmedzenie osobnej slobody detí ich umiestnením do reedukačného centra, plní štátom v zákone deklarovaný účel, ktorým je výchovný dohľad, výchova a vzdelávanie detí, vrátane prípravy na budúce povolanie, s cieľom ich opätovného začlenenia do pôvodného sociálneho prostredia;
- 2) či prax, ktorou centrum naplňa štátom mu zverené poslanie, je zárukou dodržiavania základných práv a slobôd v ňom umiestnených detí.

Neohlásený prieskum bol uskutočnený celkovo v šiestich reedukačných centrách v Slovenskej republike. Dňa 13. marca 2013 a dňa 20. marca 2013 uskutočnila Kancelária verejného ochrancu práv neohlásený prieskum v Reedukačnom centre, Zámok 1, 920 01 Hlohovec (ďalej len „**Reedukačné centrum Hlohovec**“). Ďalším zariadením, v ktorom bol dňa 24. apríla 2013 uskutočnený prieskum, bolo Reedukačné centrum, 906 37 Sološnica 3 (ďalej len „**Reedukačné centrum Sološnica**“). Následne bol dňa 19. júna 2013 uskutočnený prieskum v Reedukačnom centre, Samuela Kollára 51, 979 01 Čerenčany (ďalej len „**Reedukačné centrum Čerenčany**“) a dňa 26. júna 2013 v Reedukačnom centre Zlaté Moravce, Prílepská 6, 953 01 Zlaté Moravce (ďalej len „**Reedukačné centrum Zlaté Moravce**“).

Po začatí školského roku pokračovala Kancelária verejného ochrancu práv v prieskume dňa 3. októbra 2013 v Reedukačnom centre, Školská 158, 076 61 Bačkov (ďalej len „**Reedukačné centrum Bačkov**“) a dňa 4. októbra 2013 v Reedukačnom centre, Osloboditeľov 36, 053 02 Spišský Hrhov (ďalej len „**Reedukačné centrum Spišský Hrhov**“).

Postup pri prieskumoch bol vo všetkých reedukačných centrách nasledujúci:

Po príchode do reedukačného centra sme požiadali riaditeľa/riaditeľku o zabezpečenie súčinnosti zamestnancov a detí, ktoré sa v reedukačnom centre nachádzajú, o predloženie písomnej informácie o aktuálnom počte detí v reedukačnom centre, s uvedením počtu prítomných detí a konkrétnych dôvodov neprítomnosti ostatných detí, o aktuálnom počte zamestnancov reedukačného centra a profesijnej štruktúre zamestnancov (spolu s predložením dokladov týkajúcich sa dosiahnutej kvalifikácie týchto odborných zamestnancov), o vnútornom poriadku reedukačného centra a školskom poriadku (spolu s poskytnutím ich fotokópie), o ďalších interných predpisoch, na základe ktorých vykonáva zariadenie svoju činnosť, informácie o používaní ochrannej miestnosti, spolu s fotokópiami písomných záznamov o dôvodoch a priebehu pobytu detí v ochrannej miestnosti, o registrovaných a neregistrovaných úrazoch detí a o útekoch detí z reedukačného centra za obdobie od januára

2012 do súčasnosti. Taktiež bol riaditeľ/riaditeľka požiadaný o umožnenie ohliadky interiérov a exteriéru reedukačného centra. Vo všetkých navštívených reedukačných centrách nám **riaditeľ/riaditeľka, ako aj ostatní zamestnanci, súčinnosť ochotne poskytli.**

Počas neohlásených prieskumov sme uskutočnili **rozhovory** dohromady **so 142 deťmi** zo 6 reedukačných centier. Rozhovory vykonávali zamestnanci Kancelárie verejného ochrancu práv, boli vykonávané bez prítomnosti zamestnancov reedukačného centra, ak s tým dieťa súhlasilo. Zároveň boli uskutočnené rozhovory **so 72 zamestnancami** týchto reedukačných centier - riaditeľmi, vychovávateľmi, učiteľmi, psychológmi, zdravotnými sestrami, sociálnymi pracovníkmi, atď. Vo všetkých reedukačných centrách bol uskutočnený aj **prieskum priestorov** školy, internátnych častí, jedálne a boli preskúmané potrebné **písomnosti a doklady.**

Prieskum **bol zameraný na zisťovanie bežnej praxe.** Rozhovormi sme zisťovali, aká je bežná prax centra z pohľadu detí, z pohľadu zamestnancov a vedenia centra. Otázky sa týkali denného režimu, školského vyučovania, mimoškolských aktivít, možnosti detí na kontakt s rodinou, s tretími osobami, práva dieťaťa na súkromie, práva dieťaťa byť vypočuté, stravovania, zdravotnej starostlivosti, pozitívneho odmeňovania, trestov, používania ochrannej miestnosti, útekov z centra, prideľovania hygienických pomôcok a oblečenia, výživy detí, praktického výkonu pracovnej činnosti zamestnanca v súvislosti s denným a nočným režimom v reedukačnom centre, ako aj ďalších oblastí, ktoré prirodzene vyplynuli z rozhovorov. Rozhovory s respondentom uskutočňovali vždy dvaja zamestnanci Kancelárie verejného ochrancu práv a ak dostali súhlas od osoby, s ktorou uskutočňovali rozhovor, ich obsah zvukovo zaznamenávali. Po získaní poznatkov v reedukačnom centre Kancelária verejného ochrancu práv preskúmala písomnosti a dokumenty.

Z prieskumu každého reedukačného centra boli vypracované **správy verejnej ochrankyne práv o prieskume dodržiavania základných práv a slobôd maloletých detí umiestnených v reedukačnom centre.** V jednotlivých správach som navrhla reedukačným centrá, zriaďovateľom, aj Ministerstvu školstva Slovenskej republiky opatrenia, ktoré mali prijať na odstránenie zistených nedostatkov v dodržiavaní základných práv a slobôd detí, ktoré sú v nich umiestnené.

Aby som zistila, akým spôsobom sa realizujú mnou navrhnuté opatrenia, uskutočnila som v reedukačných centrách s odstupom času opätovné prieskumy. Dňa 24. marca 2014 som uskutočnila opätovný prieskum v Reedukačnom centre Hlohovec, dňa 26. marca 2014 v Reedukačnom centre Sološnica, dňa 26. marca 2014 a dňa 7. apríla 2014 v Reedukačnom centre Zlaté Moravce, dňa 28. marca 2014 v Reedukačnom centre Spišský Hrhov a dňa 15. mája 2014 v Reedukačnom centre Bačkov.

Táto správa obsahuje zhrnutie poznatkov z prieskumov uvedených zariadení a informáciu o účinnosti prijatých opatrení vo vzťahu k dodržiavaniu základných práv a slobôd maloletých detí umiestnených v reedukačných centrách v Slovenskej republike.

1. ZÁKLADNÉ PRÁVA A SLOBODY DETÍ V REEDUKAČNÝCH CENTRÁCH

1.1 Právo na slobodu a osobnú bezpečnosť

Právo na osobnú slobodu a bezpečnosť je základným právom.

Čl. 5 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Európsky Dohovor“): „Nikoho nemožno pozbaviť slobody okrem nasledujúcich prípadov, pokiaľ sa tak stane v súlade s konaním ustanoveným zákonom... d) **iné pozbavenie slobody maloletého na základe zákonného rozhodnutia na účely výchovného dohľadu** alebo jeho zákonné pozbavenie slobody na účely jeho predvedenia pred príslušný orgán.“

Čl. 18: „Obmedzenia, ktoré tento Dohovor pripúšťa pre uvedené práva a slobody nesmú sa využívať na iný účel, než na ten, na ktorý boli určené.“

Čl. 12 ods. 1 ústavy: „Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nezczudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.“

Čl. 13 ods. 2 ústavy: „Medze základných práv a slobôd možno upraviť za podmienok ustanovených touto ústavou len zákonom.“

Čl. 17 ods. 1 ústavy: „Osobná sloboda sa zaručuje.“

Podľa dostupných informácií, väčšina detí, ktoré sú umiestnené v reedukačnom centre bola rozhodnutím súdu v občianskoprávnom konaní (podľa zákona o rodine) odňatá zo starostlivosti rodičov a bola nad nimi nariadená ústavná starostlivosť. Na základe toho možno konštatovať, že v prípadoch týchto detí ide o **„iné obmedzenie slobody maloletého na základe zákonného rozhodnutia na účely výchovného dohľadu“** podľa čl. 5 ods. 1 písm. d) Európskeho Dohovoru, ktoré môže prichádzať do úvahy iba v prípade, že ide o zákonné rozhodnutie, ktorého účelom je výchovný dohľad, ak vynecháme posledný možný dovolený dôvod obmedzenia osobnej slobody maloletého, a to pre účely jeho predvedenia. **V prípade maloletých detí umiestnených do reedukačného centra je možné obmedziť ich osobnú slobodu iba a výslovne na účely výchovného dohľadu. Nie iba dohľadu, ale výchovného dohľadu,** čo je iná kvalita. Štát má úlohu dohliadať na výchovu a pedagogickú činnosť personálu škôl, vrátane špeciálnych výchovných zariadení.

Podľa § 122 ods. 1 školského zákona reedukačné centrum, na základe výchovnovzdelávacieho programu a individuálneho programu, poskytuje deťom výchovu a vzdelávanie vrátane prípravy na povolanie **s cieľom ich opätovného začlenenia do pôvodného sociálneho prostredia**. Pôvodným sociálnym prostredím má zákon na mysli prostredie mimo ústavnej starostlivosti.

Z takto právne nastaveného systému vyplýva, že **účelom, pre splnenie ktorého štát zasiahol do práva dieťaťa na jeho osobnú slobodu** tým, že ho umiestnil do reedukačného centra **je, že dieťa sa** po skončení ústavnej výchovy, počas ktorej podstupuje reedukáciu,

dokáže opätovne začleniť do pôvodného sociálneho prostredia (socializovať). Tento zákonom ustanovený účel sa má naplňať v reedukačných centrách prostredníctvom:

- **riadnej starostlivosti, ktorá v sebe zahŕňa aj riadnu výživu a výchovu,**
- **vzdelávania,**
- **pomoci pri odstraňovaní porúch správania,**
- **pomoci osobnostnej a sociálnej integrácii dieťaťa,**
- **podpory jeho psychosociálneho vývinu.**

Pre konštatovanie, že umiestnením dieťaťa do ústavu nedošlo k porušeniu jeho základného práva na osobnú slobodu a bezpečnosť **musia byť splnené obidve zákonné podmienky.** Nestačí teda, že maloletému bola sloboda obmedzená na základe **zákonného rozhodnutia**, ale musí byť naplnený aj **účel výchovného dohľadu.** Za ich splnenie nesie zodpovednosť štát, ktorý dieťa prevzal do svojej starostlivosti.

Štát sa zaviazal postupovať v súlade s Dohovorom o právach dieťaťa, ku ktorému Slovenská republika pristúpila.

Aj preto **skutočnosť, či pozbavenie osobnej slobody konkrétneho maloletého plní zákonom ustanovený účel,** v pravidelných intervaloch **prehodnocuje súd.** Najmenej dvakrát do roka by mal hodnotiť účinnosť ústavnej výchovy, sledovať spôsob, akým je ústavná výchova (ochranná výchova) vykonávaná, najmä v súčinnosti s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, s obcou a s príslušným zariadením, v ktorom je dieťa umiestnené. Z bežnej praxe súdov vyplýva, že súd vykonáva ako dôkazy vyjadrenia, písomné vyjadrenia, oboznamuje sa s údajmi o maloletom, ktoré si vyžiada od príslušného orgánu verejnej správy a zariadenia, v ktorom je dieťa umiestnené, a na základe hodnotenia týchto dôkazov rozhodne. Súd v rámci konania nepreskúma výchovnú inštitúciu a pomery v nej osobne, nevykonáva ohliadky na mieste samom (v reedukačnom centre, v škole a pod.) a ani tam nerobí vypočutie detí, svedkov a pod. Podľa zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov v nich vykonáva pravidelný **dohľad prokuratúra.**

Verejný ochranca práv si musí položiť otázku, či obmedzenie slobody maloletého dieťaťa, umiestnením do reedukačného centra, spĺňa svoj účel, alebo či ním došlo (dochádza) k porušeniu základných práv dieťaťa. Pre odpoveď na túto otázku je potrebné poznať ako prebieha reedukácia a aké sú jej výsledky, teda či sa deti, ktoré prešli reedukáciou socializovali.

Tento prieskum je prvým krokom. Poskytuje zistenia **o priebehu reedukácie** detí umiestnených do reedukačných centier a o praxi zaobchádzania s nimi počas pobytu v ústave. Neposkytuje zistenia o úspešnosti reedukácie, teda o tom, aká je miera socializácie detí, ktoré prešli reedukáciou v takej podobe, ako ju uskutočňujeme v Slovenskej republike. To bude druhý krok prieskumu. Až po ukončení prieskumu v oboch jeho krokoch bude možné odpovedať na otázku, či sa obmedzením slobody maloletého jeho umiestnením

do reedukačného centra napĺňa účel jeho umiestnenia, a teda či týmto postupom štátu dochádza alebo nedochádza k zásahu do základného práva dieťaťa na osobnú slobodu.

Ak by sa vykonávaním reálnej praxe v reedukačnom centre (nie iba v jeho písomných materiáloch) riadne nenapĺňal a nenaplnil účel, pre ktorý bolo dieťa do reedukačného centra umiestnené, potom by zo strany štátu dochádzalo k porušovaniu práva maloletého na osobnú slobodu. V takomto prípade by sa totiž čl. 5 ods. 1 písm. d) Európskeho Dohovoru, v zmysle čl. 18 Európskeho Dohovoru, neaplikoval správne a úplne. Podľa čl. 18 obmedzenia, ktoré tento Európsky Dohovor pripúšťa pre uvedené právo a slobodu sa nesmú využívať na iný účel, než na ten, na ktorý boli určené.

Výsledky prieskumu

Prieskum potvrdil, že **rozhodujúcim faktorom pre** napĺňanie ustanoveného účelu reedukačného centra je kvalita jeho zamestnancov. Teda nie je to formálnoprávne nastavenie systému, ani zvolená forma reedukácie, dostatok, či nedostatok finančných prostriedkov, ktoré majú reedukačné centrá k dispozícii, ale **ľudský faktor. Ich vzťah k deťom, postoj k nim, spôsob, akým vykonávajú svoje poslanie, ich zručnosti a vedomosti majú na dieťa najväčší vplyv.**

Zamestnanci najviac ovplyvňujú to, ako sa deti v zariadení cítia, ako a kam vedie ich výchova a vzdelávanie, a či a aký bude mať ich pobyt v zariadení pre ich život zmysel.

Na posúdenie, ako jednotlivé reedukačné centrá napĺňajú účel, na ktorý boli zriadené, boli okrem názorov a postojov zamestnancov, **najpodstatnejšie názory detí. Ich vnímanie** starostlivosti o ne zo strany zamestnancov reedukačného centra, ich pocity v súvislosti s pobytom v zariadení, v súvislosti s výchovou a vzdelávaním. Každé centrum malo svoju vlastnú atmosféru. V niektorých reedukačných centrách trvali rozhovory s deťmi dlhší čas, deti sa s nami rozprávali oveľa viac ako v iných zariadeniach, v niektorých centrách sa pri rozhovoroch s deťmi zdalo, že ich iba zdržiavame - „oberáme o čas“, lebo by už radšej robili niečo iné. Bolo jasné, že si môžu svoje problémy riešiť priamo so zamestnancami zariadenia a nepotrebnú sa zverovať niekomu cudziemu.

Tak tomu bolo napr. v Reedukačnom centre Sološnica alebo v Reedukačnom centre Čerenčany. V týchto reedukačných centrách sa deti vyjadrovali o zaobchádzaní s nimi väčšinou pozitívne.

Osobitne musím vyzdvihnúť Reedukačné centrum Čerenčany. V tomto reedukačnom centre bol zistený len minimálny formálny nedostatok, ktorý sa odstránil úpravou školského poriadku. **Starostlivosť a výnimočne ľudský, ale zároveň veľmi profesionálny, prístup zamestnancov k deťom** v centre sa odrážal na spokojnosti detí, a tým aj na celkových výsledkoch prieskumu v tomto reedukačnom centre. Uvítala som najmä, že deti mali **možnosť individuálnych vychádzok, trávenia víkendov v domácom prostredí, dostatok mimoškolských aktivít** (okrem iného starostlivosť o zvieratá mimo

zariadenia, starostlivosť o areál reedukačného centra, vydávanie vlastného CD, vydávanie časopisu a mnohé iné), a tiež **dostatočnú zdravotnú starostlivosť**. Ako som uviedla aj v správe z prieskumu v tomto reedukačnom centre, **veľmi príjemná, pozitívna atmosféra zariadenia je výsledkom snahy všetkých zamestnancov a je zabezpečená najmä kvalitným riadením reedukačného centra. Reedukačné centrum Čerenčany by určite mohlo byť príkladom dobrej praxe aj pre ostatné, obdobné zariadenia v Slovenskej republike.**

Takto hodnotím aj **Reedukačné centrum Sološnica, v ktorom som ocenila najmä jeho „otvorený“ systém fungovania. Budovy reedukačného centra boli otvorené a chovanci mali možnosť pohybovať sa v rámci nich, ako aj celého areálu zariadenia neobmedzene, bez dozoru.** Toto zariadenie sme navštívili ako druhé po prieskume Reedukačného centra Hlohovec. Oproti príliš uzavretému režimu, ktorý bol v čase prieskumu nastavený v Reedukačnom centre Hlohovec (pohyb v uzamknutých budovách, ako aj v rámci areálu zariadenia len pod dozorom, žiadne individuálne vychádzky, takmer žiadna možnosť ísť na nákupy potravín, spoločné vychádzky niekedy len raz za dva týždne), bol **voľný pohyb chovancov v rámci areálu Reedukačného centra Sološnica, každodenné spoločné vychádzky, výlety (aj cyklistické), týždenné nákupy v obchode, ako aj možnosť individuálnych vychádzok, dokonca brigád a tréningov mimo zariadenia, výrazným posunom vpred.** Pritom v oboch zariadeniach sa nachádzajú chovanci v podobnej vekovej kategórii (v Reedukačnom centre Sološnica sa navyše nachádzajú, okrem starších chovancov, aj chovanci navštevujúci základnú školu).

Zamestnanci Reedukačného centra Hlohovec v rozhovoroch uvádzali, že sa boja chodiť s chovancami na vychádzky, lebo sú za nich zodpovední. Opakovane argumentovali tým, že oni budú zodpovední, ak chovanci niečo spravia, ak utečú a podobne. Väčšina argumentov končila dôvetkom: „Veď to sú také deti, veď viete aké sú to deti, im sa nedá veriť.“ Treba uviesť, že v tomto centre väčšina zamestnancov nemala kvalifikáciu na prácu s deťmi. Aj **napriek uzavretosti centra, bolo počas prieskumov najviac detí na úteku práve z Reedukačného centra Hlohovec.** Otvorenosť Reedukačného centra Sološnica však bolo možné realizovať len prostredníctvom jasnej, priamej komunikácie s deťmi, založenej na dohode o tom, že pokiaľ sa takýto systém zavedie, chovanci nebudú zo zariadenia utekať. Citujem z vyjadrení detí k tejto téme:

- „Menej sa teraz uteká, keď je voľnejší režim. Predtým sa viac utekalo, napr. pred dvoma rokmi. Asi pol roka je voľnejší režim, ale predtým to bolo tiež, len to potom zrušili. Dohodli sme sa na komunite, že keď bude útek, tak to zavrú. Teraz je to lepšie.“

Ďalšie dieťa v tejto súvislosti uviedlo:

- „Kedykoľvek by som mohol utiecť, ale načo. Dá sa to vydržať. Už nikto teraz neuteká.“

Samozrejme, nevylúči to občasné úteky detí. Ale skutočnosť, že takýto systém môže fungovať vidieť v tom, že počas nášho prieskumu v Reedukačnom centre Sološnica boli na úteku len 3 chovanci, z toho len jeden utiekol priamo z reedukačného centra: Zvyšní dvaja

sa nevrátili z prázdnin. Ako vyplýva aj zo správy o výsledkoch a podmienkach výchovno-vzdelávacej činnosti Reedukačného centra Sološnica za školský rok 2012/2013: „**Výchovná činnosť bola naďalej realizovaná „pri otvorených dverách“**“. Napriek tomu bola útekovosť veľmi nízka. Posledný útek zo zariadenia bol 4.1.2013. Útekmi boli len neskoré návraty z dovolení. Osvedčili sa aj individuálne vychádzky žiakov do Sološnice. Do budúcnosti uvažujeme umožniť najlepším jednotlivcom vychádzky do okresného mesta Malacky.“

V tomto smere by Reedukačné centrum Sološnica mohlo byť tiež príkladom pre ostatné zariadenia, aby sa snažili realizovať voľnejší, otvorenejší režim, keďže ten doterajší neprinášal dostatočné výsledky.

V Reedukačnom centre Bačkov som zase ocenila, okrem ľudského prístupu väčšiny zamestnancov, tiež skutočnosť, že zamestnanci **nevyužívajú ochrannú miestnosť a na upokojenie detí používajú iné, alternatívne metódy**. V tomto reedukačnom centre sa ochranná miestnosť vôbec nenachádzala, deti pri rozhovoroch nevedeli, čo to ochranná miestnosť vlastne je.

Prístup zamestnancov k chovankyniam a snahu o zlepšenie treba oceniť aj v **Reedukačnom centre Spišský Hrhov**, a to najmä vzhľadom na minulosť zariadenia. V tejto súvislosti **došlo určite k zlepšeniu pomerov, čo v rozhovoroch uvádzali aj niektorí zamestnanci zariadenia.**

Čo sa týka Reedukačného centra Zlaté Moravce - v reedukačnom centre pre deti nad 15 rokov (RC I) a v reedukačnom centre pre deti do 15 rokov (RC III) je vďaka vyváženému vzťahu zamestnancov k chovankyniam príjemná atmosféra potvrdená aj chovankyňami a je zrejmé, že zaužívané výchovné metódy a prístup k nim sú vhodné a majú zmysel.

Pokiaľ však ide o **zabezpečenie spoločnej výchovy maloletých matiek s ich deťmi, zistený stav som nemohla hodnotiť ako dobrý**. Tak, ako som uviedla aj v správe z prieskumu tohto reedukačného centra, pre maloleté matky s deťmi boli v reedukačnom centre nastavené pravidlá, ktoré kládli dôraz na dodržiavanie režimu zariadenia, teda **uprednostňovali inštitucionálny záujem zariadenia pred výchovou maloletých matiek k rodičovstvu**. Ich výchova prebiehala ako **inštitucionalizovaný pobyt v zariadení bez cieľného budovania vzájomných väzieb medzi matkou a dieťaťom a bez budovania väzieb a kontaktu s rodinou**, s rodičmi maloletých matiek a so starými rodičmi ich detí. Na špecifické postavenie maloletých matiek, a na z toho vyplývajúce odlišnosti a ich práva, sa v centre osobitne neprihliadalo. Z tohto dôvodu som reedukačnému centru navrhla prijatie opatrení, ktoré tieto nedostatky odstránia. Reedukačné centrum mi oznámilo, že časť z nich prijala.

Opätovným prieskumom (v r. 2014) sa však preukázalo, že aj určitý podiel z tej časti opatrení, o ktorých mi centrum oznámilo, že ich prijala, ostala iba v „deklarátornej, alebo iba v „papierovej“ podobe. V skutočnosti do praxe neboli zavedené. A s týmto stavom a prístupom nemôžem byť spokojná. Dokazuje neochotu meniť

prístup k maloletým matkám a ich deťom, čo je horší signál ako iba neochota meniť zaužívané vnútorné organizačné pravidlá.

V každom centre, ktoré som preskúmala, boli zistené menšie, ale aj závažnejšie nedostatky, ktoré sa po prieskume riešili, či riešia. Ale iba v **jednom centre** zo šiestich skúmaných, **som v správe z prieskumu tohto zariadenia zhodnotila, že celkovo neplnilo účel, na ktorý je vytvorené. Išlo o Reedukačné centrum Hlohovec.** Za najzávažnejšie problémy, ktoré chovanci v tomto zariadení uvádzali, som považovala **používanie telesných trestov, vulgarizmov zo strany zamestnancov, obmedzovanie používania toalety počas vyučovania a úplne uzavretý systém, ktorý spočíval v nedostatku vychádzok, kontaktov s rodinou a s okolitým svetom.** Prieskumom boli zistené aj ďalšie nedostatky, ktoré spočívali v zlej praxi reedukačného centra, a to najmä v nedostatočnej psychologickej podpore deťom, ako aj v samotnej práci s nimi, v používaní ochrannej miestnosti za trest po útekoch, a v mnohých ďalších nedostatkoch. Rozhovory s chovancami v tomto reedukačnom centre ukázali, že po formálnej stránke mali síce možnosť sťažovať sa, no ich sťažnosti boli bagatelizované a neriešené, čo viedlo až k tomu, že neverili, že sa môže niečo zmeniť. Aj moje zistenia boli najprv spochybňované nielen vedením zariadenia, ale aj zriaďovateľom. Vďaka **ministrovi školstva**, ktorý na pôde Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky zorganizoval stretnutie, na ktorom sa, okrem zástupcov ministerstva, zúčastnila aj zástupkyňa zriaďovateľa reedukačného centra, a zástupkyňa štátnej školskej inšpekcie, sa napokon prijali opatrenia a nedostatky sa začali reálne riešiť. Na tomto stretnutí bol minister oboznámený s nedostatkami v Reedukačnom centre Hlohovec, ale aj s fungovaním niektorých ďalších reedukačných centier. Aj na základe tohto stretnutia **zriaďovateľ Reedukačného centra Hlohovec, v spolupráci s novým riaditeľom zariadenia, prijal potrebné opatrenia** na odstránenie neprijateľného stavu v tomto zariadení, vrátane personálnych. Po vykonaní niekoľkých opakovaných prieskumov tohto zariadenia s odstupom roka som skonštatovala, že opatrenia prijaté v tomto reedukačnom centre priniesli **mnohé pozitívne zmeny**, na základe ktorých došlo k zlepšeniu pomerov, v ktorých Reedukačné centrum Hlohovec dnes funguje. V tejto súvislosti veľmi oceňujem najmä **zavedenie vnútornej diferenciácie v rámci jednotlivých výchovných skupín, čo znamená, že na základe dosiahnutých výsledkov správania zaraďujú chovancov do jedného z troch režimov - do otvoreného, do polootvoreného a do uzavretého.**

V otvorenom režime majú chovanci najviac rôznych výhod – voľný pohyb v priestoroch zariadenia, viac vychádzok (aj individuálnych), mimoriadne prázdniny, častejší prístup na počítač, možnosť chodiť na brigády a pod. Taktiež došlo v zariadení k zmene a **posilnení psychologickej pomoci pre chovancov a k zvýšenej kontrole zamestnancov**, aby sa neopakovali nežiaduce javy z minulosti. **Celkovo toto zariadenie počas obdobia jedného roka urobilo veľký posun vpred oproti minulosti.** Otvorenejší spôsob výchovy je náročnejší, trvá dlhšie a nemožno očakávať okamžitú úspešnosť, ale v konečnom dôsledku má veľký vplyv na psychiku detí, čo nakoniec ocenia aj zamestnanci zariadenia. Najmä však privádza dieťa k socializácii, a to je účel jeho pobytu v reedukačnom zariadení.

Záver: Izolácia nevedie k socializácii dieťaťa. Izolácia, zavedená v inštitúcii ústavným poriadkom (zatvorené oddelenia), ako prevažujúci prvok organizácie činnosti

a chodu centra, nezohľadňuje záujem dieťaťa ale inštitúcie, v ktorej je dieťa umiestnené. Takáto organizácia činnosti centra je v rozpore s účelom školského zákona. Zákonom ustanoveným účelom reedukácie je predsa opätovné zaradenie dieťaťa do sociálneho prostredia, socializácia dieťaťa. K socializácii sa nemožno dostať izoláciou. Organizovanie chodu reedukačného centra založené na prevažujúcom zatvorenom režime je aj v rozpore s čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa a môže viesť až k neoprávnenému zásahu do základného práva dieťaťa na osobnú slobodu.

1.2 Právo na dôstojnosť a na dôstojné zaobchádzanie

Právo na dôstojnosť a na dôstojné zaobchádzanie je základným právom.

Čl. 3 Európskeho Dohovoru - Zákaz mučenia: „Nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu.“

Čl. 16 ods. 2 ústavy: „Nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu.“

Čl. 19 ods. 1 ústavy: „Každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena.“

Čl. 19 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa: „Štáty...robia všetky potrebné zákonodarné, správne, sociálne a výchovné opatrenia na ochranu detí pred akýmkoľvek telesným alebo duševným násilím, urážaním, alebo zneužívaním, vrátane sexuálneho zneužívania, zanedbávaním alebo nedbanlivým zaobchádzaním, trýznením alebo vykorisťovaním počas doby, keď sú v starostlivosti...akýchkoľvek iných osôb starajúcich sa o dieťa.“

Čl. 19 ods. 2 Dohovoru o právach dieťaťa: „Tieto ochranné opatrenia zahŕňajú podľa potreby účinné postupy na vytvorenie sociálnych programov zameraných na poskytnutie nevyhnutnej podpory dieťaťu a tým, ktorým sa zverilo, ako aj iné formy prevencie...“

Čl. 20 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa: „Dieťa dočasne alebo trvalo zbavené svojho rodinného prostredia alebo dieťa, ktoré vo vlastnom záujme nemôže byť ponechané v tomto prostredí má právo na osobitnú ochranu a pomoc poskytovanú štátom.“

Čl. 37 Dohovoru o právach dieťaťa: „Štáty zabezpečia, aby žiadne dieťa nebolo podrobené mučeniu alebo inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.“

Zákaz neľudského, či ponižujúceho zaobchádzania, či takýchto trestov, podľa čl. 3 Európskeho Dohovoru platí bez ohľadu na správanie sa obete.

Za **neľudské zaobchádzanie** možno označiť také zaobchádzanie (štátneho orgánu) s inou osobou, ktoré je motivované zámerom spôsobiť jej utrpenie, je premyslené, používané

bez prestávky po dobu mnohých hodín, a buď spôsobí obeti skutočné ublíženie, alebo intenzívne psychické a fyzické utrpenie.

Za **ponižujúce zaobchádzanie** sa považuje také správanie (štátneho orgánu), ktoré mohlo vyvolať u osoby pocity strachu, úzkosti, menejcennosti a bolo spôsobilé ju pokoriť a ponížiť. Pokorenie musí dosahovať určitú závažnosť (intenzitu, trvanie), aby bolo možné konanie, ktoré ho spôsobilo alebo spôsobuje, považovať za ponižujúce.

V oboch prípadoch ide o takéto konanie vtedy, ak presahuje hranice daných foriem legitímneho zaobchádzania, či trestu.

V súvislosti s právom na dôstojné zaobchádzanie sme skúmali najmä postup reedukačných centier pri umiestňovaní detí do ochrannej miestnosti, či sú v týchto zariadeniach používané telesné tresty a iné neľudské a ponižujúce zaobchádzanie s deťmi.

1.2.1 O používaní telesných trestov

Podľa ustanovenia § 3 písm. r) školského zákona sú výchova a vzdelávanie založené na princípoch zákazu používania všetkých foriem telesných trestov a sankcií vo výchove a vzdelávaní.

Počas prieskumov v reedukačných centrách som sa presvedčila, že aj napriek tomu, že **zákaz používania telesných trestov by mal byť v akomkoľvek školskom zariadení absolútnou samozrejmou, ešte stále to neplatí všade.** Skutočnosť, či sú v reedukačnom centre používané telesné tresty, sme v prvom rade zisťovali v rozhovoroch s deťmi.

V Reedukačnom centre Zlaté Moravce a v Reedukačnom centre Spišský Hrhov chovankyne v rozhovoroch úplne vylúčili, že by zamestnanci používali telesné tresty.

Ani v **Reedukačnom centre Sološnica** žiaden z chovancov neuviedol v súčasnosti **výskyt telesných trestov.** Pretože však chovanci uviedli, že jeden z vychovávateľov, ktorý stále pracuje v zariadení, v minulosti zbil chovancov, upozornila som, aby bolo do budúcnosti vedenie reedukačného centra ostražité, a aby citlivo reagovalo na každé podozrenie týkajúce sa tohto vychovávateľa, aby sa už podobná situácia nezopakovala.

Podobne v **Reedukačnom centre Čerenčany** takmer všetky deti v rozhovoroch uvádzali, že učitelia, vychovávatelia, ako aj iní **zamestnanci reedukačného centra sa k nim správajú dobre a majú s nimi dobré vzťahy.** Len jedno dieťa v rozhovore uviedlo, že **v minulosti sa stalo, že vychovávateľ zbil dieťa,** ktoré bolo nezvládnuteľné. Bližšie informácie o tejto udalosti však dieťa neuviedlo. Túto skutočnosť neuviedlo v rozhovore žiadne iné dieťa. Keďže prístup zamestnancov k deťom bol v tomto zariadení naozaj obdivuhodný a právo dieťaťa byť vypočuté bolo v reedukačnom centre taktiež zabezpečené, skonštatovala som, podobne ako pri hodnotení Reedukačného centra Sološnica, že **garancie,**

že deti nebudú vystavené fyzickému násiliu, sú v týchto reedukačných centrách zabezpečené.

V Reedukačnom centre Bačkov sa počas prieskumu objavilo tvrdenie, že jedna z vychovávateľiek raz neprimeraným spôsobom reagovala na útek dvoch dievčat, použila na ne telesný trest. Navyše viacerí respondenti uviedli (deti i dospelí), že občas sa **rieši problém aj tzv. výchovnou fackou**. Tieto informácie nemožno brať na ľahkú váhu. **Facku, nech ju aj nazveme „výchovná“, v žiadnom prípade nemožno považovať za regulárny, správny a riadny výchovný prostriedok. Facka je vždy excés, vybočenie z pravidla, zlyhanie. Je to telesný trest. Z hľadiska zachovania ľudskej dôstojnosti oboch - vychovávajúceho aj vychovávaného, je vždy ponížením ľudskej dôstojnosti a osobitne v prípade, ak ju použije osoba v nariadenom postavení voči osobe závislej - v podriadenom postavení. A to je práve prípad vychovávateľa a chovanca, učiteľa a žiaka, rodiča a dieťaťa.**

Akceptácia tzv. „výchovnej“ facky je neprípustná. Bagatelizovanie takéhoto vybočenia (zlyhania) vychovávateľa, učiteľa, rodiča, zľahčovanie a ospravedlňovanie použitia facky vo výchove nie je správne. Môže viesť k prechodu od ojedinelého vybočenia - zlyhania, k pravidelnému používaniu facky ako výchovného prostriedku. **Každou „výchovnou“ fackou sa preto treba zaoberať ako so zlyhaním, a treba zistiť a posúdiť, či išlo o ojedinelé zlyhanie, aké sú jeho príčiny a ako predísť tomu, aby sa situácia neopakovala. V tomto prípade nič nie je horšie ako neriešenie, zľahčovanie, nevšímavosť.**

Vzhľadom na moje zistenia o súčasnom prístupe vedenia centra, aj ostatných zamestnancov k deťom a vzhľadom na to, že v reedukačnom centre je v súčasnosti dostatočne zabezpečené právo dieťaťa byť vypočuté, verím, že aj to je **garanciou, že deti nebudú vystavené fyzickému násiliu a nebude v tejto súvislosti dochádzať k porušeniu práva detí na dôstojné zaobchádzanie s nimi.**

V Reedukačnom centre Hlohovec, uvádzalo výskyt telesných trestov až **takmer 63 % opýtaných detí**. V tomto reedukačnom centre bolo uskutočnených 27 rozhovorov s chovancami a 17 z nich uviedlo, že v reedukačnom centre **sú voči deťom používané zo strany vychovávateľov telesné tresty**. Citujem z niektorých rozhovorov s deťmi:

- „Je pravda, že ak chlapec čosi spraví, tak vychovávateľ ho musí upozorniť. **Aj tá jedna facka, to nič, to je normálne, ale tie modriny na krku, to sú veľa. Tu sa viackrát stalo, že vychovávatelia chlapca dobili, keď utiekol. Deje sa to hore na prvom poschodí, zoberú si ho na chodbu.**“
- „....tak ma vychovávateľ chytil a vykrútil mi ruku a dal mi „kixáky“. Na WC ma zbil, na tvári som mal podliatinu, a potom ma dal na ochrannú miestnosť.“
- „Vychovávateľ často používa facky, päste, prípadne aj kľúče na udretie chlapcov.“

Okrem fyzického násilia uvádzali chovanci v tomto reedukačnom centre zo strany niektorých vychovávateľov aj používanie vulgarizmov, ponižovanie a vyhrážanie sa.

Niektorí chovanci uvádzali, že používanie násilia zo strany vychovávateľov sa snažili v minulosti riešiť aj s vedením reedukačného centra, **no ich tvrdeniam buď nikto neveril alebo ich námietky nikto neriešil.** Citujem z rozhovoru:

- „Riaditeľka veľmi problémy nerieši, nikto za ňou asi ani nechodí preto. Jeden z chovancov jej povedal, že ho zbil vychovávateľ a riaditeľka mu aj tak neverila a len povedala, že to nie je možné. Chovanec to povedal vedúcemu a ten mu povedal, že je to tvrdenie proti tvrdeniu. Pritom chovanec mal aj modrinu a musel nosiť šatku.“
- Chlapec s osobnou skúsenosťou s fyzickým trestom uviedol: „Chcel som podať trestné oznámenie na vychovávateľa, ale vedúci mi povedal, že je to tvrdenie proti tvrdeniu a mohol by som mať na krku obvinenie z krivého obvinenia. Hovoril som to aj (členke rodiny), chcela to riešiť s riaditeľkou, ale som jej to vyhovoril, aby to nechala tak. Za psychológom nechodím, lebo som to skúšal a on je trochu mimo reality.“

K opísanému zaobchádzaniu s deťmi zamestnanci, vrátane vtedajšej riaditeľky reedukačného centra, uvádzali, že **deťom v takýchto zariadeniach skutočne nemožno veriť, pretože si vymýšľajú, klamú, hlavne sú agresívne, vypočítavé a ich vyjadrenia sú vždy účelové.** Boli sme upozorňovaní na to, že keby sme vedeli o aké deti ide, nemohli by sme im veriť ani slovo a nemohli by sme brať vážne čo povedia. Skutočnosť, že v tomto reedukačnom centre sa vyskytovali telesné tresty, odmietal z počiatku pripustiť aj zriaďovateľ tohto reedukačného centra napriek tomu, že už v roku 2008 bol **vychovávateľ reedukačného centra uznaný vinným zo spáchania zločinu ublíženia na zdraví**, ktorého sa dopustil, keď v reedukačnom centre v ochrannej miestnosti fyzicky napadol mladistvého chovanca tým, že ho otvorenou dlaňou ruky udrel do tváre, niekoľkokrát ho kopol do ľavého boku a do hlavy, čím mu spôsobil roztrhnutie sleziny s krvácaním do brušnej dutiny, pričom slezina musela byť z tela poškodeného lekársky odstránená, zlomeninu 10. - 12. rebra vľavo, pohmoždenie hlavy, krvný výron v okolí ľavého oka, pomliaždenie ľavého ramena, pomliaždenie prednej brušnej steny vľavo - zranenia s dobou liečenia 3 mesiace. V roku 2009 uskutočnila okresná prokuratúra v tomto reedukačnom centre aj mimoriadnu previerku, ktorej zistenia boli totožné s výsledkami prieskumu, ktorý uskutočnila Kancelária verejného ochrancu práv. Ankety, ktorú prokuratúra uskutočnila, sa zúčastnilo **36 chovancov, z ktorých 22 uviedlo, že v zariadení sa používajú fyzické tresty**, a to bitka obuškom, facky, bitka hadicou a pášťami. Spomedzi ďalších trestov chovanci uviedli najmä šikanu a **rasistické urážky spojené s vulgarizmami a vyhrážaním.** Ako ďalší spôsob trestania uviedli taktiež uzatváranie do ochrannej miestnosti, **najmä po útekoch.** V zázname je tiež uvedené, že chovanci reedukačného centra sa sťažovali aj na nedostatočnú hygienu a uzamykanie toaliet. Podľa ich vyjadrení im je bránené v používaní toaliet podľa potreby. Okrem uvedených skutočností boli od roku 2009 v súvislosti s používaním telesných trestov voči chovancom Reedukačného centra Hlohovec vedené viaceré trestné konania. V súvislosti s aktuálne vedenými trestnými konaniami sa zriaďovateľ v čase prieskumu vyjadril v písomnom stanovisku takto: „K trestnému oznámeniu na vychovávateľa reedukačného centra

a k podanému trestnému oznámeniu na vychovávateľov reedukačného centra pre podozrenie zo spáchania prečinu ublíženia na zdraví uvádzame, že vo veci vykonávajú šetrenie príslušné orgány činné v trestnom konaní a po zaslaní meritórnych rozhodnutí môže len súd rozhodnúť o vine alebo nevine. **Platí zásada prezumpcie neviný.**“

Vyjadrenia zriaďovateľa o prezumpcii neviný zamestnanca sa týkajú toho, či určitej osobe (zamestnancovi centra) bude alebo bola preukázaná vina a bol za spáchaný trestný čin odsúdený právoplatným rozhodnutím súdu. **Prezumpcia neviný** môže ovplyvniť postup zamestnávateľa k svojmu zamestnancovi, ktorý je v trestnom stíhaní, ale **nemôže byť, a nie je dôvodom nečinnosti inštitúcie** (odkladania riešenia do skončenia trestného stíhania niektorého z jej zamestnancov) **vo vzťahu k vhodnosti, či nevhodnosti objektívne existujúceho výchovného prostredia pre deti umiestnené v tejto inštitúcii – reedukačnom centre.**

Pre prijatie opatrení voči používaniu fyzických trestov v centre nie je podmienkou, aby sa preukázalo, že fyzický útok vychovávateľa na **chovanca mal až takú intenzitu, že ju orgány v trestnom konaní vyhodnotia ako trestný čin.**

Ak riaditeľ/riaditeľka centra a jeho zriaďovateľ, čakajú s prijímaním opatrení **po tom, ako sa v centre stal fyzický útok na chovanca takej intenzity, že zakladá podozrenie zo spáchania až trestného činu, a sú odhodlaní s opatreniami čakať až do skončenia vyšetrovania takéhoto útoku, nepredstavujú žiadnu garanciu ochrany práv dieťaťa.**

Tento postup som hodnotila ako postup v rozpore so záujmami dieťaťa, ako postup v rozpore s účelom reedukačného centra. Riadnym postupom riaditeľa/riaditeľky centra mal byť taký postup, že sa mal/mala vecou začať okamžite zaoberať **ihneď keď vzniklo podozrenie, že mohlo dôjsť k fyzickému útoku na chovanca, nehovoriac o tom, ak takéto zistenie oznámi verejná ochrankyňa práv.**

Aj napriek týmto všetkým skutočnostiam boli vyjadrenia detí z Reedukačného centra Hlohovec o tom, že sa stretli s násilím zo strany zamestnancov reedukačných centier neustále spochybňované. Už len skutočnosť, že väčšina detí, ktoré sa nemohli o obsahu svojich vyjadrení vopred dohodnúť, uviedla takúto skúsenosť, by mala byť pre reedukačné centrum signálom, že nefunguje správne.

V žiadnom inom reedukačnom centre deti neuvádzali také závažné skutočnosti a v takom rozsahu, ako v tomto reedukačnom centre, a to aj napriek tomu, že v niektorých zariadeniach boli telesné tresty zo strany detí tiež spomenuté.

Postoj k zisteniam verejného ochrancu práv ukázal, že pri personálnom obsadení, ktoré bolo v tom čase v Reedukačnom centre Hlohovec, nie je šanca na žiadnu pozitívnu zmenu v jeho pôsobení, a teda ani šanca na zlepšenie pomerov pre deti, ktoré sú v ňom umiestnené. Preto som požiadala zriaďovateľa o **zabezpečenie personálnej zmeny vo vedení**

Reedukačného centra Hlohovec. Uvedené opatrenia boli prijaté, a okrem zmeny vo vedení došlo, aj k výmene ďalších zamestnancov zariadenia. Počas opätovného prieskumu v reedukačnom centre v apríli 2014 sme uskutočnili aj rozhovory s deťmi, ktoré uviedli, že **v zariadení sa už telesné tresty, ani vulgarizmy nepoužívajú. Vďaka spolupráci nového vedenia centra a zriaďovateľa už došlo k výraznému zlepšeniu pomerov, v akých Reedukačné centrum Hlohovec dnes funguje. Aj táto skúsenosť potvrdzuje,** že výchova založená na strachu, ponižovaní a izolácii detí nemá na deti žiaden pozitívny účinok, a že nijako nemôže byť prostriedkom na splnenie zákonom ustanoveného účelu, pre ktorý je dieťa umiestnené do reedukačného centra.

1.2.2 Vybavenosť ochrannej miestnosti a jej používanie

Podľa ustanovenia § 11 ods. 2 vyhlášky Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 323/2008 Z. z. o špeciálnych výchovných zariadeniach (ďalej len „vyhláška“), má mať ochranná miestnosť podlahovú plochu najmenej osem m², výšku najmenej 250 cm a najviac 300 cm a má byť vybavená takto:

- a) nábytok pevne pripevnený k podlahe, ktorý tvorí posteľ, stôl a sedadlo,
- b) zabudované WC s nádržkou na vodu umiestnenou mimo miestnosti,
- c) jednoduchý zdroj pitnej vody,
- d) jedna stena upravená ako zelená tabuľa,
- e) osvetlenie miestnosti s vonkajším ovládaním mimo dosahu dieťaťa,
- f) umývadelná, teplá, pevne upevnená podlahová krytina,
- g) vykurovanie, ktoré zabezpečí teplotu v miestnosti najmenej 21 °C,
- h) okno s vetraním chránené proti rozbitiu,
- i) zvukové zariadenie na privolanie pedagogického zamestnanca,
- j) materiál na vzdelávanie, relaxačnú alebo inú vhodnú činnosť, športové a iné vybavenie, ktoré svojím charakterom vylučuje zranenie dieťaťa a napomáha upokojovať dieťa.

V súvislosti s požiadavkami stanovenými vo vyhláške sme počas prieskumu **zistili viaceré nedostatky v troch reedukačných centrách - v Reedukačnom centre Hlohovec, v Reedukačnom centre Sološnica a v Reedukačnom centre Zlaté Moravce. Uvedené reedukačné centrá boli na nedostatky upozornené a v rámci možností uskutočnili nápravu.**

Využívanie ochrannej miestnosti má byť podľa ustanovenia § 125 ods. 6 školského zákona v záujme dieťaťa a jeho ochrany alebo v záujme ochrany iných osôb. Na odporúčanie psychológa môže riaditeľ zariadenia, v ktorom sa vykonáva rozhodnutie

súdu, umiestniť dieťa na určitý čas do karanténnej miestnosti alebo do ochrannej miestnosti, najviac však na 24 hodín, najmenej s jednou hodinou pobytu denne na čerstvom vzduchu mimo tejto miestnosti, alebo do príchodu zdravotnej pomoci alebo Policajného zboru.

Podľa ustanovenia § 125 ods. 7 školského zákona **ochranná miestnosť, ktorá sa zriaďuje v reedukačnom centre, slúži na ochranu a upokojenie dieťaťa a pobyt v nej nie je možné využiť ako trest.**

O dôvodoch a priebehu pobytu dieťaťa v ochrannej miestnosti sa vedie písomný záznam, v ktorom sa eviduje dátum a čas umiestnenia, čas vychádzok na čerstvom vzduchu, poskytnutý materiál a literatúra na čítanie a vzdelávanie sa alebo na inú činnosť, čas kontaktu s pedagogickým zamestnancom alebo psychológom, rozsah poskytnutej psychologickej, psychoterapeutickej, liečebno-výchovnej a zdravotnej starostlivosti.

Podľa ustanovenia § 11 ods. 6 vyhlášky počas pobytu dieťaťa v ochrannej miestnosti alebo v karanténnej miestnosti zabezpečuje špeciálne výchovné zariadenie priebežnú kontrolu jeho zdravotného stavu prostredníctvom zdravotnej sestry.

Podľa zákona sa má evidovať aj čas kontaktu s pedagogickým zamestnancom alebo psychológom a rozsah poskytnutej psychologickej, psychoterapeutickej, liečebno-výchovnej a zdravotnej starostlivosti.

Prieskumom bol zistený **rozdielny prístup** jednotlivých reedukačných centier **k používaniu ochrannej miestnosti**. Z tohto dôvodu sa aj skúsenosti detí s ich umiestňovaním do ochrannej miestnosti v jednotlivých reedukačných centrách značne odlišovali. V **Reedukačnom centre Bačkov**, ktoré bolo jediným zariadením, kde ochrannú miestnosť zamestnanci nepoužívajú, tak ako som už uviedla, **deti ani nevedeli čo to ochranná miestnosť je a na čo má slúžiť**.

Aj v **Reedukačnom centre Čerenčany** sa **ochranná miestnosť** využívala **len minimálne**. Fotokópia knihy ochrannej miestnosti obsahovala **len 3 záznamy o umiestnení dieťaťa za školský rok 2012/2013**. Z vyjadrení detí v tomto reedukačnom centre vyplývalo, že sa používa len v prípade agresívneho správania sa dieťaťa.

Veľký pokrok v súvislosti s využívaním ochrannej miestnosti sa uskutočnil aj v Reedukačnom centre Spišský Hrhov. Počas prieskumu som zistila, že za rok 2012 kniha ochrannej miestnosti obsahovala 38 záznamov. Od januára 2013 do nášho prvého prieskumu v októbri 2013, už bolo síce záznamov len 9, ale **chovankyne boli umiestnené v ochrannej miestnosti vždy na 24 hodín**. Aj keď zákon umožňuje z určených dôvodov umiestniť dieťa do ochrannej miestnosti až na 24 hodín, to, že sa to dialo vždy, bolo nežiaduce. **Umiestňovanie dieťaťa do ochrannej miestnosti až na 24 hodín by malo byť vnímané ako výnimočné opatrenie, pričom nemožno vylúčiť, že účel umiestnenia by mohol byť v mnohých prípadoch splnený aj skôr**. Navyše, aj keď z rozhovorov s chovankyňami a zamestnancami nevyplývalo, že by sa ochranná miestnosť v Reedukačnom centre Spišský Hrhov používala z iných dôvodov než sú prípady agresivity chovankyň, **školský poriadok reedukačného centra upravoval podmienky umiestnenia v nej v rozpore s podmienkami**

ustanovenými v zákone. Podľa školského poriadku bolo do ochrannej miestnosti možné umiestniť dieťa, okrem iného, aj za disciplinárne previnenie vo forme nedovolených prerušení pobytu (teda ako trest po úteku), za pomoc pri nedovolenom prerušení pobytu (pri úteku), alebo tiež za užívanie, rozširovanie a donášanie alkoholu, návykových a omamných látok a za donášanie a rozširovanie materiálov propagujúcich rasizmus, fašizmus a iné hnutia vedúce k potláčaniu základných ľudských práv. Tieto dôvody, ktoré malo reedukačné centrum upravené v školskom poriadku, však neboli zákonné. **Z tohto dôvodu som požiadala Reedukačné centrum Spišský Hrhov, aby zosúladiť podmienky umiestnenia chovankýň do ochrannej miestnosti, ktoré má upravené v školskom poriadku, so zákonom, a aby boli chovankyne umiestňované do ochrannej miestnosti len na nevyhnutný čas.** Riaditeľ reedukačného centra moje odporúčania prijal a **pri opätovnej návšteve reedukačného centra v marci 2014 som zistila, že od októbra 2013 sa ochranná miestnosť v reedukačnom centre vôbec nevyužívala.**

Aj v Reedukačnom centre Zlaté Moravce bolo počas prieskumu zistené, že deti sa **umiestňovali do ochrannej miestnosti v takmer každom prípade na celých 24 hodín,** aj keď podľa výpovedí zamestnancov sa chovankyne väčšinou upokojili oveľa skôr. Okrem toho, umiestňovanie chovankýň do ochrannej miestnosti sa v tomto reedukačnom centre uskutočňovalo **pomerne často** (za rok 2012 bolo 20 záznamov z ochrannej miestnosti a od januára 2013 do konca júna 2013 bolo v knihe ochrannej miestnosti uvedených 9 záznamov o umiestnení chovankýň). **Aj keď podľa záznamov boli dôvody umiestňovania v súlade so zákonom, výpovede chovankýň naznačovali, že tomu tak nemusí byť vždy.** Okrem toho, v prípade, ak umiestnenie dieťaťa do ochrannej miestnosti už neplní účel a napriek tomu tu je dieťa umiestnené, je to zásah neprimeraný, pretože prekračuje mieru nevyhnutnosti. V tomto prípade by to mohol byť aj zásah do osobnej slobody dieťaťa. **Z tohto dôvodu som skonštatovala, že v tomto reedukačnom centre mohlo dochádzať k porušovaniu práva detí na dôstojné zaobchádzanie a požiadala som novú riaditeľku reedukačného centra, aby zabezpečila, aby boli do účinnosti iného zákonného riešenia tejto problematiky chovankyne umiestňované do ochrannej miestnosti iba z dôvodov, ktoré dovoľuje zákon, iba na nevyhnutný čas, a tiež aby zabezpečila zosúladienie vybavenia ochrannej miestnosti s právnymi požiadavkami na ňu.** Počas opätovného prieskumu v tomto reedukačnom centre v marci 2014 som zistila, že v školskom roku 2013/2014 došlo k umiestneniu dieťaťa do ochrannej miestnosti už len v 2 prípadoch. Okrem toho riaditeľka uviedla, že ochranná miestnosť prechádza rekonštrukciou a bude upravená v súlade s vyhláškou.

Skutočnosť, že môže dochádzať k **porušovaniu práva detí na dôstojné zaobchádzanie,** som skonštatovala aj v súvislosti s umiestňovaním detí do ochrannej miestnosti v **Reedukačnom centre Sološnica.** V tomto reedukačnom centre chovanci pri rozhovoroch uvádzali, že do ochrannej miestnosti sú umiestňovaní **za trest. Najmä po úteku.** K dôvodom používania ochrannej miestnosti tiež niektorí vychovávatelia uvádzali, že ochranná miestnosť slúži v podstate **namiesto izolačnej miestnosti.** Aj kniha ochrannej miestnosti, ktorá obsahovala 7 záznamov o pobyte chovancov od januára 2013 do marca 2013, obsahovala tieto dôvody umiestnenia chovancov: „Zo zdravotných a hygienických

dôvodov, po úteku.“ Väčšina chovancov v Reedukačnom centre Sološnica bola do ochrannej miestnosti umiestnená na 24 hodín, jeden chovanec dokonca až na 28 hodín, pričom tento chovanec nám pri rozhovore uviedol, že po celý čas nebol na čerstvom vzduchu. Len niektorí chovanci uvádzali, že ich počas pobytu v ochrannej miestnosti zobrali vychovávatelia aj na čerstvý vzduch. **Väčšina uviedla, že na čerstvom vzduchu neboli vôbec.** Na otázku, či im počas pobytu v ochrannej miestnosti bola poskytnutá nejaká psychologická, psychoterapeutická alebo liečebno-výchovná pomoc, chovanci uvádzali, že nie, a že ich tam nikto okrem vychovávateľov nebol navštíviť. Len jeden z chovancov uviedol, že počas umiestnenia v ochrannej miestnosti ho prišla skontrolovať aj zdravotná sestra. Psychologička v tejto súvislosti uviedla: „Ja sa priznám, ja som tam bola raz. Neni mi to sympatické, to prostredie. Ja si myslím, že ten chlapec má možnosť nevyrušovaný porozmýšľať nad tými svojimi skutkami, jedno s druhým.“ O tom, že by priebežnú kontrolu zdravotného stavu dieťaťa umiestneného v ochrannej miestnosti vykonávala zdravotná sestra tiež neboli žiadne záznamy, uviedol to len jeden chovanec a samotná zdravotná sestra uviedla, že ju ku chovancom umiestneným v ochrannej miestnosti volajú len keď je nejaký problém, napr. si chovanec poreže ruku alebo je podozrenie na iný zdravotný problém. Okrem toho, v poobedňajších hodinách, v noci, počas sviatkov a počas víkendov sa zdravotná sestra v reedukačnom centre nezdržiava.

Na základe uvedených skutočností som skonštatovala, že **umiestňovanie detí do ochrannej miestnosti po úteku, najmä z hygienických dôvodov, dokonca na viac ako na 24 hodín, v niektorých prípadoch bez vychádzok na čerstvom vzduchu, bez riadnej a pravidelnej zdravotnej kontroly, je v rozpore s právnymi predpismi a v Reedukačnom centre Sološnica tak môže dochádzať k porušovaniu práva detí na dôstojné zaobchádzanie.** Z tohto dôvodu som požiadala zriaďovateľa reedukačného centra aby zabezpečil, aby boli v tomto centre umiestňované deti do ochrannej miestnosti iba z dôvodov, ktoré dovoľuje zákon, iba na nevyhnutný čas a postupom, ktorý dovoľuje zákon.

Zriaďovateľ, spolu s riaditeľom reedukačného centra moje odporúčania prijali a riaditeľ mi oznámil, že **k umiestňovaniu detí do ochrannej miestnosti už v reedukačnom centre nedochádza.** Tieto skutočnosti boli overené aj počas opakovaného prieskumu uskutočneného v marci 2014, kedy bolo zistené, že **posledné umiestnenie sa uskutočnilo v novembri 2013.**

Umiestňovanie detí do ochrannej miestnosti sa, z pomedzi všetkých reedukačných centier, v ktorých bol uskutočnený prieskum, najčastejšie využívalo v Reedukačnom centre Hlohovec. Za obdobie cca 3 mesiacov (od decembra 2012 do konca februára 2013) obsahuje kniha ochrannej miestnosti až 21 záznamov o pobyte chovancov v ochrannej miestnosti (pre porovnanie v Reedukačnom centre Sološnica bolo za približne rovnaké obdobie zaevidovaných 7 umiestnení). Podľa prieskumu toto reedukačné centrum umiestňovalo chovancov do ochrannej miestnosti aj z dôvodov, ktoré neboli stanovené v zákone. V rozhovoroch chovanci zhodne uvádzali, že do ochrannej miestnosti sú umiestňovaní za trest. Najmä po úteku. Táto skutočnosť vyplývala aj z rozhovorov so zamestnancami reedukačného centra a potvrdil to aj prieskum záznamov z knihy ochrannej

miestnosti, pričom niektoré dôvody umiestnenia neboli v súlade so zákonom. Navyše väčšina chovancov (až 16 z celkového počtu 21) bola, podľa záznamov, umiestnená do ochrannnej miestnosti **na celých 24 hodín**. Niektorí chlapci uviedli, že boli umiestnení v ochrannnej miestnosti aj viac ako 24 hodín a v súvislosti s ochrannou miestnosťou vyjadrovali veľmi negatívne pocity. Jeden z chovancov v rozhovore uviedol, že v ochrannnej miestnosti nemal počas 24 hodín k dispozícii pitnú vodu, pretože tam počas jeho pobytu netiekla a bolo mu prinesené len jedlo. Viacerí v rozhovore uviedli, že aj v čase, keď v ochrannnej miestnosti nefungovala sprcha, ani WC a netiekla v nej voda, boli chlapci do nej umiestňovaní. Podľa záznamov sa potvrdilo, že v ochrannnej miestnosti v určitom období nefungovalo WC a sprcha.

Väčšina z chovancov, ktorí už niekedy boli umiestnení v ochrannnej miestnosti, zhodne uviedla, že **ich počas pobytu nikto nenavštívil, len im vychovávatelia nosili jedlo**. Uviedli, že počas pobytu v ochrannnej miestnosti im nebola poskytnutá žiadna pomoc, ani psychologická, ani psychoterapeutická alebo liečebno-výchovná a počas umiestnenia v ochrannnej miestnosti na 24 hodín im nikto priebežne nekontroloval zdravotný stav. Ani písomné záznamy nachádzajúce sa v knihe ochrannnej miestnosti reedukačného centra neobsahovali žiadne údaje o rozsahu poskytnutej psychologickej, psychoterapeutickej, liečebno-výchovnej pomoci alebo zdravotnej starostlivosti. Ani jeden chovanec v rozhovore neuviedol, že mu bola umožnená **vychádzka na čerstvom vzduchu**. Vychádzky na čerstvom vzduchu v rozhovoroch nepotvrdili ani vychovávatelia. Iba niektoré záznamy z knihy ochrannnej miestnosti obsahovali pri údají o vychádzkach na čerstvom vzduchu čas. V záznamoch sa nachádzajú časové záznamy s tým, že by malo ísť o pobyt chovanca na čerstvom vzduchu, pri niektorých sa nachádza len poznámka hygiena. Všetci chovanci, ktorí boli umiestnení v ochrannnej miestnosti uviedli, že **matrac, vankúš a paplón im bol poskytnutý až večer**. Počas dňa teda nemohli oddychovať, pretože ležanie na posteli bolo tvrdé a nepohodlné. Vychovávatelia k tomu v rozhovoroch uvádzali: „Matrac sa cez deň berie preto, aby tam tí chlapci nechceli chodiť. Lebo oni by naschvál robili niečo také, aby nemuseli na odborný výcvik.“

Na základe týchto zistení som skonštatovala, že **opísaný postup je ponižujúcim zaobchádzaním a Reedukačné centrum Hlohovec ním porušuje právo dieťaťa na dôstojné zaobchádzanie. Preto som požiadala o zabezpečenie umiestňovania detí do ochrannnej miestnosti iba z dôvodov, ktoré dovoľuje zákon, iba na nevyhnutný čas a iba postupom, ktorý dovoľuje zákon a zosúladenie jej vybavenia ochrannnej miestnosti s právnymi požiadavkami na ňu.**

Počas opätovného prieskumu v tomto reedukačnom centre v apríli 2014 boli preskúmané aj záznamy z ochrannnej miestnosti. Kniha obsahovala 21 záznamov od marca 2013 do marca 2014, teda za obdobie 1 roka. Taký istý počet záznamov obsahovala počas prvého prieskumu za 3 mesiace. **Napriek skutočnosti, že tento stav stále nie je ideálny, možno skonštatovať, že je to výrazný posun k lepšiemu.**

1.2.3 Iné spôsoby nedôstojného a ponižujúceho zaobchádzania

Okrem zisťovania, či sú v reedukačných centrách používané telesné tresty a okrem preskúmavania postupu reedukačných centier pri umiestňovaní detí do ochrannej miestnosti, sme v jednotlivých reedukačných centrách skúmali aj **d ďalšie postupy v ich praxi**, ktoré by mohli zasahovať do práva detí na dôstojné zaobchádzanie. Konkrétne išlo o **obmedzenie používania toaliet počas vyučovania** v Reedukačnom centre Hlohovec, **odôvodnenosť venerologických a gynekologických vyšetrení** v Reedukačnom centre Zlaté Moravce, **strihanie vlasov detí (najmä dievčat) po návrate z úteku dohola**, **nosenie červených šiat** ako upozornenie na to, že ich nositeľ porušil pravidlá v Reedukačnom centre Bačkov a **osobné prehliadky chovankýň po úteku** v Reedukačnom centre Spišský Hrhov.

1.2.3.1 Dostupnosť toaliet počas vyučovania v Reedukačnom centre Hlohovec

Podľa ustanovenia § 144 ods. 1 písm. i) a j) školského zákona dieťa alebo žiak má právo na výchovu a vzdelávanie v bezpečnom a hygienicky vyhovujúcom prostredí a na organizáciu výchovy a vzdelávania primeranú jeho veku, schopnostiam, záujmom, zdravotnému stavu a v súlade so zásadami psychohygieny.

V rozhovoroch so zamestnancami Kancelárie verejného ochrancu práv takmer všetci chovanci počas prieskumu v Reedukačnom centre Hlohovec zhodne uviedli, že **pocas vyučovania nemôžu používať toaletu** podľa potreby. **Možnosť používania toalety bola obmedzená len na prestávku po 3. vyučovacej hodine (veľká prestávka), a potom po 5. vyučovacej hodine.** Toto obmedzenie považovali chovanci za veľmi nepríjemné, najmä preto, že po raňajkách odchádzali na vyučovanie a následne nemali možnosť použiť toaletu skôr ako po 3. vyučovacej hodine. Nami na mieste zistená skutočnosť potvrdzovala pravdivosť výpovedí chovancov. Toalety sa nachádzali mimo školských priestorov na chodbe, ktorá bola oddelená od školských priestorov dverami, ktoré sa zamýkali. Zriaďovateľ v písomnom stanovisku k tomuto zisteniu uviedol: „K údajnému bráneniu používania toaliet počas vyučovania podľa potreby je nutné uviesť, že tento pocit žiakov pravdepodobne vyplýva z priestorového riešenia jednotlivých tried školy a umiestnením toaliet mimo objektu školy. Žiaci počas prestávok samozrejme môžu ísť na toalety, ak o to požiadajú učiteľa, ktorý vykonáva dozor. **Nie je možné, aby žiaci hromadne navštevovali toalety počas každej prestávky, nakoľko toto zneužívajú, a to najmä na fajčenie.** V priestoroch toalety sa často žiaci snažia o vybavovanie si účtov medzi sebou preto, lebo sa jedná o priestor, kde pedagóg nesmie byť neustále prítomný. Individuálne môžu deti používať toalety podľa potreby počas každej prestávky.“

To, že by chovanci naozaj mohli využívať toalety v individuálnych prípadoch aj mimo stanovených dvoch prestávok, však deti nepotvrdili, práve naopak. Citujem z rozhovorov s nimi k tejto téme:

- „Keď sme v škole, keď sme doobeda na praxi, tak ideme dvakrát za celý deň. Po raňajkách nás pošlú rovno do školy, ani na malú potrebu, však aj predsa

keď sa najem, tak aj na malú potrebu chcem aspoň ísť, ale nič, nemôžeme ísť. Nepustia nás. Na výchove môžeme ísť kedy chceme.“

- „A ešte jednu vec by som chcel povedať, že je tu taká strašná haluz, že je škola napr., a zoberte si, že ráno vstanete o šiestej, musíte si spraviť ten rajón, musíte ísť na lieky, umyť sa, obliecť, musíte to postíhať do tých 20 minút, do pol hodiny. Potom idete do školy a zrazu prídete a potrebujete ísť na WC a po prvej hodine napr. už to nevydržíte a musíte sa spýtať, že pani učiteľka prosím vás ja potrebujem ísť na WC, už vážne to nevydržím. Povedia vám, že počkaj po tretej hodine, lebo po tretej hodine je prestávka. WC sú zamknuté a cez tieto dvere sa nedostanete.“

Podozrenie, že v Reedukačnom centre v Hlohovci sa zamykali toalety, ktoré používajú chovanci a bolo im bránené v používaní toaliet podľa potreby, uviedla vo svojej správe aj okresná prokuratúra už v roku 2009.

V súvislosti s postupom reedukačného centra v uvedenej veci som preto skonštatovala, že v **Reedukačnom centre Hlohovec bol umožnený a tolerovaný taký spôsob práce, ktorý vytváral podmienky na porušovanie práva detí na dôstojnosť a dôstojné zaobchádzanie.** Zjednodušenie si práce však nikdy nemôže byť na úkor zdravia a hygieny chovancov. Tento postup, ktorý s veľkou pravdepodobnosťou pretrvával od roku 2009, som zhodnotila ako **necitlivé a dehonestujúce zaobchádzanie s deťmi na hranici šikanovania.** Zriaďovateľka som preto požiadala, aby boli chovancom toalety ihneď prístupné.

Prehliadkou zariadenia pri opätovnom prieskume v apríli 2014 bolo zistené, že toalety boli odomknuté, a podľa neskorších vyjadrení chovancov, sú odomknuté stále.

1.2.3.2 Povinné venerologické a gynekologické vyšetrenia chovankýň v Reedukačnom centre Zlaté Moravce

Chovankyne pri prieskume v Reedukačnom centre Zlaté Moravce uvádzali, že **vždy** po návrate z dovolenky im robia venerologické vyšetrenia (venerológia – odvetvie lekárstva, ktoré uskutočňuje výskum, prevenciu a liečenie pohlavných chorôb) a gynekologickú prehliadku, či nie sú tehotné. Aj zamestnanci uviedli, že **gynekologické a venerologické prehliadky chovankýň po návrate z prázdnin a útekov sú povinné.** Danú prax potvrdzoval aj školský poriadok, podľa ktorého chovankyňa pri príchode z útoku bude umiestnená v karanténnej miestnosti, kde sa podrobí nutnej hygienickej kontrole (vlasy, nechty, koža...), ktorú zabezpečí zdravotná sestra. V sprievode zdravotnej sestry absolvuje vyšetrenie u dospelovej lekárky a ďalšie vyšetrenia ňou navrhnuté, tiež venerologické vyšetrenie a gynekologické vyšetrenie. Taktiež, podľa školského poriadku, celkový hygienický filter absolvuje z dôvodu ochrany svojho zdravia a zdravia ostatných detí pred infekčnými a nákazlivými ochoreniami.

V správe z prieskumu uskutočnenom v tomto reedukačnom centre som skonštatovala, že je mimo akúkoľvek pochybnosť, že **povinné vykonávanie venerologického a gynekologického vyšetrenia každej chovankyne po jej návrate z dovolenky alebo z úteku predstavuje zásah do ľudskej dôstojnosti chovankýň tohto zariadenia.** Táto povinnosť v sebe **obsahuje prezumpciu nevyhovujúceho správania sa chovankýň na dovolenke alebo na úteku** a generálne ich podrobuje ponižujúcemu zaobchádzaniu, ktoré predstavuje venerologické a gynekologické vyšetrenie bez ich súhlasu. Táto povinnosť v sebe **neobsahuje ani žiaden výchovný prvok**, čím sa dostáva aj do rozporu s cieľmi, ktoré má plniť „reedukačné zariadenie“, ktoré má výchovu aj vo svojom názve. Taktiež nespĺňa žiadne z kritérií, na základe ktorých by ju bolo možné označiť za oprávnený zásah do ľudskej dôstojnosti. **Nemá základ v zákonnej právnej úprave, nedbá na podstatu a zmysel obmedzovaného základného práva a slobody a nie je ani nevyhnutným a primeraným opatrením na dosiahnutie ustanoveného cieľa.** Analýzou uvedených zistení som dospela k názoru, že postup reedukačného centra, na základe ktorého sú jeho chovankyne, po každom návrate z dovolenky a po útekoch, podrobované venerologickému a gynekologickému vyšetreniu, predstavuje protiústavný zásah do ich práva na zachovanie ľudskej dôstojnosti.

Taktiež som v správe uviedla, že povinné podrobovanie sa venerologickému a gynekologickému vyšetreniu je **nielen v rozpore s právom na zachovanie ľudskej dôstojnosti, ale môže byť tiež aj v rozpore so zákonom č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý v súlade s medzinárodnými záväzkami Slovenskej republiky, požaduje na každé poskytnutie zdravotnej starostlivosti informovaný súhlas dotknutej osoby (§ 6 ods. 4), ak v tomto zákone nie je ustanovené inak (§ 6 ods. 9)..**

Podľa neho **informovaný súhlas s poskytnutím zdravotnej starostlivosti zásadne udeľuje každá osoba, ktorej sa má zdravotná starostlivosť poskytnúť**, samozrejme s výnimkou prípadov, kedy sa podľa zákona informovaný súhlas nevyžaduje. To však nie je tento prípad povinnej venerologickej a gynekologickej prehliadky po návrate do ústavu. Ak ide o osobu, ktorá je nespôsobilá udeliť informovaný súhlas, dáva ho zákonný zástupca takejto osoby. Zo zákona vyplýva, že na poskytnutie zdravotnej starostlivosti je potrebný buď súhlas dotknutej osoby alebo jej zákonného zástupcu. V prípade maloletého, ktorý je na základe rozhodnutia súdu umiestnený do ústavnej výchovy, vykonáva niektoré oprávnenia zákonného zástupcu dieťaťa práve ten ústav, v ktorom je maloleté dieťa umiestnené. Medzi ne nesporne patrí aj udeľovanie informovaného súhlasu s poskytnutím zdravotnej starostlivosti dieťaťu. **Interné organizačné opatrenie, ktorým je, podľa pravidiel ústavu, povinná venerologická a gynekologická prehliadka, v žiadnom prípade nemožno zamieňať, a ani považovať, za udelenie informovaného súhlasu s vykonaním zdravotnej starostlivosti, ktorý je daný za dieťa.**

Okrem toho, podľa čl. 12 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou tohto dohovoru zabezpečujú **dieťaťu, ktoré je schopné formulovať vlastné názory,**

právo tieto názory vyjadrovať vo všetkých veciach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa týmto názorom musí venovať patričná pozornosť zodpovedajúca jeho veku a úrovni. Vykonanie venerologickej a gynekologickej prehliadky nemôže byť vec, ktorá sa maloletého dievčaťa nedotýka. Chovankyne ústavu, vzhľadom na ich vek a úroveň, sú spôsobilé vyjadriť svoj názor na poskytnutie zdravotnej starostlivosti, aj keď podľa zákona pre nedostatok veku nie sú spôsobilé vo vlastnom mene dať či nedať lekárovi informovaný súhlas s vykonaním zdravotnej starostlivosti a musí to za ne urobiť zákonný zástupca. To ho ale nezbavuje povinnosti zisťovať v tejto veci názor dieťaťa. Na tomto základe som skonštatovala, že takto zaužívaný **postup reedukačného centra považujem za postup v rozpore s uvedenými základnými právami chovankýň a požiadala som vedenie reedukačného centra, aby ihneď prestalo s praxou povinného vykonávania venerologického a gynekologického vyšetrenia každej chovankyne po jej návrate z dovolenky alebo z úteku** bez toho, aby boli pre takýto úkon dané závažné zdravotné dôvody, a aby boli v reedukačnom centre vytvorené preukázateľné podmienky pre získanie informovaného súhlasu s poskytnutím zdravotnej starostlivosti od dieťaťa.

Aj napriek tomu, že v oznámení o prijatých opatreniach Reedukačné centrum Zlaté Moravce uviedlo, **že ihneď prestalo s povinným vykonávaním venerologických a gynekologických vyšetrení** dievčat po návrate z dovolení alebo z úteku bez toho, aby boli pre takýto úkon dané závažné zdravotné dôvody, opätovným prieskumom, ktorý sme dňa 7. apríla 2014 v zariadení vykonali, táto skutočnosť nebola presvedčivo potvrdená. **Niektoré maloleté matky totiž v rozhovoroch uviedli, že naďalej chodia povinne po návrate z dovolenky na gynekologické a venerologické vyšetrenia.**

Z tohto dôvodu som požiadala zriaďovateľa o informácie a vysvetlenia k mojim zisteniam. Žiadala som najmä o informáciu, kedy budú v Reedukačnom centre Zlaté Moravce reálne zavedené do praxe opatrenia, ktoré som vo svojej správe navrhla, a tiež o informáciu akým spôsobom bude v danej veci spolupracovať s Reedukačným centrom Zlaté Moravce tak, aby zabezpečil ich dodržiavanie.

Odpoveď zriaďovateľa k tejto problematike bola nasledujúca: „V zariadení pre matky s deťmi bývajú dovolenky veľmi ojedinelé. Dievčatá nemajú záujem o dovolenky a nechcú ísť do prostredí, z ktorých prišli, nakoľko v nich nemajú vytvorené vhodné podmienky pre seba a svoje dieťa. T. z., ak aj v týchto veľmi zriedkavých prípadoch odmietnu gynekologické vyšetrenia po dovolenke, nemusia ho absolvovať.“

Postup reedukačného centra a zriaďovateľa v tejto veci mi nedal jednoznačné a dostatočné záruky, že sa v praxi naďalej nebudú porušovať základné práva maloletých matiek napríklad aj tým, že po ich návrate do centra už maloleté matky nebudú bez existencie právne relevantného dôvodu povinne podrobované gynekologickým a venerologickým prehliadkam. Preto sa ich postavením a prístupom k nim budem naďalej zaoberať.

1.2.3.3 Strihanie vlasov dievčat v Reedukačnom centre Bačkov

Počas prieskumu v Reedukačnom centre Bačkov bolo zistené, že niekoľko dievčat je ostrihaných úplne nakrátko. Pri rozhovoroch bolo zjavné, že dievčatá sa s takýmito vlasmi necítia dobre, a že sa za ne hanbia. V rozhovoroch niektoré deti uvádzali, že **keď prídu nové deti, deti z prázdnin alebo po úteku, tak ich zdravotná sestra ostrihá úplne nakrátko. Niektoré chápali, že je to preto, že majú vši, ale tvrdili, že je to za trest.** K tejto téme sa vyjadrovali napr. takto:

- „Keď na útek išli, ho potom ostrihajú do hola. To je trest.“
- „Nováčikov tiež strihajú. Čo majú špinavé vlasy, vši.“

Podľa vnútorného poriadku školy a internátu, v prípade zavšivavenia, choroby pokožky alebo vlasov, je nutné dieťa ostrihať. O tejto skutočnosti sa spíše záznam v prítomnosti zdravotnej sestry a vychovávateľa.

Strihanie detí, ktorých vlasy boli napadnuté všami (najmä dievčat) nemožno považovať v každom prípade za nevyhnutné. Aj keď je pedikulóza (zavšivavenie) vysoko infekčné ochorenie, riešenie jej výskytu je možné zabezpečiť rôznymi dostupnými prípravkami. Je pravda, že z kratších vlasov sa hnidy odstraňujú ľahšie ako z dlhých, v dnešnej dobe však existujú aj prípravky, po aplikácii ktorých hnidy hynú a z vlasov vypadávajú (netreba ich namáhavo vyčesávať). Pedikulóza je ochorenie zaradené do Medzinárodnej klasifikácie chorôb. Na základe tejto skutočnosti je lekár povinný zabezpečiť príslušnú liečebno-preventívnu starostlivosť, a to buď samostatne, alebo v spolupráci s príslušným špecialistom.

Z uvedených konštatovaní vyplýva, že v prípade, **ak nie je možné odstrániť zavšivavenie prostredníctvom voľne dostupných prípravkov, je potrebné obrátiť sa na lekára, ktorý môže odporučiť ďalším spôsob liečby.** Deti v rozhovoroch taktiež uvádzali, že k strihaniu vlasov dochádza aj v prípadoch, ak majú dievčatá nafarbené vlasy. Citujem z jedného z rozhovorov:

- „Aj moja sestra keď prišla, mala dlhé vlasy, nemala vši, len mala na konci tie, neviem ako to mám povedať, tie blondšavé a ostrihali ju. Mala pod zadok vlasy. Normálne aj plakala. Oni povedali, že to tak nemôže mať zafarbené.“

V súvislosti s uvedenými prípadmi som skonštatovala, že **takýto postup reedukačného centra nespĺňa žiaden výchovný a ani zdravotný účel, a preto naň nie je dôvod a je neprípustný. Strihanie dievčat na krátko, bez ich súhlasu, v niektorých prípadoch aj proti ich vôli, považujem preto za neprípustný zásah do ich práva na dôstojné zaobchádzanie** a z tohto dôvodu som požiadala Reedukačné centrum Bačkov, aby odstránilo túto neprípustnú prax.

Opätovným prieskumom v máji 2014 bolo zistené, že v čase od doručenia mojej žiadosti o prijatie opatrení v danej veci, sa v reedukačnom centre vyskytol len jeden prípad, kedy napriek snahe dievča nestrihať, muselo dôjsť najprv k skráteniu vlasov a následne

k ďalšiemu strihaniu, kvôli pretrvávajúcemu problému. Postup riešenia problému bol však konzultovaný s lekárom. Okrem toho zriaďovateľ zariadenia v oznámení o prijatých opatreniach uviedol, že navrhol reedukačnému centru, aby pravidelne uskutočňovalo **preventívne zdravotné prehliadky** so zameraním sa na predchádzanie výskytu vší u detí a u nových žiakov, ktorí sú sociálne zanedbaní. Odporučil mu citlivý prístup v otázke integrity do kolektívu a tiež odporučil využívať strihanie dievčat nakrátko v boji proti pedikulóze len **v nevyhnutných prípadoch a po písomnom odsúhlasení pediatrom.**

1.2.3.4 Červený odev za porušenie pravidiel v Reedukačnom centre Bačkov

Počas prieskumu v Reedukačnom centre Bačkov niektoré deti uvádzali, že po návrate úteku musia nosiť určitý čas **červený odev**. Zamestnanci uvádzali, že ide o prevenciu pred ďalšími útekmi, deti hovorili o treste. Prieskumom sa nepodarilo zistiť, aký je skutočný cieľ tohto opatrenia.

Povinné nosenie červeného odevu po návrate úteku nemožno, ako výchovný prostriedok, akceptovať. V období dospievania sa nepovažuje psychologicky za primerané, orientovať deti na povrchné, tzv. imidžové, veci. Takýto spôsob odlišenia dieťaťa nie je vhodný ani ako adekvátny výchovný nástroj. Môže to viesť (a často vedie) k zameraniu sa na vonkajšie veci, namiesto hodnotných a zmyslom sytených vecí. Z rozhovorov s deťmi vyplývalo, že toto opatrenie chápali ako ďalšiu z foriem trestu po úteku. Reedukačné centrum ukladalo deťom po úteku viaceré tresty (mínusové body, obmedzenie vychádzok, obmedzenie kontaktu s rodičmi, obmedzeniu pozerania televízie, červený odev...), dôsledkom čoho vznikala vlastne kumulovaný trest za jedno (aj keď závažné) nedodržanie pravidiel. Trest má však viesť k pochopeniu, prečo to, čo dieťa robí, nie je v poriadku a čo má robiť inak. Čo má robiť, aby nebolo opäťovne potrestané, a to nie kvôli bodom, ale s orientáciou na svoj budúci život. Deti však nevedeli uviesť, aký iný význam (okrem trestu) má nosenie červeného odevu. Pokiaľ bolo cieľom tohto opatrenia potrestať dieťa za porušenie pravidiel, išlo by aj vzhľadom na ďalšie už spomenuté tresty o **neprimerané opatrenie, bez akéhokoľvek výchovného prvku**. Taktiež, pokiaľ by povinné nosenie červeného odevu po úteku slúžilo len ako prevencia pred ďalšími útekmi, nemalo by toto opatrenie výchovný charakter, ale slúžilo by len na uľahčenie práce zamestnancom reedukačného centra.

Povinné nosenie červeného odevu po úteku nemá základ v zákonnej právnej úprave, nie je ani nevyhnutným, ani primeraným opatrením, nemá výchovný charakter a nie je jasné, aký cieľ sa ním sleduje. **Z tohto dôvodu som skonštatovala, že predstavuje neoprávnený zásah do ľudskej dôstojnosti detí umiestnených v tomto reedukačnom centre. Požiadala som preto Reedukačné centrum Bačkov, aby nepoužívalo ako formu upozornenia na priestupok dieťaťa proti poriadku jeho odlišné (červené) oblečenie v kolektíve detí.** V tejto súvislosti reedukačné centrum uviedlo, že červené oblečenie sa už dlhú dobu nepraktizuje a niektoré deti si ho zrejme pamätali z minulosti. Problém je v tom, že pri osobnej návšteve, ktorá nebola „v minulosti“, ale v roku 2013, boli dve chovankyne takto výnimočne oblečené, a práve to nás k problematike tohto „výchovného“ opatrenia priviedlo.

Pravdou je, že pri opakovanej neohlásenej návšteve v tomto roku sme už takto výnimočne oblečené dieťa nevideli.

1.2.3.5 Osobné prehliadky v Reedukačnom centre Spišský Hrhov

Prieskumom v Reedukačnom centre Spišský Hrhov bolo zistené, že po návrate z úteku alebo z prázdnin boli chovankyne povinné absolvovať **osobné prehliadky, pri ktorých sa museli vyzliecť donaha alebo do spodnej bielizne a zamestnankyne ich prehľadávali, či pri sebe nemajú cigarety.**

Osobné prehliadky uskutočňované takouto formou však **neboli primerané** sledovanému cieľu. Primeranosť možno chápať ako rovnováhu medzi legitímnym cieľom a prostriedkami použitými na jeho dosiahnutie. Cieľom osobných prehliadok v reedukačnom centre bolo zamedziť donášaniu cigariet do zariadenia. Nemôžem vylúčiť, že chovankyne si v spodnej bielizni nedonesú do zariadenia pár cigariet. Na druhej strane v rozhovoroch uvádzali, že cigarety si do reedukačného centra „prepašujú“ aj napriek osobným prehliadkam. Som presvedčená, že **problém s fajčením** chovankýň a donášaním cigariet do zariadenia **je potrebné riešiť inými prostriedkami** ako takýmito zásahmi do intimity chovankýň. **Vyzliekanie chovankýň úplne donaha, prípadne do spodnej bielizne, (a to navyše aj počas menštruácie), zasahuje do práva chovankýň na dôstojné zaobchádzanie. Takéto ponižujúce zaobchádzanie je v rozpore s účelom, pre ktorý sú deti umiestnené v reedukačnom centre. Z tohto dôvodu som požiadala reedukačné centrum, aby okamžite prestalo s takouto praxou.**

Reedukačné centrum v oznámení o prijatých opatreniach v tejto súvislosti uviedlo, že na základe mojich odporúčaní bude opakovane informovať pedagógov o primeranosti a vhodnosti postupov pri osobných prehliadkach.

1.3 Právo na vzdelanie

Právo na vzdelanie je základným právom.

Čl. 42 ods.1 prvá veta ústavy: „Každý má právo na vzdelanie.“

Dohovor o právach dieťaťa v čl. 28 ods.1: „štáty ... uznávajú právo dieťaťa na vzdelanie...!“

Európsky Dohovor, Protokol č. 1, článok 2: „Nikomú nesmie byť odňaté právo na vzdelanie.“

Podľa Čl. 1 Dohovoru o zákaze diskriminácie v oblasti vzdelávania sa za diskrimináciu vo vzdelávaní považuje poskytovanie vzdelania nižšieho štandardu, oddelenie vzdelávacieho systému a vytváranie podmienok nezlučiteľných s dôstojnosťou človeka.

Podľa § 122 školského zákona reedukačné centrum, na základe výchovno-vzdelávacieho programu a individuálneho reedukačného programu, poskytuje deťom vzdelávanie vrátane prípravy na povolanie, s cieľom ich opätovného začlenenia do pôvodného sociálneho prostredia na žiadosť dieťaťa.

Podľa § 4 ods. 1 vyhlášky sa reedukačné centrum zameriava na reedukáciu sociálne, mravne a emocionálne narušených detí, u ktorých boli zistené také nedostatky v sociálnej prispôsobivosti, v osobnostných vlastnostiach a v charakterovom vývine, že ich výchova a vzdelávanie v iných zariadeniach alebo v prirodzenom rodinnom prostredí by nevedli k náprave. Podľa § 4 ods. 2 reedukačné centrum poskytuje deťom výchovu a vzdelávanie zamerané na optimalizáciu ich psychosociálneho vývinu, na odstraňovanie porúch správania a na vytvorenie predpokladov na ich osobnostnú a sociálnu integráciu.

Podľa § 4 školského zákona cieľom výchovy a vzdelávania je umožniť dieťaťu alebo žiakovi ovládať anglický jazyk, a aspoň jeden ďalší cudzí jazyk, a vedieť ich používať.

Na základe prieskumu v Reedukačnom centre Hlohovec som skonštatovala, že existuje veľa **indícií, ktoré naznačujú, že oproti iným školám poskytuje toto centrum deťom vzdelanie nižšieho štandardu.** Praktická výučba sa realizovala v oveľa väčšom rozsahu ako teoretická výučba. V rámci teoretickej prípravy mala iba jedna skupina detí do vyučovania zaradený cudzí jazyk (nemecký). Deti v ostatných skupinách nie. Aj podľa vyjadrení viacerých zamestnancov bola úroveň vzdelávania chovancov v reedukačnom centre nedostatočná:

- „V škole je potrebné chlapcom zvýšiť latku, pretože sa od chlapcov vyžaduje menej ako v normálnych školách“.

Zamestnanci tiež poukazovali na to, že pre nedostatok peňazí majú málo materiálu na praktickú prípravu.

Z prieskumu v Reedukačnom centre Sološnica vyplynulo, že v rozsahu teoretického vyučovania nebol rozdiel medzi žiakmi strednej odbornej školy a odborného učilišťa. Z rozvrhu, ako aj z rozhovorov tiež vyplynulo, že chovanci navštevujúci strednú školu nemali do výučby zaradený žiaden **cudzí jazyk**. Taktiež bolo zistené, že chovanci navštevujúci siedmy a ôsmy ročník sa, okrem angličtiny, učili aj ruský jazyk. Chovanci navštevujúci deviaty ročník sa už však učili len anglický jazyk.

Z prieskumu uskutočneného v Reedukačnom centre Čerenčany nevyplývalo, že by v rozsahu teoretického vyučovania bol rozdiel medzi základnou školou v reedukačnom centre a inými základnými školami. To isté platilo aj o špeciálnej základnej škole. Z rozhovorov s deťmi síce vyplývalo, že základná škola sa im zdá jednoduchšia, ale vplyv na to môže mať aj pravidelná príprava na vyučovanie, podpora a pomoc pri tejto príprave zo strany vychovávateľov a taktiež prístup učiteľov. **Z tohto dôvodu nebolo možné konštatovať, že by sa deťom v tomto reedukačnom centre nedostávalo dostatočné vzdelanie.**

Chovankyne v Reedukačnom centre Zlaté Moravce počas prieskumu uvádzali, že **základná škola „doma“ bola náročnejšia. Chovankyne na strednej škole nemali do výučby zaradený žiaden cudzí jazyk**, pričom zhodne tvrdili, že by sa nejaký cudzí jazyk radi učili. Zároveň zhodne tvrdili, že **stredná škola je oveľa ľahšia ako tá, ktorú navštevovali mimo reedukačného centra a že sa netreba veľa učiť. Niektoré dokonca tvrdili, že sa tam nudia a prijali by, keby bola škola ťažšia.** Z uskutočneného prieskumu teda nebolo možné jednoznačne určiť, či by v rozsahu teoretického vyučovania bol rozdiel medzi základnou školou v reedukačnom centre a inými základnými školami. To isté platilo aj o strednej škole.

V tomto reedukačnom centre by som najviac vyzdvihla fakt, že niektoré chovankyne mali možnosť navštevovať školu mimo zariadenia. V tejto súvislosti však maloletá matka, ktorá navštevovala obchodnú akadémiu mimo zariadenia uviedla, že v reedukačnom centre **nemá vytvorené vhodné podmienky na štúdium.** Problematickým je, podľa nej, aj **prístup na internet**, čo jej spôsobuje praktické problémy - nemá prístup k informáciám týkajúcim sa vyučovania a nemôže si tak robiť niektoré domáce úlohy, projekty a pod. Aj ďalšia maloletá matka uviedla, že sa jej nepáči, že sa musí učiť až neskoro večer (uviedla 22.00 hodinu), lebo kvôli iným aktivitám to skôr nestihne.

Ani v Reedukačnom centre Bačkov som z uskutočneného prieskumu sama nemohla jednoznačne určiť, či by v rozsahu teoretického vyučovania bol rozdiel medzi špeciálnou základnou školou v reedukačnom centre a inými špeciálnymi základnými školami. **Z rozhovorov s deťmi vyplývalo, že niektoré by pravdepodobne zvládli aj vyššie nároky na vzdelávanie. Taktiež viaceré vyjadrili názor, že by sa chceli učiť cudzí jazyk.**

Niektoré chovankyne v Reedukačnom centre Spišský Hrhov sa sťažovali na úroveň školy a uvádzali, že **škola v reedukačnom centre je ľahšia ako škola, ktorú navštevovali predtým.** Chovankyne uvádzali, že škola je zameraná hlavne na prax, ktorej majú viac, na úkor teoretickej výučby. Taktiež takmer všetky uvádzali, že odbor si nemali možnosť vybrať, ale im bol pridelený. Chovankyne, ktoré navštevujú trojročný odbor krajčírstvo uvádzali, že v škole sa učia anglický aj nemecký jazyk. Ostatné chovankyne však uvádzali, že sa **žiaden cudzí jazyk neučia**, napriek tomu, že niektoré uvádzali, že predtým sa cudzie jazyky učili a chceli by sa učiť aj naďalej.

Počas prieskumu som sa snažila získať odpoveď na otázku, **či reedukačné centrá poskytujú rovnaký alebo nižší štandard vzdelania, než poskytujú iné školy, a ako sa plní účel umiestnenia detí v nich.** Pretože pokiaľ reedukačné centrum nenapĺňa účel, na ktorý bolo zriadené, môže dochádzať k neoprávnenému zásahu do slobody detí v ňom umiestnených. Je tiež na zvážení, či poskytovanie vzdelávania v odboroch, ktoré len veľmi ťažko nájdú v dnešnej dobe uplatnenie, nie je nevyužívaním možností, ktoré niektoré deti majú.

1.4 Právo detí na osobitnú ochranu

Právo dieťaťa na osobitnú ochranu je základným právom.

Čl. 41 ods. 1 tretia veta ústavy: „Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.“

Čl. 6 ods. 2 Dohovoru o právach dieťaťa: „Štáty ...zabezpečujú v najvyššej možnej miere zachovanie života a rozvoj dieťaťa.“

Čl. 20 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa: „Dieťa dočasne alebo trvalo zbavené svojho rodinného prostredia alebo dieťa, ktoré vo vlastnom záujme nemôže byť ponechané v tomto prostredí, má právo na osobitnú ochranu a pomoc poskytovanú štátom.“

Čl. 24 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa: „Štáty...uznávajú právo dieťaťa na dosiahnutie najvyššie dosiahnuteľnej úrovne zdravotného stavu...sa usilujú o to, aby žiadne dieťa nebolo pozbavené svojho práva na prístup k takým zdravotným službám.“

Čl. 27 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa: „Štáty... uznávajú právo každého dieťaťa na životnú úroveň nevyhnutnú pre jeho telesný, duševný, duchovný, mravný a sociálny rozvoj.“

Z pohľadu uvedených základných práv bolo potrebné skúmať, či právo detí na riadnu výživu zodpovedajúcu ich fyzickým potrebám, právo detí na prístup k zdravotníckym službám, právo detí na kontakt s rodinou a s inými osobami a právo detí na vyhovujúce hygienické podmienky je v reedukačných centrách dodržiavané.

Okrem toho sme tiež zisťovali, či v Reedukačnom centre Spišský Hrhov je dodržiavané právo detí na vreckové.

1.4.1 Právo detí na riadnu výživu

Podľa ustanovenia § 6 ods. 5 písm. b) vyhlášky Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 330/2009 Z. z. o zariadení školského stravovania môže dieťa v špeciálnych výchovných zariadeniach odoberať denne hlavné jedlo a doplnkové jedlo, ak je žiak starší ako 11 rokov. Na účely tejto vyhlášky sa považuje za hlavné jedlo obed a večera a za doplnkové jedlo raňajky, desiata, olovrant a druhá večera.

Podľa § 140 ods. 13 školského zákona Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu zverejní na svojej internetovej stránke finančné pásma určujúce rozpätie nákladov na nákup potravín na jedno jedlo podľa vekových kategórií stravníkov.

Podľa zverejnených Finančných pásiem nákladov na nákup potravín na jedno jedlo podľa vekových kategórií stravníkov, ktoré vydáva Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky na základe ustanovenia § 140 ods. 13 školského zákona, je

celková suma určená spolu na raňajky, desiatu, obed, olovrant a večeru pre deti od 11 do 15 rokov 2,43 - 2,87 € a pre deti od 15 do 18 - 19 rokov 2,58 - 3,01 € na deň. Čo sa týka sumy príspevku na stravovanie maloletých matiek s deťmi, túto uvedenú finančnú pásmu osobitne neupravujú.

Prieskumom, najmä na základe výpovedí maloletých detí umiestnených v reedukačných centrách, boli zistené závažné nedostatky v oblasti stravovania. V takmer všetkých reedukačných centrách deti, s ktorými boli vedené osobné rozhovory uviedli, že dostávajú málo stravy, hladné sú najmä večer. Pocit hladu bol najčastejším problémom, ktorý deti v rozhovoroch uvádzali.

Z vyjadrení detí v reedukačných centrách k tejto téme uvádzam:

- „Či by ste to nejako vybaviť mohli u toho riaditeľa, aby sme neboli hladné stále. Viacej jedla.“
- „No tak hladný je tu stále každý. O piatej je posledná večera a potom máš do siedmej rána vydržať na raňajky.“
- „...Ešte som sa poriadne nenajedol, čo som v reedukačnom centre.“

Aj podľa vyjadrení niektorých zamestnancov reedukačných centier je stravná jednotka pre chovancov, vzhľadom na ich vek, nedostatočná:

- „Na stravu sa sťažujú, že im je málo. Tiež chodím na obed každý deň, ale keď vidím, koľko zjedia moje deti aj chápem, že im môže byť málo.“
- „Toto je téma na dlho. Stále sú hladní. Dobre sa stravujú, ale im je málo.“
- „Stravovacie normy sú pre chlapcov nedostatočné, keďže chlapci veľa športujú a pracujú.“
- „Keď som prišla, žasla som, ako málo jedla chovanci dostávajú, nemôže im to stačiť.“

Okrem toho, v Reedukačnom centre Spišský Hrhov bola chovankyniam strava poskytovaná len trikrát denne, pretože súčasne dostávali raňajky spolu s desiatou a k večeri aj olovrant. Takéto rozloženie stravy spôsobovalo, že chovankyne mali medzi jednotlivými jedlami dlhší časový odstup, čo im spôsobovalo, aj s ohľadom na nedostatočné porcie, zvýšený pocit hladu. Z rozhovorov s chovankyňami citujem:

- „Viac jedla. Pani, taká som hladná. Viete čo nechápem, ráno podľa mňa raňajky je dosť veľký základ, aby sa človek najedol. A na raňajky nám dajú jeden chleba a jednu buchtu. A raňajkujeme o siedmej a jeden chleba, jedna buchta. A to je už aj desiatu. A do pol jednej, alebo niekedy aj do jedného desať, sme hladné. Lepšie by bolo, keby nám dali napríklad dva chleby a jedna buchta, proste väčšie raňajky. Potom obed máme niekedy malý fakt. Napríklad niekedy dostaneme rezeň a zemiaky, ale je to tiež tak málo, lebo takto a takto sú zemiaky a asi ako je Váš mobil, taký dostaneme rezeň a tenký... Ja sa nesťažujem, pani, lebo viete, človek nikdy nevie. Ja keď možno odtiaľto vyjdem, nebudem mať možno ani na chleba a ja si vážim, že nám tu varia. Ja som to povedala veľakrát aj kuchárkam. Ale hocikedy im poviem aj, nech nám navaria viac. Napríklad na raňajky nám dajú málo - čo človek potrebuje, aj na obed. A potom,

do šiestej vydržať je tiež dlho. Olovrant až pri večeri tiež dostávame. A to napríklad jablko, buchta, hruška. Keby hneď dali dva chleby a buchtu, neviem dva chleby, tri chleby a buchtu, tak si človek odloží a potom zje.“

- „My máme raňajky ráno o siedmej, obed máme o pol jednej a potom až o šiestej večeru a inak sme hladní medzitým stále. Desiata, olovrant? Máme to, že napr. že ráno máme krajec jedného chleba, to máme ku raňajkám a k tomu máme druhý krajec, že to máme na desiatu. Olovrant absolútne nemáme. Od jednej do šiestej nemáme absolútne žiadnu stravu, to sme všetci hladní. Môžeme skuvíňať od hladu a nikto nič. A proste na večeru máme hocičo ako prvú večeru a k tomu máme jablko ako druhú večeru. A to stále.“

Uvedené skutočnosti sa na základe mojich odporúčaní zmenili a Reedukačné centrum Spišský Hrhov poskytuje chovankyniam desiatu a olovrant samostatne.

V súvislosti so stravnou jednotkou v reedukačných centrách som však skonštatovala, že **poskytované finančné prostriedky na stravovanie podľa spomenutých finančných pásiem sú v súčasnom období zjavne neprimerané.**

Na základe mojich odporúčaní došlo, prípadne v blízkej budúcnosti v niektorých reedukačných centrách dôjde, k zvýšeniu stravej jednotky presunom do vyššieho finančného pásma.

V Reedukačnom centre Hlohovec bola v čase prieskumu stravná jednotka 2,80 € na deň. Od 1. marca 2014 prešlo Reedukačné centrum Hlohovec do 5. finančného pásma, kde je stravná jednotka **3,01 €** Na základe vyššej stravej jednotky na deň **pribudla druhá večera**. Finančné čiastky na jednotlivé jedlá na deň sú v súčasnosti určené takto:

- raňajky = 0,44 €,
- desiata = 0,29 €,
- obed = 1,33 €,
- olovrant = 0,21 €,
- večera vrátane druhej večere = 0,74 €.

Aj v Reedukačnom centre Sološnica sa zvýši stravná jednotka. V súčasnosti je v tomto zariadení stravná jednotka 2,90 € na deň pre 11 - 15 ročných a 2,94 € pre 15 - 18 ročných. Od 1. septembra 2014 určí riaditeľ Reedukačného centra Sološnica finančné pásma na nákup potravín na jedno jedlo pre 11 - 15 ročných takto:

- raňajky = 0,40 €,
- desiata = 0,29 €,
- obed = 1,09 €,
- večera = 0,67 €,
- olovrant a druhá večera = 0,57 €.

Spolu teda **3,02 €**.

Pre 15 - 18 ročných je to takto:

- raňajky = 0,42 €,

- desiatka = 0,29 €,
- obed = 1,19 €,
- večera = 0,69 €,
- olovrant a druhá večera = 0,57 €.

Spolu teda **3,16 €**.

V Reedukačnom centre Zlaté Moravce boli stanovené finančné limity na jedlá podľa 1. finančného pásma na deň pre deti od 11 - 15 rokov v celkovej sume len **2,43 €** a pre deti od 15 - 18/19 rokov len **2,58 €**. Deti do jedného roka majú stanovenú stravnú jednotku 1,99 € na deň. Okresný úrad Nitra, Odbor školstva, odporúčal Reedukačnému centru Zlaté Moravce prejsť od 1. júna 2014 do 3. finančného pásma. Celková suma na deň by pre deti od 11 - 15 rokov bola **2,66 €** a pre deti od 15 - 18/19 rokov **2,80 €**. Pre deti nad 1 rok by to bolo 2,04 € **Táto suma je však v porovnaní s Reedukačným centrom Hlohovec a Sološnica stále veľmi nízka.**

Aj zriaďovateľ Reedukačného centra Bačkov v písomnom stanovisku uviedol, že navrhuje riaditeľke centra určiť vyššie finančné pásmo nákladov na nákup potravín. Počas prieskumu sa v Reedukačnom centre Bačkov využívalo len 2. finančné pásmo, čo pre vekovú kategóriu stravníkov 11 - 15 rokov predstavuje finančné prostriedky na nákup potravín na 1 deň a na 1 stravníka vo výške spolu len **2,54 €**.

V písomnom stanovisku zriaďovateľ Reedukačného centra Spišský Hrhov uviedol:

- „Rozpočet pre RC určuje Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR na základe počtu zapísaných detí k 15.9., ktorý je východiskom pre rozpočet na ďalší kalendárny rok. Normatívy na kalendárny rok určuje MŠVVaŠ SR a zverejňuje na svojom webovom sídle. Normatív pre kategóriu stravovanie je určený pre rok 2014 v sume 92,70 eur, čo je zvýšenie oproti roku 2013 o 4,17 eur.“

Napriek tomu, že došlo, alebo v niektorých reedukačných centrách dôjde, k čiastočnému zvýšeniu normatívu na stravu, je to zvýšenie len o pár centov, čo je stále nedostačujúce.

Pokiaľ by však aj reedukačné centrá chceli zvýšiť stravnú jednotku, nie je to možné, kým sa nezvýši celkové nastavenie finančných pásiem, ktoré určilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky.

Za riadnu výživu detí prevzal na seba zodpovednosť štát. Skutočnosť, že príspevok na stravovanie pre tieto deti je stanovený v takej nízkej sume, považujem za porušovanie ich práva na riadnu a zdravú výživu a za nesplnenie záväzku, ktorý pre Slovenskú republiku vyplýva z čl. 27 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa. Závažné porušovanie práv detí trvá bez zmeny aj v čase vypracovania tejto správy.

1.4.2 Právo detí na primeranú zdravotnú starostlivosť a na vyhovujúce hygienické podmienky

Podľa článku 24 Dohovoru o právach dieťaťa štáty, ktoré sú zmluvnou stranou tohto dohovoru uznávajú právo dieťaťa na dosiahnutie najvyššie dosiahnuteľnej úrovne zdravotného stavu...usilujú o zabezpečenie toho, aby žiadne dieťa nebolo pozbavené svojho práva na prístup k takým zdravotníckym službám.

Podľa § 2 ods. 1 zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov zdravotná starostlivosť je súbor pracovných činností, ktoré vykonávajú zdravotnícki pracovníci, vrátane poskytovania liekov, zdravotníckych pomôcok a dietetických potravín s cieľom predĺženia života fyzickej osoby, zvýšenia kvality jej života a zdravého vývoja budúcich generácií. Zdravotná starostlivosť zahŕňa prevenciu, dispenzarizáciu, diagnostiku, liečbu, biomedicínsky výskum, ošetrovateľskú starostlivosť a pôrodnú asistenciu.

V reedukačných centrách sme najmä na základe výpovedí detí zisťovali, či mali niekedy problémy s tým, že by im nebola poskytnutá zdravotná starostlivosť, prípadne, či ich zdravotné problémy neboli odsúvané, zľahčované a podobne. V tejto súvislosti sme tiež hodnotili aj vyjadrenia zamestnancov, najmä zdravotných sestier o tom, akým spôsobom reedukačné centrum zdravotnú starostlivosť deťom zabezpečuje. V neposlednom rade sme skúmali aj dokumenty, ktoré nám reedukačné centrum poskytlo.

V súvislosti s **právom detí na primeranú zdravotnú starostlivosť** bolo prieskumami zistené, že **toto právo je dodržiavané v Reedukačnom centre Sološnica, v Reedukačnom centre Čerenčany a v Reedukačnom centre Bačkov**. V týchto reedukačných centrách sa nevyskytovali sťažnosti detí na poskytovanie zdravotnej starostlivosti a neboli signalizované problémy ani zo strany zamestnancov. **Chcela by som opäť vyzdvihnúť najmä zabezpečovanie zdravotnej starostlivosti v Reedukačnom centre Čerenčany**, kde boli v školskom roku 2012/2013 **urobené dvakrát preventívne zubné prehliadky u všetkých detí a následne boli zabezpečené potrebné zubné ošetrenia. Tiež v priebehu školského roka boli zabezpečené aj preventívne prehliadky u 11, 13 a 15 ročných detí, rovnako aj povinné očkovania**. Reedukačné centrum Čerenčany má na polovičný úväzok **zamestnanú aj psychiatricku**. Aj keď podľa názoru zamestnancov je to nedostatočné, pretože tieto deti si vyžadujú, aby sa im venovali v oveľa väčšom rozsahu, **takúto pedopsychiatrickú starostlivosť priamo v reedukačnom centre sme nezistili v iných zariadeniach vôbec, a to napriek tomu, že všade zamestnanci uvádzali, že majú problémy s deťmi, ktoré majú psychiatrické diagnózy**.

Čo sa týka poskytovania zdravotnej starostlivosti **v Reedukačnom centre Zlaté Moravce**, zamestnanci uvádzali, že so zdravotnou starostlivosťou nemajú problém, majú zazmluvneného všeobecného lekára, gynekológa, aj psychiatra a pre maloleté matky s deťmi je zdravotná sestra k dispozícii 24 hodín 7 dní v týždni. **Vyjadrenia maloletých matiek však**

vzbudzovali znepokojenie nad tým, či prístup niektorých zdravotných sestier k nim, a najmä k ich deťom, je v najlepšom záujme maloletých detí. Z tohto dôvodu som navrhla reedukačnému centru, aby v tejto súvislosti prijalo potrebné opatrenia. Reedukačné centrum mi oznámilo, že v rámci skvalitnenia práce zdravotných sestier **bol ukončený pracovný pomer so zdravotnými sestrami, ktoré si dostatočne neplnili svoje pracovné povinnosti.** Aj maloleté matky počas opakovaného prieskumu, uskutočneného v máji 2014, uvádzali, že došlo k výmene niektorých zdravotných sestier a celkovo **uvádzali zlepšenie prístupu zo strany zdravotných sestier k nim, ako aj k ich deťom.**

Pochybnosti o zabezpečovaní primeranej zdravotnej starostlivosti boli zistené aj v Reedukačnom centre Hlohovec. Chovanci veľmi negatívne hodnotili prístup zdravotnej sestry k nim. Viacerí uvádzali, že napr. na zubné ošetrenie sú, aj napriek akútnej bolesti, objednávaní až po 2 – 3 týždňoch. Uvádzali, že **sa z jej strany stretávajú s odsúvaním, podceňovaním, ako aj so spochybňovaním reálnych zdravotných problémov.** Pochybnosti o tom, či bola deťom umiestneným v tomto reedukačnom centre, zabezpečená riadna zdravotná starostlivosť potvrdzovali aj vyjadrenia zdravotnej sestry:

- „Akútne bolesti tiež rozlišujeme, keď už začne chalan si pýtať tabletku, vtedy áno. Pretože on keď napr. povie, že bolí ma zub, ja viem, že chce ísť von, ja nehovorím, hovorím, že oni majú zuby v katastrofálnom stave, že iné bych nerobila, keby, tak by sme len zuby robili, lebo to je v strašnom stave, ale pokiaľ napr. už vidím, že chalan si pýta aj tabletku, tak viem, že ho to naozaj bolí. Lebo hovorím, oni aj vymýšľajú koľkokrát, lebo kamarát ide vtedy alebo tak. To riešime akútne, keď nie, keď vidím, že len napr. lebo ja im hovorím aj dopredu hláste sa mi, lebo dosť dlhú čakaciu dobu máme u zubára.“

Na otázku, či niekedy mala problém zabezpečiť im ošetrenie, uviedla:

- „Niekedy áno, lebo niekedy mám aj súrnejšie veci alebo napr. kardiológiu, ktorú čakáme aj 3 – 4 mesiace, až nie aj dlhšie. Takže dajme tomu s tým zubom musí vydržať, aj keď má v ten deň tabletku.“

Na otázku, ako dlho by čakal:

- „Väčšinou, keď mám čas, tak idem hneď. Ale hovorím, pokiaľ ma neklame, lebo ťažko ja teraz posúdim a keď vidím, že berie tie tabletky, tak znova hovorím, ideme okamžite, áno pokiaľ teda mám alebo zubár napríklad nerobí, áno ale pokiaľ tak ich objednáam a ideme v tom objednanom termíne.“

V tejto súvislosti som **požiadala zriaďovateľa reedukačného centra o prijatie potrebných opatrení tak, aby bola deťom zabezpečená primeraná zdravotná starostlivosť.** Počas opätovného prieskumu v reedukačnom centre už neboli zistené zo strany detí sťažnosti na prístup k zdravotnej starostlivosti, čo považujem za dobrý signál toho, že aj v tejto oblasti došlo k pozitívnym zmenám.

Problém so zubným lekárom, ako aj spochybňovanie zdravotných problémov chovankýň zo strany zdravotnej sestry, vzbudzovali pochybnosti o dodržiavaní práva chovankýň na prístup k zdravotnej starostlivosti na primeranej úrovni aj v Reedukačnom centre Spišský Hrhov. Viaceré chovankyne vyjadrili nespokojnosť

s prístupom zdravotnej sestry k ich zdravotným problémom. Vyjadrovali sa, že zdravotná sestra je k nim ľahostajná, ich problémy podceňuje a zľahčuje a dlho trvá, kým ich zoberie na vyšetrenie k lekárovi. Väčšina dievčat uvádzala, že za zdravotnou sestrou treba chodiť viackrát, aby problém začala riešiť. Uvádzali tiež, že je **nedostatočne zabezpečená zdravotná starostlivosť v prípade, ak potrebujú zubné ošetrenie**. Uvádzali, že dostať sa k zubárovi trvá dlho a zubár im v prípade zubného kazu nedáva plomby, len dočasné zubné vložky, pretože u neho nie sú prihlásené. Tiež uvádzali, že nechodia ani na preventívne prehliadky. K lekárovi chodia až keď vznikne nejaký zdravotný problém.

Pretrvávajúce problémy, najmä v súvislosti s prístupom detí k zubnému ošetrovaniu, boli zistené aj počas opakovaného prieskumu v zariadení. Z rozhovoru s riaditeľom Reedukačného centra Spišský Hrhov vyplynulo, že zubný lekár odmieta prijať bolestivé prípady včas a necháva deti čakať na ošetrovanie neprimerane dlho. Uviedol však, že túto situáciu nevie sám riešiť, pretože ostatní zubní lekári v okolí majú buď naplnené kapacity, alebo sú ich služby príliš finančne náročné. Z tohto dôvodu **som požiadala zriaďovateľa reedukačného centra o pomoc pri zabezpečení zlepšenia stavu poskytovania zdravotnej starostlivosti deťom umiestneným v tomto zariadení.**

Z prieskumu teda vyplynul nerovnaký prístup detí k zdravotnej starostlivosti v rôznych reedukačných centrách. Riešenie tohto problému by však nemalo ostať len na pleciach reedukačných centier, ale mali by sa s ním vysporiadať aj zriaďovatelia reedukačných centier v spolupráci s príslušnými ministerstvami.

V špeciálnych výchovných zariadeniach **sa má vzdelávanie a výchova uskutočňovať v prostredí, ktoré spĺňa požadované hygienické, bezpečnostné, materiálno-technické a priestorové podmienky na výchovu a vzdelávanie.**

Podľa ustanovenia § 12 vyhlášky súčasťou finančného a materiálno-technického zabezpečenia v špeciálnom výchovnom zariadení je aj osobné vybavenie dieťaťa umiestneného do diagnostického centra alebo reedukačného centra na základe rozhodnutia súdu, s prihliadnutím na jeho potreby, zdravotný stav a prípravu na povolanie. Osobné vybavenie je najmä ošatenie, obuv a **hygienické potreby**. Osobné vybavenie, ktoré sa poskytuje dieťaťu, sa eviduje na osobnej karte dieťaťa.

Z uvedeného znenia vyhlášky vyplýva, že dieťaťu by mali byť poskytnuté v reedukačnom centre základné hygienické potreby. Pokiaľ by tomu tak nebolo, mohlo by dochádzať k porušovaniu práva detí na vyhovujúce hygienické podmienky.

V Reedukačnom centre Hlohovec však chovanci zhodne uvádzali, že pociťujú problém s nedostatkom toaletného papiera, pretože **na mesiac majú pridelený jeden toaletný papier na osobu na výchovu a jeden počas vyučovania. Ak ho minú skôr, majú problém s pridelením ďalšieho. Musia si toaletný papier buď požičiavať od ostatných chovancov, alebo používať hygienické vreckovky.** Skutočnosť, ako sa prideliť toaletný papier potvrdili vo výpovediach aj vychovávatelia. Niektorí chovanci uvádzali aj to, že spodnú bielizeň si musia prať sprchovým gélom, keďže im nie je poskytnutý prášok na pranie.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti som skonštatovala, že **nezmyselné pridelovanie toaletného papiera** zasahuje do práva detí na dôstojné zaobchádzanie s nimi. V dôsledku tejto praxe sa dostávajú do nepríjemných a ťažko riešiteľných situácií. **Z tohto dôvodu som požiadala zriaďovateľa reedukačného centra o zabezpečenie pridelovania dostatku hygienických potrieb a toaletného papiera. Počas opakovaného prieskumu deti už nedostatok toaletného papiera neuvádzali.**

Aj v **Reedukačnom centre Bačkov** sa niektoré deti sťažovali, že si niekedy musia vlasy umývať mydlom, pretože majú **nedostatok šampónu**. Aj zamestnanec reedukačného centra v rozhovore uviedol, že deťom sa neprideluje dostatok hygienických prostriedkov. **Z tohto dôvodu som požiadala reedukačné centrum, aby vždy zabezpečilo deťom dostatok hygienických prostriedkov a dostupnosť k nim. Zriaďovateľ reedukačného centra mi oznámil, že normatív pridelovania hygienických potrieb bude prehodnotený s prihliadnutím na potrebu množstva šampónu u dievčat s dlhými vlasmi.**

Sťažnosti chovankýň v súvislosti s možnosťou osobnej hygieny sme zistili tiež v **Reedukačnom centre Zlaté Moravce**. Prieskumom bolo zistené, že v reedukačnom centre **bolo chovankyniam umožňované sprchovať sa len v určité a určené dni**, pričom sme nezistili, či obmedzenie možnosti osobnej hygieny - sprchovania súvisí s organizačnými, technickými, či finančnými nedostatkami zariadenia. Chovankyne uvádzali, že **sprchovať sa môžu len každý druhý deň**. Hovorili o malej a veľkej hygiene. **Tiež uvádzali, že keď majú menštruáciu, musia to oznámiť vychovávateľovi a on im vtedy umožní sa sprchovať každý deň.**

Maloleté matky v tomto reedukačnom centre sa tiež sťažovali na skutočnosť, že detské oblečenie musia prať v rukách a že im to tak zaberá veľa času, ktorý by inak mohli stráviť s deťmi. Taktiež sa sťažovali, že **nemajú možnosť dostatočne vetrať obytné miestnosti**. Túto skutočnosť som tiež hodnotila negatívne. Súčasťou výchovy detí v reedukačnom centre by mala byť aj ich výchova k zdravému životnému štýlu. Okrem toho, nedostatočné vetranie, najmä v letných mesiacoch, môže mať vplyv aj na zdravie maloletých matiek a ich detí. **Na základe uvedeného som požiadala reedukačné centrum, aby zabezpečilo chovankyniam možnosť každodenného sprchovania a aby riešilo problém s vetraním obytných miestností.**

Počas opakovaného prieskumu uskutočneného v reedukačnom centre sme z rozhovorov s maloletými matkami zistili, že sprchovanie už nie je obmedzované, ale problém s vetraním pretrváva, pretože (ako bolo zistené aj pri prehliadke zariadenia) na balkónových dverách sú retiazky, ktoré umožňujú otvoriť ich len veľmi obmedzene. V súvislosti s vetraním miestností riaditeľka Reedukačného centra Zlaté Moravce vo svojom stanovisku zo dňa 30. decembra 2013 uviedla: „Pred vianočnými prázdninami sme dostali časť finančných prostriedkov na výmenu okien s príslubom, že ostatné prostriedky nám budú rozpočtované v nasledujúcom finančnom období. Vetranie miestnosti je zabezpečené - vymenené okná v priestoroch, kde sa najčastejšie zdržiavajú dievčatá.“

Ako však vyplynulo z rozhovorov s maloletými matkami počas opakovaného prieskumu, tento **problém stále nie je vyriešený**. Maloleté matky taktiež uvádzali, že naďalej musia **prat' detské oblečenie v rukách**.

Požiadala som preto zriaďovateľa reedukačného centra o informácie a o vysvetlenia k mojim zisteniam, a to najmä, kedy budú v Reedukačnom centre Zlaté Moravce reálne zavedené do praxe opatrenia, ktoré som vo svojej správe navrhla, a akým spôsobom bude v danej veci zriaďovateľ spolupracovať s reedukačným centrom tak, aby zabezpečil ich dodržiavanie. Zriaďovateľ však vo svojom stanovisku trval na tom, že **z bezpečnostných dôvodov je možné vetranie len pootvorením balkónových dverí, ktoré sú zabezpečené retiazkou, a že vetranie týmto spôsobom je dostačujúce**, a ani pravidelné kontroly odboru hygieny nevzniesli proti takémuto vetraniu námietky. Zároveň však uviedol, že v roku 2012 získalo reedukačné centrum do vlastníctva dva rodinné domy v Topoľčiankach, ktoré by po celkovej rekonštrukcii vytvorili pre maloleté matky s deťmi nadštandardné podmienky. Pranie detského oblečenia v rukách v stanovisku nespomenul.

V Reedukačnom centre Spišský Hrhov sa chovankyne počas prieskumu sťažovali na **nedostatok teplej vody a chlad**. Problém súvisel s technickým vybavením priestorov, v ktorých sa reedukačné centrum nachádza. Preto verím, že uvedené problémy budú vyriešené v prípade, ak sa reedukačné centrum presťahuje do nových priestorov.

V Reedukačnom centre Sološnica bolo zase prehliadkou zariadenia počas prieskumu zistené, že sociálne zariadenia sú v nevyhovujúcom stave a reedukačné centrum neúspešne bojuje s plesňami. Keďže išlo o finančne náročný problém, odporučila som zriaďovateľovi reedukačného centra **zabezpečiť posudok o hygienických podmienkach v zariadení** a v prípade zistených nedostatkov **zabezpečiť, aby boli nevyhovujúce hygienické podmienky odstránené**. V tejto súvislosti treba vyzdvihnúť prístup zriaďovateľa, ako aj Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky za urýchlené **vyčlenenie potrebných finančných prostriedkov na rekonštrukciu týchto sociálnych zariadení**, ktoré boli dané opätovne do prevádzky v januári 2014, čo bolo následne zistené aj pri prehliadke zariadenia počas opakovaného prieskumu.

1.4.3 Právo detí na kontakt s rodinou a s inými osobami

Zákon ustanovuje, že v špeciálnych výchovných zariadeniach možno, v záujme odstránenia porúch v psychosociálnom vývine dieťaťa a v záujme odstránenia príčin, pre ktoré bola dieťaťu nariadená ústavná starostlivosť (ochranná výchova) alebo bolo umiestnené na základe žiadosti zákonného zástupcu, použiť **výchovné opatrenia so zameraním na motiváciu dieťaťa zlepšovať svoje správanie, ktoré spočívajú v úprave styku dieťaťa s rodičmi a s tretími osobami**. Podľa ustanovenia § 125 ods. 2 školského zákona **dieťa má právo udržiavať styk s oboma rodičmi alebo s inými zákonnými zástupcami**. Ak je to v záujme dieťaťa, zariadenie môže určiť **podmienky styku a to tak, že dieťa sa môže stretávať s rodičmi alebo s inými zákonnými zástupcami**:

- a) len za prítomnosti pedagogického zamestnanca alebo ďalšieho odborného zamestnanca;
- b) na určenom mieste v priestoroch zariadenia;
- c) na území obce, v ktorej má zariadenie sídlo.

Podľa ustanovenia § 125 ods. 3 školského zákona, ak je to v záujme dieťaťa, **má dieťa právo stretávať sa s inými osobami ako s rodičmi, po súhlase príslušného orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately**, za podmienok ustanovených v odseku 2; v prípade dieťaťa umiestneného na základe žiadosti zákonného zástupcu po súhlase jeho rodiča alebo iného zákonného zástupcu.

Zákon umožňuje v špeciálnych výchovných zariadeniach použiť výchovné a ochranné opatrenia. **Zákon však neupravuje možnosť časovo obmedziť všetkým deťom stretávanie sa s rodičmi alebo inými zákonnými zástupcami, umožňuje len určiť podmienky styku spočívajúce v priestorovom obmedzení, prípadne v prítomnosti zamestnanca pri stretnutí. A aj to v individuálnom prípade, ak je to v záujme dieťaťa.**

Z uvedenej úpravy vyplýva, že možnosť mať v reedukačnom centre návštevy, by vo všeobecnosti nemala byť obmedzovaná nielen vo vzťahu k rodičom, ale aj vo vzťahu k tretím osobám. Pokiaľ orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately súhlasí, má mať dieťa právo stretávať sa časovo neobmedzene **aj s inými osobami ako s rodičmi.** V prípade dieťaťa umiestneného na základe žiadosti zákonného zástupcu, po súhlase jeho rodiča alebo iného zákonného zástupcu.

Napriek tomu, že zákon neupravuje možnosť časovo obmedziť všetkým deťom stretávanie sa s rodičmi alebo s tretími osobami, **reedukačné centrá**, v ktorých bol prieskum uskutočnený, **mali vo svojich vnútorných predpisoch stanovený len jeden, dva, výnimočne viac dní do mesiaca, kedy môžu rodičia deti v reedukačnom centre navštíviť.** Verím, že stanovenie „návštevných“ dní uľahčuje zamestnancom organizáciu práce v zariadení. **Úprava styku s rodičmi a s tretími osobami** je však, podľa zákona, výchovným opatrením so zameraním na motiváciu dieťaťa zlepšovať svoje správanie, a ako som už uviedla, **nemôže byť preto zavedená hromadne, pre všetky deti, v reedukačnom centre. Návštevy je možné zakázať len formou opatrenia vo výchove, v prípade individuálnych potrieb dieťaťa.**

Aj keď interné predpisy reedukačných centier takto striktne vymedzovali stretávanie sa detí s rodičmi a s inými osobami, prieskumom bolo zistené, že reedukačné centrá vo väčšine prípadov neobmedzujú stretávanie sa detí s rodičmi.

V Reedukačnom centre Sološnica väčšinou deti uvádzali, že návštevy rodičov, ako aj iných osôb, môžu mať cez víkend, ale niekedy aj cez týždeň, pričom niektoré deti rovno uviedli, že návštevy môžu mať **kedykoľvek.** Uvádzali tiež, že pokiaľ nemajú veľa negatívnych bodov, môžu ísť s návštevou aj mimo reedukačného centra, do dediny.

V **Reedukačnom centre Čerenčany** boli síce podľa školského poriadku **návštevy povolené len jeden deň v mesiaci**, z rozhovorov s deťmi a zamestnancami však vyplynulo, že riaditeľ povolí deťom návštevy rodičov kedykoľvek. Preto som konštatovala, že právo detí stretávať sa s rodičmi je aj v tomto reedukačnom centre dodržiavané. O možnosti stretávania sa detí s inými osobami ako s rodičmi (po súhlase orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, prípadne rodiča) deti v Reedukačnom centre Čerenčany neboli informované. Uvedenú možnosť osobitne neriešil ani školský poriadok, preto som požiadala riaditeľa Reedukačného centra Čerenčany, aby tento nedostatok odstránil. Moje odporúčanie riaditeľ zariadenia prijal a následne zrealizoval. V tomto reedukačnom centre však najvzornejšie deti mali možnosť, v prípade záujmu rodičov, ísť domov aj na **mimoriadne víkendové pobyty**, čo som v iných reedukačných centrách počas prieskumu nezistila.

Aj podľa školského poriadku **Reedukačného centra Spišský Hrhov** boli návštevy rodičov povolené len v prvú sobotu a nedeľu v mesiaci. V rozhovoroch však chovankyne aj zamestnanci uvádzali, že riaditeľ povolí chovankyniam návštevy rodičov aj inokedy. Vo vzťahu k stretávaniu sa detí s inými osobami ako s rodičmi, chovankyne uvádzali, že je im to umožnené. Reedukačné centrum však malo v školskom poriadku uvedené, že ak je to v záujme dieťaťa staršieho ako 17 rokov, môže sa stretávať alebo kontaktovať (telefonicky, písomne) s inými osobami ako s rodičmi po písomnom súhlase rodiča, resp. príslušného úradu, práce, sociálnych vecí a rodiny. **V tomto prípade podmienka veku chovankyne pri kontakte s inými osobami nebola legitímna.** Z uvedených zistení však vyplýva, že aj keď obmedzenia týkajúce sa možnosti stretávania sa chovankyň s rodičmi a s tretími osobami školský poriadok upravoval v rozpore so zákonom, v praxi reedukačného centra nedochádzalo k porušeniu práva detí stretávať sa s rodičmi a s inými osobami. Požiadala som však riaditeľa reedukačného centra, aby uvedenú skutočnosť do budúcnosti upravil. **Návrh môjho opatrenia riaditeľ prijal** a stretávanie sa detí s rodičmi a s inými osobami upravil v školskom poriadku takto: „Každé dieťa má právo na styk s oboma rodičmi. Ich **návštevy zariadenie umožní v ktorýkoľvek deň v mesiaci** v čase od 7,00 do 20,00 hod., ak si to rodičia alebo dieťa vyžaduje. Kontakt s inými osobami má dieťa umožnené len po súhlase rodiča (zákonného zástupcu) a orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v zmysle platnej legislatívy.“ **Uvítala by som, keby malo každé reedukačné centrum takto upravený kontakt dieťaťa s rodičmi a s inými osobami.**

Taktiež podľa školského poriadku **Reedukačného centra Bačkov** boli návštevy v reedukačnom centre povolené dva víkendy v mesiaci a mimo stanoveného návštevného dňa mohla byť návšteva povolená výhradne len so súhlasom riaditeľa. Z prieskumu však vyplynulo, že riaditeľ povolí deťom návštevy rodičov kedykoľvek. Vo vzťahu k stretávaniu sa detí s inými osobami ako s rodičmi deti uvádzali, že je to možné. Uvedenú možnosť však školský poriadok neriešil. V tomto reedukačnom centre by však mohol nastať problém v prípade, ak by malo dieťa uložený trest, keďže z rozhovorov, ako aj z prieskumu dokumentov vyplynulo, že v niektorých prípadoch **môže mať dieťa za trest obmedzený kontakt s rodinou** - či už obmedzením návštev alebo písomného, prípadne telefonického, kontaktu s rodičmi. **Udržiavanie kontaktu s rodičmi je však právom dieťaťa, ktorého podmienky upravuje zákon. Ide o výchovné opatrenie, preto nemôže byť súčasťou**

bodovacieho systému detí. Pokiaľ by to totiž reedukačné centrum takto v praxi uplatňovalo, právo detí stretávať sa s rodičmi by v takýchto prípadoch nebolo v reedukačnom centre dodržiavané. **Na uvedený nedostatok som reedukačné centrum upozornila a návrh môjho opatrenia bol prijatý.**

Aj v **Reedukačnom centre Zlaté Moravce** bolo, podľa školského poriadku zariadenia, prijímanie návštev najbližších príbuzných posudzované ako výhoda, ktorú môžu poberať chovankyne dodržiavajúce pravidlá školského poriadku a plniace si svoje povinnosti. Tak ako som už uviedla, **možnosť/nemožnosť stretávať sa s rodičmi však nemá byť odmenou/trestom. Je to právo detí.** Okrem toho však deti v tomto reedukačnom centre uvádzali, že návštevy môžu mať len jeden, prípadne dva dni v mesiaci (či už zo strany rodičov alebo zo strany tretích osôb). **Z tohto dôvodu som konštatovala, že právo detí stretávať sa s rodičmi a s tretími osobami nie je v Reedukačnom centre Zlaté Moravce dodržiavané a odporučila som reedukačnému centru zabezpečiť, aby mali chovankyne častejší kontakt s rodinou a s okolitým svetom.** V oznámení o prijatých opatreniach reedukačné centrum uviedlo, že zákonným zástupcom je umožnené, po telefonickom dohovore s riaditeľkou, navštíviť dieťa aj mimo stanovený deň a čas. Maloleté matky však počas opakovaného prieskumu vnímali túto možnosť len okrajovo, uvádzali, že **naďalej sú oficiálne povolené návštevy len dvakrát do mesiaca.** Maloleté matky v rozhovoroch tiež uvádzali, že **s otcom dieťaťa sa nemôžu stretnúť v návštevnej miestnosti,** ale stretnutie sa uskutočňuje na „plošinke“ na medziposchodí, kde si môžu priniesť stoličky. Pokiaľ chce otec dieťaťa vidieť aj dieťa, môže ho maloletá matka priniesť len na „plošinku“. Nie je umožnené, aby otec navštívil dieťa na izbe. Maloleté matky taktiež uvádzali, že na prechádzku s návštevou môžu ísť len bez dieťaťa. **Takto nastavené pravidlá však vôbec neprispievajú k tomu, aby sa budovalo puto medzi členmi rodiny, najmä s ohľadom na právo dieťaťa na kontakt s oboma rodičmi. Na tieto nedostatky som taktiež upozornila zriaďovateľa reedukačného centra.**

V **Reedukačnom centre Hlohovec** chovanci tiež počas prieskumu uvádzali, že návštevy môžu mať len cez víkendy (v nedeľu), a aj to len návštevy rodičov. Tiež uvádzali, že iné osoby ako rodičia ich do centra nemôžu prísť navštíviť. Uvedené obmedzenia obsahoval aj školský poriadok reedukačného centra. **Z tohto dôvodu som požiadala zriaďovateľa zariadenia o zabezpečenie odstránenia týchto nedostatkov.** Počas opakovaného prieskumu v tomto zariadení bolo zistené, že **možnosť chovancov mať návštevy je zabezpečená počas víkendu, a po dohode s riaditeľom reedukačného centra, aj v týždni.**

Takmer v každom reedukačnom centre sa zamestnanci sťažovali na nedostatočný záujem o deti zo strany rodičov a na nedostatočnú spoluprácu medzi rodičmi a reedukačným centrom. **Napriek tomu reedukačné centrá stanovovali „návštevne dni“, ktoré aj tým rodičom a iným osobám, ktoré by mali záujem častejšie deti navštevovať, kontakt obmedzujú.**

Podľa ustanovenia § 15 vyhlášky súčasťou výchovy a vzdelávania v špeciálnych výchovných zariadeniach je **individuálna práca a skupinová práca s rodičom dieťaťa**

alebo s inou fyzickou osobou než rodičom, ktorá má dieťa zverené do osobnej starostlivosti alebo do pestúnskej starostlivosti na základe rozhodnutia súdu, a so súrodencom dieťaťa. Iniciatíva spolupráce s rodičmi však nemá byť ponechávaná na aktivite rodičov. Reedukačné centrá, v ktorých sa uskutočnil prieskum, však žiadne aktivity pre rodičov (okrem školských združení) neuskutočňovali.

Okrem toho, že deti nemali v niektorých reedukačných centrách možnosť častejších návštev rodičov a iných osôb, aj telefonický, prípadne kontakt prostredníctvom internetu, bol v týchto reedukačných centrách obmedzený.

V niektorých reedukačných centrách nemohli deti telefonovať rodičom vôbec. V Reedukačnom centre Hlohovec nemali deti možnosť telefonicky kontaktovať svojich príbuzných, prípadne tretie osoby. Nemohli tak robiť ani z telefónov - pevnej linky, ktoré boli v reedukačnom centre. Volat' im mohli len rodičia, aj to len v obmedzenom čase. Väčšina detí uvádzala, že rodičia im môžu telefonovať len počas víkendu, pričom uvádzali aj to, že rodičia sa im často nevedia dovolať, pretože sa stáva, že vychovávateľ nedvíha telefón. Pár detí uviedlo, že rodičia im môžu volať aj počas týždňa. O tom, že je rozdielny prístup medzi výchovnými skupinami deti nevedeli. Telefonický kontakt s inými osobami ako s najbližšími príbuznými bol v Reedukačnom centre Hlohovec tiež úplne vylúčený. **Po tom, ako som požiadala o odstránenie tohto nedostatku, sa možnosť telefonovania detí výrazne zlepšila. V závislosti od správania majú niektoré z nich možnosť používať v určenom čase aj vlastný mobilný telefón.**

V Reedukačnom centre Zlaté Moravce zase chovankyne uvádzali, že rodičia im do reedukačného centra nemohli volať vôbec. Pokiaľ rodičia zavolali, zamestnanci im len odovzdali od rodičov odkaz, pozdrav. **Chovankyne mohli volať rodičom len jedenkrát do týždňa - cez víkend,** z mobilného telefónu, ktorý patrí reedukačnému centru. **Mobilné telefóny nemohli chovankyne používať vôbec.** Počas opakovaného prieskumu maloleté matky uvádzali, že **možnosť telefonického kontaktu s rodinou sa zlepšila,** pretože rodičia, prípadne iné osoby, im môžu volať každý deň. Oni ich môžu telefonicky kontaktovať raz do týždňa - v nedeľu.

V Reedukačnom centre Sološnica, v Reedukačnom centre Čerenčany a v Reedukačnom centre Bačkov bola situácia týkajúca sa telefonického kontaktu detí s rodinou dobrá už počas prieskumu. Rodičia mohli v týchto zariadeniach volať deťom na pevnú linku každý deň vo večerných hodinách (cez víkendy aj ráno, prípadne neobmedzene).

V Reedukačnom centre Sološnica mali deti možnosť telefonovať aj z vlastného mobilného telefónu. Keď si chovanec chcel z mobilného telefónu zavolať, mohol si zavolať u vedúceho výchovy, a potom mu ho odovzdať. **Takmer všetci chovanci uvádzali, že volať môžu kedykoľvek, a to nielen s príbuznými, ale aj s tretími osobami. Tiež uvádzali, že aj rodičia, ďalší príbuzní, ale aj tretie osoby im môžu volať každý deň.**

Aj v **Reedukačnom centre Čerenčany** deti uvádzali, že **volat' môžu aj z mobilných telefónov, ktoré majú u vychovávateľa**. Z rozhovorov vyplývalo, že možnosť používať mobil závisí aj od dobrých bodov a od toho, či majú kredit. Mobil však môžu používať na prezeranie fotiek a na počúvanie hudby. Uvádzali, že ak niekto nemá mobil, sociálna pracovníčka má telefón, na ktorý tiež môžu rodičia zavolať. Tieto vyjadrenia potvrdili aj zamestnanci, ktorí uviedli, že mobilné telefóny majú deti u vychovávateľov a v prípade potreby si z nich môžu zavolať. Cez deň ich môžu mať bez SIM karty, na počúvanie hudby a pod. **Tiež uvádzali, že s niektorými deťmi sa rodičia kontaktujú aj prostredníctvom mobilného telefónu vychovávateľov.**

V **Reedukačnom centre Spišský Hrhov** tiež mohli chovankyne volat' rodičom z mobilného telefónu, ktorý majú uložený u vychovávateľov, aj keď len v jeden deň do týždňa (v sobotu alebo v nedeľu). **Rodičia im však nemohli telefonovať každý deň, ale len v utorok, vo štvrtok a v nedeľu.** Podľa školského poriadku reedukačného centra telefonovanie iných osôb (priateľ, kamarátka, známy...) sa mohlo realizovať iba v nedeľu.

Aj tieto pravidlá sa po našom prieskume **zmenili k lepšiemu a podľa školského poriadku rodičia a zákonní zástupcovia môžu telefonovať svojim deťom do zariadenia denne, v čase od 7,00 do 20,00 hod.**

Miera používania vlastného mobilného telefónu deťmi v reedukačnom centre je diskutabilná. Chápeť obavu reedukačného centra z toho, aké problémy by mohlo spôsobiť neobmedzené používanie mobilných telefónov (telefonovanie s nevhodnými osobami, dohadovanie si útekov a pod.). Na druhej strane však úplné vylúčenie možnosti používať mobilný telefónny aparát, tak ako to bolo zistené v niektorých reedukačných centrách, nepovažujem za správne. V tomto prípade sa prikláňam skôr k možnosti používať ho skôr doplnkovo (napr. vo vyhradené dni), popri možnosti každodenného kontaktu dieťaťa s rodičmi a s inými osobami prostredníctvom pevnej linky.

V tejto súvislosti je potrebné spomenúť aj kontakt dieťaťa s okolím prostredníctvom **internetu**. Celkovo som počas prieskumu zistila, že používanie internetu v reedukačných centrách nebolo vôbec štandardom. **Deti sa s ním mali možnosť väčšinou oboznámiť len v škole, aj to v niektorých reedukačných centrách, len na hodine informatiky, ak vôbec. Aj v reedukačných centrách by však deti mali mať možnosť, v rozumnej a bezpečnej miere, internet používať,** pretože v prirodzenom prostredí by sa s ním stretávali väčšinou denne a v dnešnej dobe je už používanie internetu, a komunikácia prostredníctvom neho, bežnou súčasťou života detí.

Napr. chovanci v **Reedukačnom centre Sološnica** uvádzali, že **možnosť prístupu na internet majú niekoľkokrát do týždňa, niektorí dokonca uviedli, že môžu ísť na internet aj každý deň.** Niektorí uvádzali, že sú s príbuznými v kontakte aj cez sociálne siete. Taktiež deti v **Reedukačnom centre Čerenčany** uvádzali, že **môžu chodiť na internet, najmä cez víkend.** Uvádzali, že ich zamestnanci pustia aj na Facebook - môžu si písať s rodinou, s kamarátmi, ale kontrolujú ich, „aby nepísali hlúposti“. Zamestnanci

k tomu uvádzali, že keď deti povedia, že chcú ísť na internet, tak sa im to dovoľí. Uviedli však, že čiastočne sa ich komunikácia kontroluje, aby neorganizovali napr. úteky alebo nepoužívali vulgarizmy. Taktiež uviedli, že prístup na internet majú deti povolený aj za vzornosť. K používaniu internetu zamestnanci napr. uviedli:

- „Nezakazujeme im, aby boli v styku s okolím, veď to každý potrebuje.“

Naproti tomu, v **Reedukačnom centre Zlaté Moravce**, chovankyne uvádzali, že prístup na internet majú **len jedenkrát týždenne v rámci informatiky**, pričom nemôžu navštevovať sociálne siete, ani písať e-mail. Uvádzali, že na niektorých počítačoch sú stránky ako Facebook úplne blokované. **Maloleté matky, ktoré ešte nechodia do školy prístup na internet nemajú vôbec**, pričom jedna maloletá matka, ktorá navštevovala obchodnú akadémiu mimo zariadenia uviedla, že to, že na internáte nemajú žiadny prístup na internet jej spôsobuje praktické problémy - **nemá prístup k informáciám týkajúcim sa vyučovania a nemôže si tak robiť niektoré domáce úlohy, projekty a pod.** Keďže aj počas opakovaného prieskumu niektoré maloleté matky upozorňovali na skutočnosť, že naďalej nemajú **prístup k internetu**, požiadala som opakovane **o prijatie potrebných opatrení v tomto smere zriaďovateľ'a zariadenia.**

Podobná situácia bola pôvodne aj v **Reedukačnom centre Hlohovec**, kde mali chovanci prístup na internet len **jedenkrát do týždňa** (v rámci tzv. počítačového krúžku), aj to len v prípade, ak nemali určitý počet mínusových bodov. Počas opakovaného prieskumu bolo zistené, že **situácia sa v tomto smere v zariadení výrazne zlepšila. Podľa správania môžu mať niektorí chovanci prístup na internet aj každý deň.**

V **Reedukačnom centre Bačkov** len niektoré deti uvádzali, že **prístup na internet nemajú** (u niektorých však nebolo možné zistiť, či rozumejú tomu, čo vlastne internet je a len pár detí v tomto zariadení uviedlo, že by im chýbala možnosť dostať sa častejšie na internet). Niektoré deti zase uvádzali, že v škole **chodia na internet počas hodiny informatiky**. Väčšina z nich uviedla, že na informatike sa učia pracovať s počítačom, na internete pozerajú obrázky, videá a počúvajú hudbu. Ale e-mail. nepíšu, a ani nenavštevujú sociálne siete.

V **Reedukačnom centre Spišský Hrhov** bolo zistené, že **niektoré chovankyne mali prístup na internet** (druháčky a tretiačky), pričom **ostatné chovankyne nemali prístup na internet vôbec. Tieto chovankyne uvádzali, že v škole nemajú ani informatiku.** V oznámení o prijatých opatreniach mi však reedukačné centrum oznámilo, že **v rámci školského vyučovania zabezpečilo chovankyniam aktívnejší prístup na internet a v internátnej časti reedukačného centra sa pripravuje počítačová miestnosť s prístupom na internet.**

1.4.4 Právo detí na vreckové v Reedukačnom centre Spišský Hrhov

Podľa ustanovenia § 127 ods. 1 školského zákona v špeciálnych výchovných zariadeniach sa poskytuje mesačné vreckové a vecné dary podľa tohto zákona.

Podľa ustanovenia § 127 ods. 3 školského zákona pri nedovolenom pobyte dieťaťa mimo zariadenia, v ktorom sa vykonáva ústavná starostlivosť alebo ochranná výchova, mesačné vreckové sa znižuje o sumu, ktorá tvorí násobok počtu dní nepovoleného pobytu mimo zariadenia a sumy vreckového, ktorá pripadá na jeden deň.

Chovankyne v Reedukačnom centre Spišský Hrhov v rozhovoroch uvádzali, že po úteku si náklady na dovoz späť do reedukačného centra musia hradiť sami z vreckového tak, že im z neho postupne strhávajú vypočítanú sumu. Uvádzali, že po úteku je im vystavená „faktúra“. Namietali, že faktúry sú neprimerane vysoké. Hovorili, že je to viac ako len za benzín na cestu. K tejto téme uvádzali:

- „Ja som mala dva úteky. Teraz nemám žiadne peniaze, mám 1,55 € a faktúru mám vyše 200,- € splatiť. Faktúru to je to, že vlastne dievča keď odtiaľto ujde a napríklad zavolajú policajti, že už ho chytili, napr. mňa, tak náš šofér on ide so svojim autom alebo aj s ústavným po nás a on si vlastne potom urobí faktúru za to, že vo voľnom čase išiel po nás. On si dáva 100,- € - 200,- €.“
- „Keď nás dovezu z úteku, tak platíme faktúru za to, že nás dovezli. Ale zdá sa mi to viac ako by to malo byť, lebo benzín je o polovicu lacnejší ako platíme celú sumu. Čiže napríklad som bola na úteku v ... a platila som 130,- €. A keby počítam čisto benzín, tak ma to možno vyjde, čo ja viem, 80,- €.“

V školskom poriadku malo Reedukačné centrum Spišský Hrhov uvedené, že **náklady spojené s návratom dieťaťa uhradzuje dieťa**. Aj prieskumom dokladov bolo zistené, že reedukačné centrum vystavuje chovankyniam po návrate faktúru na celú sumu nákladov vynaložených na ich dovoz do zariadenia. Táto suma je im potom postupne strhávaná z mesačného vreckového.

Zákon však ustanovuje možnosť zníženia vreckového len o čiastočnú sumu (násobok počtu dní nedovoleného pobytu mimo zariadenia a sumy vreckového pripadajúceho na jeden deň) a nie o celú sumu vynaloženú na návrat chovankyň. Z tohto dôvodu som odporučila zriaďovateľovi reedukačného centra, aby vykonal kontrolu postupu reedukačného centra pri vystavovaní faktúr chovankyniam po úteku za ich dovoz do reedukačného centra a nasledujúce strhávanie vyfakturovanej sumy z vreckového chovankyň.

Zriaďovateľ, na základe môjho odporúčania, vykonal finančnú kontrolu za celý rok 2013, pričom uložil reedukačnému centru, aby prijalo potrebné opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov v danej veci.

2. SYSTÉMOVÉ NEDOSTATKY ZISTENÉ PRIESKUMOM

2.1 Umiestňovanie detí do reedukačných centier

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v písomnom stanovisku uviedlo, že pri umiestňovaní detí do reedukačných centier sa zohľadňuje najmä ich vek, pohlavie a typ školy, ktorú dieťa navštevuje tak, aby mu bolo umožnené pokračovať v učebnom alebo študijnom odbore, alebo ho zaradiť do vhodného učebného odboru, ak ide o dieťa, ktoré navštevuje školu pre žiakov s mentálnym postihnutím. Ďalej uviedlo, že ak je možnosť poradiť sa s rodičmi, o zaradení dieťaťa do príslušného študijného alebo učebného odboru sa rozhoduje po porade s nimi, resp. s dieťaťom samotným. Pritom sa posudzuje jeho predchádzajúce vzdelávanie, študijné výsledky a jeho záujem.

K problematike umiestňovaniu detí do reedukačných centier som si vyžiadala **stanoviská zo 16 okresných súdov**. Pýtala som sa ich, čo berie súd do úvahy pri rozhodovaní o tom, do ktorého reedukačného centra bude konkrétne dieťa umiestnené. Či sú v rozhodovacej činnosti súdu o umiestnení dieťaťa zohľadňované individuálne potreby dieťaťa (jeho predchádzajúce štúdium, jeho schopnosti a potenciál študovať určitý typ školy alebo odbor, vhodnosť vzdelávania, ktoré konkrétne reedukačné centrum poskytuje, názor dieťaťa, jeho zákonných zástupcov a pod.) alebo rozhoduje podľa toho, v ktorom zariadení je práve v čase súdneho konania voľné miesto, či súd v určitých prípadoch nepovažoval za vhodnejšie vzdelávanie dieťaťa v inej škole, než akú ponúkajú reedukačného centra. Ďalej som zisťovala, či a akým spôsobom prechádza dieťa pred rozhodnutím o umiestnení do reedukačného centra diagnostikou, a či má súd túto diagnostiku pri rozhodovaní k dispozícii. Pýtala som sa aj na iné poznatky z činnosti súdu, prípadne na návrhy na zlepšenie systému umiestňovania detí do ústavnej starostlivosti.

Podľa odpovedí niektorých súdov realita nezodpovedá predstave Ministerstva školstva, vedy, výskumu a kultúry o tom, ako je systém umiestňovania detí do reedukačných centier realizovaný a nastavený. Citujem z niektorých odpovedí súdov:

- **„Individuálne potreby dieťaťa sú zohľadňované len v rámci možností, ktoré sú, v závislosti od voľných miest v reedukačných centrách; v prípade dieťaťa po ukončení základnej školy zohľadňuje sa, ale zase len v rámci možností limitovaných voľnými miestami, názor dieťaťa a jeho rodičov.“**
- **„Z mojej praxe môžem konštatovať, že je nedostatok takýchto zariadení a veľa detí, ktoré umiestnenie v nich potrebujú. Z toho vyplýva, že nemám možnosť brať do úvahy individuálne potreby dieťaťa, jeho predchádzajúce štúdium, schopnosti, potenciál študovať určitý typ školy, vhodnosť vzdelávania v konkrétnom centre a podobne, i keď by som v určitých prípadoch považovala za vhodnejšie vzdelávanie v inej škole, než ako ponúkajú centra. Rozhodujem podľa toho, v ktorom zariadení je práve voľné miesto a ktoré sa podarilo kolíznemu opatrovníkovi príslušnému podľa bydliska dieťaťa zabezpečiť. Tento už v návrhu určuje príslušné zariadenie na výkon rozhodnutia súdu a ja ich návrh rešpektujem,**

lebo viem, že iná možnosť nie je. Myslím si, že tejto problematike nie je venovaná **dostatočná pozornosť**, pričom ide o mal. deti, ktoré najviac potrebujú pomoc spoločnosti, lebo ich rodina, škola, okolie zlyhalo. **Čoraz častejšie sú problémy podmienené aj zdravotnými problémami dieťaťa a to je ešte väčší problém zabezpečiť vhodné zariadenie.**“

- „**Pokiaľ je to kapacitne možné**, súd sa snaží mal. dieťa umiestniť v zariadení čo možno v najbližšom mieste bydliska s rodinnými príslušníkmi. **Je však pravdou, že v ojedinelých prípadoch sa mal. dieťa umiestňuje do reedukačného centra podľa aktuálne voľného miesta.**“
- „Bez ohľadu na uvedené **sú kapacitné možnosti reedukačných centier častokrát podstatným kritériom rozhodovania** pri umiestňovaní dieťaťa, nakoľko **individuálne potreby dieťaťa musia ustúpiť** - hlavne v prípadoch potreby okamžitého umiestnenia - **limitovaným možnostiam** prijatia dieťaťa do zariadenia, ktoré sa javí pre konkrétne dieťa najvhodnejším.“
- „Návrh konkrétneho reedukačného centra, do ktorého má byť dieťa umiestnené, predkladá úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, pričom je pravdepodobné, že **sa hlavne vychádza z toho, v ktorom zariadení je práve v čase súdneho konania voľné miesto**. Súd nemá prehľad o voľných miestach v zariadeniach, ani informácie o tom, aké poskytujú štúdium.“
- „**V zásade sa do úvahy neberú individuálne vzdelávacie potreby dieťaťa, dôraz sa kladie na reedukáciu ako takú, prípadne rýchlosť umiestnenia v tom ktorom centre - väčšinou aj možnosť výberu toho ktorého centra je zúžená z dôvodu kapacity.**“
- „V tomto smere však podľa doterajších konaní **chýba spolupráca reedukačného centra s rodičmi maloletých detí, ktorí ako zákonní zástupcovia majú naďalej rozhodovať o ďalšom vzdelávaní ich maloletých detí** ako aj motivácia samotného maloletého dieťaťa na pokračovanie v ďalšom štúdiu vo forme napr. individuálneho štúdia alebo v odboroch, ktoré v obmedzenej miere iné reedukačné centrum umožňuje.“
- „...V takomto prípade súd pri svojom rozhodovaní zohľadnil právo, ale zároveň aj povinnosť maloletého dieťaťa na vzdelanie aspoň v odbore, ktoré príslušné reedukačné centrum umožňuje **aj keď nie vždy zodpovedajúce schopnostiam maloletého dieťaťa. Obmedzenosť odborov v reedukačných centrách v takýchto prípadoch spôsobuje problém pri zabezpečovaní práva maloletých detí na vzdelanie primerané ich schopnostiam.**“
- „**Individuálne potreby dieťaťa sú zohľadňované v závislosti od možností, ktoré pre takéto umiestnenie dieťaťa poskytuje štát. Je nevyhnutné poznamenať, že stav, počet a špecializácia reedukačných centier je absolútne nevyhovujúci. Slovenský školský systém podľa môjho názoru neumožňuje umiestňovať problémové deti do špecializovaných škôl preto, lebo takéto školy neexistujú.** Pri rozhodovaní má súd v drvivej väčšine prípadov k dispozícii posudok školského psychológa, resp. psychológa príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. Je opätovne nevyhnutné poznamenať, že počet psychológov vzhľadom, na počet problémových prípadov

absolútne nepostačuje. Riešením by mohli byť špecializované štátne psychologické ústavy.

- „Často sa stáva, že pôvodne vybrané zariadenie je preplnené a tak sa podľa vyššie uvedených kritérií **vyberá ďalšie zariadenie, ktoré má voľné kapacity. Musíme konštatovať, že tieto výchovné zariadenia sú preplnené a je ich vlastne nedostatok.**“
- „V praxi sa stalo, že **diet'a nadané pre konkrétne vzdelávanie muselo byť** z dôvodu poskytovania **výuky len v určitom odbore** v ústavných podmienkach alebo v dôsledku značnej vzdialenosti reedukačného centra od najbližšieho odborného vzdelávacieho zariadenia **preorientované na iný, než dovtedy navštevovaný odbor. Je mnohokrát problematické zosúladiť štúdium na vybranej, resp. vhodnej škole s lokálnymi ústavnými podmienkami, pričom vzdelávací proces musí ustúpiť procesu reedukačnému.**“

Z uvedených stanovísk súdov vyplýva, že deti sú do centier umiestňované podľa kapacitných možností a aj ich vzdelávanie sa musí prispôbiť vzdelávacím možnostiam centra. Z toho vyplýva, že v konkurencii - vybavenosť centra a individuálne potreby dieťaťa - vždy nad individuálnymi potrebami dieťaťa zvíťazí vybavenosť centra. Žiadne alternatívne riešenie nebolo uvedené, a ani v praxi zistené.

2.2 Diagnostika detí a ich diferenciacia

Z rozhovorov so zamestnancami reedukačných centier vyplynulo, že im robí ťažkosť, že **deti neprechádzajú automaticky, pred ich umiestnením do reedukačného centra, diagnostickým pobytom v diagnostickom centre tak, ako tomu bolo v minulosti.** Z tohto dôvodu má reedukačné centrum na začiatku sťažené možnosti práce s dieťaťom. **A opäť to otvára aj otázku, ako sa posudzuje vhodnosť umiestnenia dieťaťa do konkrétneho centra, ak dieťa neprešlo diagnostikou. Núka sa odpoveď, že pri návrhu na jeho umiestnenie sa vychádza najmä z posúdenia zlyhania, ktorého sa dopustilo a z materiálnych hľadísk, ako sú obsadenosť centra, vzdialenosť centra, atď.**

Individuálne potreby dieťaťa sú totiž v tejto chvíli, keď sa navrhuje jeho umiestnenie do výchovy neznáme, alebo iba laicky posúdené. Odborné posúdenie osobnosti dieťaťa ešte nie je známe.

Aj minister školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky vo svojom stanovisku uviedol: „Riaditelia reedukačných centier by privítali návrat k legislatívnej úprave diagnostiky detí **platnej do roku 2005**, podľa ktorej boli vždy diagnostikované v diagnostických centrách - **tento spôsob bol oveľa lepší a prehľadnejší, nakoľko prichádzali do reedukačných centier už zdiagnostikované.**“

Samozrejme, že aj verejný ochranca práv považuje za nevyhnutné, aby pred rozhodovaním o postupoch voči dieťaťu bola k dispozícii odborná vedomosť o osobnosti dieťaťa, ak sa to z časového hľadiska dá zabezpečiť.

V reedukačnom centre sú umiestňovaní záškoláci a deti, ktoré majú menej vážne výchovné problémy spolu s deťmi, ktoré opakovane páchali trestnú činnosť, boli vysoko agresívne, alebo mali ťažké psychiatrické diagnózy. Takéto široké spektrum detí v jednom zariadení nie je pre zamestnancov jednoduché zvládnuť, nehovoriac o potrebe individuálneho prístupu ku každému dieťaťu. V súvislosti s touto problematikou zamestnanci uvádzali, že by bolo vhodné, aby boli v Slovenskej republike vytvorené aj **zariadenia, v ktorých by mohli byť umiestňované deti s agresívnym správaním a s veľmi vážnymi poruchami správania, prípadne s psychiatrickými diagnózami. V takýchto zariadeniach by bol nastavený iný režim a starostlivosť o ne.**

Podľa § 122 ods. 6 školského zákona v reedukačnom centre sa môžu zriaďovať podľa potreby **oddelenia pre deti vyžadujúce zvýšenú starostlivosť, oddelenia s ochranným režimom, oddelenia s otvoreným režimom a oddelenia pre maloleté matky s deťmi.**

Ak sa reedukačné centrum zriadi tak, že sa vo všetkých výchovných skupinách bude postupovať podľa individuálnych reedukačných programov pre niektoré z oddelení podľa už uvedeného odseku 6, označí sa takéto zariadenie ako **reedukačné centrum pre deti vyžadujúce zvýšenú starostlivosť, reedukačné centrum s ochranným režimom, reedukačné centrum s otvoreným režimom a reedukačné centrum pre matky s deťmi.**

Reedukačné centrum pre deti vyžadujúce zvýšenú starostlivosť je upravené v § 5 vyhlášky. Podľa tohto ustanovenia reedukačné centrum pre deti vyžadujúce zvýšenú starostlivosť poskytuje starostlivosť:

- a) **deťom s narušeným psychosociálnym vývinom, ktoré vyžadujú z dôvodu chronického ochorenia zvýšený zdravotný dohľad, dlhodobé podávanie liekov alebo špeciálnu diétu, a deťom so zdravotným postihnutím, ktorých zdravotné postihnutie túto starostlivosť vyžaduje;** reedukačný proces je rozšírený o liečebný režim,
- b) **deťom s narušeným psychosociálnym vývinom, u ktorých reedukačný proces v reedukačnom centre nebol úspešný,**
- c) **deťom s psychiatrickou diagnózou alebo deťom závislým od psychoaktívnych látok po detoxikácii,** ktorým sa z týchto dôvodov nemôže poskytovať starostlivosť v ostatných špeciálnych výchovných zariadeniach.

Reedukačný proces detí podľa uvedených kritérií sa vykonáva v súlade s dodržiavaním liečebného režimu. Výchovu a vzdelávanie detí, u ktorých reedukačný proces v reedukačnom centre nebol úspešný, zabezpečujú súčasne vychovávateľ a asistent učiteľa.

Reedukačné centrum s ochranným režimom poskytuje podľa § 6 vyhlášky starostlivosť **deťom s narušeným psychosociálnym vývinom spojeným s:**

- a) **recidívou trestnej činnosti,**
- b) **opakujúcim sa konaním, ktoré má znaky trestného činu,**
- c) **agresivitou.**

V jednej výchovnej skupine oddelenia s ochranným režimom je najviac šesť detí. Výchovu detí vo výchovnej skupine zabezpečujú súčasne vychovávateľ a asistent učiteľa. Bezpečnosť detí, zamestnancov a iných fyzických osôb v reedukačnom centre s ochranným režimom sa zabezpečuje posilnením dozoru pri výchove a vzdelávaní. Do reedukačného centra s ochranným režimom sa prijímajú len deti s uloženou ochrannou výchovou na základe rozhodnutia súdu.

Výchova a vzdelávanie detí sa v **reedukačnom centre s otvoreným režimom**, podľa vyhlášky, organizujú tak, **aby sa čo najviac približovali prirodzenému rodinnému prostrediu**. Výchovu detí vo výchovnej skupine zabezpečujú súčasne dvaja vychovávatelia a jeden pomocný vychovávateľ.

A nakoniec **reedukačné centrum pre matky s deťmi**, podľa vyhlášky, poskytuje spoločnú výchovnú, sociálnu a zdravotnú starostlivosť **matkám s ústavnou starostlivosťou a ich deťom**. Základnou organizačnou jednotkou reedukačného centra pre matky s deťmi je výchovná skupina so šiestimi matkami a ich deťmi.

Podľa školského zákona by teda mali byť zriadené v reedukačných centrách rôzne oddelenia, ktoré by boli prispôbené potrebám detí s rôznymi poruchami správania, alebo by mali byť zriadené samostatné reedukačné centrá, ktoré by fungovali v rôznych režimoch - v otvorenom, v ochrannom, v režime so zvýšenou starostlivosťou a reedukačné centrá pre maloleté matky s deťmi.

Okrem reedukačného centra pre matky s deťmi, ktoré patrí pod Reedukačné centrum Zlaté Moravce, **sme sa však počas prieskumu so samostatne zriadeným reedukačným centrom, ktoré by fungovalo v osobitnom režime, nestretli**. Čo sa týka rôznych oddelení, v Reedukačnom centre Hlohovec došlo, po našom prieskume a výmene vedenia, **k vnútornej diferenciacii v rámci jednotlivých skupín, ktoré fungujú v troch režimoch - otvorenom, polootevorenom a uzatvorenom**. Chovanci sa zaraďujú do jedného z týchto režimov podľa dosiahnutých výsledkov. Myslím, že aj tento systém môže byť dobrým príkladom toho, ako motivovať deti k lepšiemu správaniu. Napriek tomu to nerieši prípady niektorých detí, ktoré by vyžadovali špeciálnu starostlivosť, tak ako to predpokladá zákon. Právna úprava je v tomto smere nastavená a stačí ju premietnuť do praxe.

Minister školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky vo svojom písomnom stanovisku uviedol: „Ustanovenie § 122 školského zákona umožňuje **diferenciáciu reedukačných centier**, zatiaľ však žiadne zariadenie nie je výhradne zamerané podľa typu porúch správania, ani z pohľadu typu rozhodnutia súdu (ústavná výchova – ochranná

výchova). **Rezort školstva, vedy, výskumu a športu SR plánuje riešiť umiestňovanie detí vyžadujúcich zvýšenú starostlivosť a detí s ochranným režimom zriadením, resp. vyčlenením reedukačného centra v zmysle § 122 ods. 7 písm. a) a b) školského zákona.** Vzorom, a to nielen systémovým, ale aj architektonickým je pre nás Výchovný ústav v Českej republike v Ostrave, ktorý v roku 2013 navštívili vybraní riaditelia reedukačných centier SR a jeden vecne príslušný zamestnanec MŠVVaŠ SR.“

2.3 Používanie ochrannej miestnosti

Napriek tomu, že právny poriadok umožňuje využívanie ochrannej miestnosti, nie všetci zamestnanci reedukačných centier boli stotožnení s umiestňovaním detí do nej a jej používanie vnímajú ako sporné.

Niektorí zamestnanci dokonca hovorili, že by boli za jej zrušenie. Ako pozitívny príklad uvádzam výpoveď jedného z vychovávateľov o používaní ochrannej miestnosti:

- „Ja som bol zástanca toho, lebo upozorňuje sa na to, celá Európa stále razí trend, aby to v reedukačných centrách nebolo. Ja som hovoril na porade, aby sa to už dávno zrušilo, že to nemá zmysel. Nevidím v tom zmysel, ja keď ho chcem izolovať, dám ho na izbu. Týchto chlapcov niekedy treba izolovať, ale úplne mi postačí na to, keď mu poviem, aby si išiel sadnúť do svojej izby, kde spávajú - do svojej spálne. Buď tu pol hodinu, ja prídem za pol hodinu, už si sa ukládal, keď je agresívny.“

Upokojenie dieťaťa inou formou ako jeho umiestnením do ochrannej miestnosti je náročnejšie na čas, trpezlivosť a schopnosti daného zamestnanca, ale je možné. Že je možné dosiahnuť upokojenie dieťaťa aj inými metódami, ako jeho umiestnením do ochrannej miestnosti, som sa presvedčila napr. v Reedukačnom centre Bačkov, v ktorom nemajú ochrannú miestnosť vôbec zriadenú. V tomto reedukačnom centre zamestnanci používajú **alternatívne spôsoby upokojuvania detí.** K tomuto sa vyjadrovali zamestnanci takto:

- „Nevyužívame to. Po prvé by to zabralo veľa času, keby som tam to dieťa chcel umiestniť a niekto by s ním musel byť. Tým pádom, keby ja som mal svoje dieťa a dal ho tam, tak by zvyšná skupina nemala vychovávateľa. Takže sa to snažíme riešiť. Snažíme sa predchádzať konfliktom, aby to nevznikalo. Poprípade, už keď niečo vznikne som ja, on je stále pri mne. Takže tá relaxačná miestnosť som potom ja. Dám mu nejakú činnosť, počúva magnetofón, napr. si kreslí na klubovni, takže takouto formou.“
- „My nemáme ochrannú, máme relaxačnú miestnosť, ale nevyužívame vôbec relaxačnú miestnosť. Odkedy ju máme, nepoužívame ju na také. Skôr akože tie terapie s dieťaťom, keď akože je v nejakom afekte, tak poriešime to individuálne nejak na izbe. Ale určite nie do relaxačnej miestnosti. Lebo tam musí byť stále dohľad toho dospelého, dieťa tam nevie byť samé, musí mať tam aj terapie nejaké navrhnuté a vlastne v tých popoludňajších hodinách, keď robí len jeden vychovávateľ s tými ôsmymi deťmi, jednoducho si to nemôžeme dovoliť, aby sme dieťa dávali do relaxačnej. Ale ani nemyslím, že je to potrebné. Ja nie som zástanca toho izolovať

dieťa, lebo ono sa aj tak raz do toho kolektívu dostane a ten problém treba vyriešiť v kolektíve. On z tej relaxačnej miestnosti možno vyjde a bude sa biť tak, jak predtým, alebo bude agresívny zase.“

Osobná sloboda patrí k najdôležitejším základným právam a slobodám, a okrem medzinárodných dokumentov, je garantovaná aj čl. 17 ústavy. Podľa tohto článku sa osobná sloboda zaručuje, pričom nikoho nemožno sťahovať alebo pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Osobnej slobode sa poskytuje ochrana aj v prípadoch, ak už došlo k jej obmedzeniu alebo pozbaveniu, čo je prípad výkonu trestu odňatia slobody, ale aj prípad dieťaťa umiestneného do náhradnej ústavnej výchovy. Umiestnenie dieťaťa do ochrannej miestnosti je potrebné vnímať ako ďalšiu formu obmedzenia osobnej slobody dieťaťa. A aj preto jej ďalšie obmedzovanie prostredníctvom uplatnenia (v platnom zákone zatiaľ ešte dovoleného) výchovného opatrenia treba používať po starostlivom uvážení, a len v súlade so zákonom.

Deti v reedukačnom centre sú v závislom postavení a majú obmedzenú osobnú slobodu už tým, že sú umiestnené do ústavnej výchovy, v ktorej prebieha kolektívna výchova a platí ústavný poriadok. Verejný ochranca práv sa nemôže stotožniť s tým, že v rámci ústavnej výchovy sa ako výchovný (?) nástroj na upokojenie dieťaťa používa jeho uzavretie v izolácii v osobitnej miestnosti, na čas až do 24 hodín. Budem trvať na tom, aby do zmeny zákona bola v praxi prijatá taká úprava, **ktorou sa používanie tohto opatrenia minimalizuje.**

Preto ma veľmi teší, že vo všetkých reedukačných centrách došlo, po našich prieskumoch, k výraznému poklesu počtu prípadov umiestňovania detí do ochrannej miestnosti, v niektorých dokonca úplne prestali s jej využívaním. Považujem však za naliehavé v tomto smere upraviť aj vnútroštátnu legislatívu.

2.4 Vzdelávanie detí v reedukačných centrách

Z prieskumu v reedukačných centrách, ale aj zo stanovísk súdov vyplýva, že v Slovenskej republike **sa, pri zaradovaní detí v stredoškolskom veku do reedukačných centier, neberie do úvahy ich predchádzajúce štúdium, prípadne ich schopnosti a potenciál študovať určitý typ školy, alebo určitý odbor.** Deti navštevujúce strednú školu (alebo tie, ktoré by mali nastúpiť na stredoškolské štúdium), **nemajú väčšinou možnosť vybrať si odbor štúdia (po dohode so zákonnými zástupcami), ale je im pridelený podľa toho, v ktorom reedukačnom centre je aktuálne voľné miesto.**

Tak, ako sudcovia, aj pracovníci sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v rozhovoroch uviedli, **že zariadenie, ktoré súdu navrhujú na umiestnenie dieťaťa, väčšinou nemôžu vybrať podľa individuálnych potrieb dieťaťa, ale podľa toho, v ktorom zariadení je práve v čase súdneho konania voľné miesto.** O vzdelávaní dieťaťa sa tak

nerozhoduje podľa jeho individuálnych potrieb, ale podľa kapacitných možností zariadení. Napriek tomu, že umiestnenie dieťaťa je určujúce aj pre jeho budúcu profesiu, rozhodovanie o vzdelávaní dieťaťa nemôže ovplyvniť ani jeho kolízny opatrovník, ani rodič dieťaťa.

Navyše, po umiestnení dieťaťa do reedukačného centra, musí dieťa navštevovať ten odbor, ktorý mu reedukačné centrum prideli. O tom, ktorý odbor bude dieťa študovať, totiž v konečnom dôsledku rozhoduje reedukačné centrum. Rodič dieťaťa, ako aj samotné dieťa, sú z tohto procesu úplne vylúčení. **Tým dochádza k porušovaniu práva rodičov zvoliť druh vzdelania pre svoje dieťa, ktoré by však malo mať zásadnú prioritu.** Aj keď mnoho rodičov nejaví o svoje dieťa dostatočný záujem, výber štúdia by nemal byť ponechaný na rozhodovaní reedukačného centra, navyše bez možnosti, aby sa bral do úvahy aj **názor samotného dieťaťa**. To, že v praxi sa názor dieťaťa neberie pri rozhodovaní o jeho vzdelávaní do úvahy, vyplýva aj z nasledujúcich citácií z rozhovorov s deťmi k tejto téme:

- „Študujem za záhradníka, ale nebaví ma to. Nemohol som si vybrať, chcel som robiť stavbára. Hovoril som to aj riaditeľovi aj vedúcej, ona to aj zapísala, ale povedala, že mám byť záhradník. Riaditeľ mi hovoril, že je len záhradník a maliar. Stavbárčina sa otvára každý druhý rok.“
- „Nechcel som byť stavbár. Radšej maliar. Riešil som, ale s nimi sa nedá nič riešiť. Oni vybrali, tak čo som mal robiť. Vybrali mi to. Jak som sem došiel, tak mi povedali budeš stavbár, tak budem stavbár.“

Navyše odbory, ktoré reedukačné centrá pre stredoškolákov „ponúkajú“ sú **odbory, ktoré majú v dnešnej dobe najnižšiu uplatniteľnosť na trhu práce**. V navštívených reedukačných centrách boli k dispozícii tieto študijné **odbory pre chovancov**:

- strojárka výroba,
- spracúvanie dreva,
- stavebná výroba,
- murár,
- kvetinár,
- zeleninár,
- sadovník,
- stavebné práce,
- stavebná výroba a
- strojárka výroba.

Chovankyne sa vzdelávali v týchto odboroch:

- výroba konfekcie,
- textilná výroba,
- krajčírka - odevná konfekcia a bielizeň,
- poľnohospodárska výroba,
- poľnohospodárska výroba so zameraním na záhradníctvo, príprava na robotnícke povolanie v odbore poľnohospodárska výroba.

Z uvedených skutočností vyplýva, že chovanci, ktorí sa dostali do týchto reedukačných centier sa môžu vyučiť len za stavbárov, murárov, strojárův, spracovateľův

dreva a záhradníkov. Chovankyne sú však, vo vzťahu k príprave na budúce povolanie, na tom ešte horšie. Môžu byť krajčírky, šičky, pletiarke alebo záhradníčky. Problémy s výchovou však majú aj deti, ktoré **majú intelektové schopnosti presahujúce úroveň vzdelávania poskytovanú reedukačnými centrami**. Dostávajú sa tam aj deti, ktoré navštevovali gymnáziá a obchodné akadémiu. Deti, pre ktoré sú odbory ako murár, šička a pod. veľkým krokom späť oproti tomu, na čo majú schopnosti a nadanie.

Každé dieťa má právo na kvalitné vzdelávanie, ktoré zodpovedá jeho potenciálu. Tento potenciál nemôže byť posudzovaný na základe dočasného zlyhania dieťaťa, ktoré sa z rôznych príčin stalo napr. záškolákom. Musí sa posudzovať na základe toho, **aké vzdelanie by dieťa bolo schopné dosiahnuť v prípade, ak by malo vhodné podmienky a dostatočnú podporu zo strany svojho najbližšieho okolia. Až vtedy je dodržané právo dieťaťa na prístup ku vzdelaniu čo najvyššieho stupňa a kvality, pri ktorom dieťa dostane reálnu šancu dokázať, či takto nastavenú úroveň vzdelávania zvládne, alebo nie.** Ak si túto otázku pred zaradením dieťaťa do reedukačného centra nepoložíme, tak bude mnohým deťom v reedukačných centrách hroziť, že im bude poskytovaný **nižší štandard vzdelávania** ako ten, ktorý by im mal byť reálne poskytnutý. Takýto prístup štátu je však zjednodušením situácie, kedy **deťom s výchovnými problémami neumožní rovnaký prístup k vzdelaniu ako ostatným deťom. A takýto prístup je diskriminačný.** To, že sa to v súčasnosti deje, potvrdzujú vyjadrenia niektorých detí:

- „Toto je úplne otrasné tu, čo sa týka školy, lebo proste ja chcem ísť aj na vysokú školu. A tu sa učíme to, čo som sa ja učila v ôsmej triede. Proste úplne zaostalé to tu je čo sa týka matematiky, slovenčiny. Ani angličtinu tu nemáme, ani žiaden cudzí jazyk. Tak toto mi strašne vadí.“
- „Toto mi jak škola nepripadá. Tu, čo sa týka učenia, odtiaľto vyjdem taká vymletá! Vonku čo je škola, treba sa tam učiť, tu sa človek nemusí ani učiť a má dobré známky. Toto ani za školu nepovažujem. Väčšinou až tak máme odborný výcvik, normálnej teórie – hodiny - máme málokedy. Máme vlastne len v utorok, čo máme teórie a ostatné máme len odborný výcvik. Pochybujem, že mi to niečo dá. Ani jeden cudzí jazyk nemáme. Ja som si odbor ani vybrať nemohla, lebo to ma hneď dali kam treba. Lebo som tu nebola od začiatku od septembra, tak ma dali len do zácviku. Budem mať len zácvikový list.“
- „Určite sa mi nepáči, to že sa tu neučíme, naozaj je tu málo učenia, to ma nebaví. Je to aj dobre, že sa tu naučíme šiť, štrikovať a takto, ale skôr praktické veci“. V triede sú tri - sú to také dievčatá, čo prišli počas roka a jednu nepripustili k skúškam.
- „Keď je tu dievča na ústavnú starostlivosť, tak tu je od septembra, to chodí normálne do školy, má tu všetky predmety, takže si tu dokončí aj školu - dvojročku a normálne robí skúšky. A my čo sme v zácviku, my dostaneme len záučný list, vlastne že sme chodili do tejto školy, proste ako kurz. No to je vlastne nič.“
- „Iba v škole je nuda. Ja som bola inak naučená sa učiť.“

Pokiaľ nie je reedukačné centrum schopné poskytnúť určitým deťom vzdelávanie primerané jeho potenciálnym (nie momentálnym) schopnostiam, malo by mu umožniť vzdelávanie v škole mimo zariadenia.

Takéto vzdelávanie mimo zariadenia sa však bežne v zariadeniach neuskutočňuje. Len v jednom reedukačnom centre, v Reedukačnom centre Zlaté Moravce, sme sa dozvedeli, že niektoré chovankyne majú **možnosť navštevovať strednú školu mimo zariadenia** (obchodnú akadémiu). Ostatné reedukačné centrá to deťom neumožňovali.

Navyše, väčšina detí absolvujúcich stredoškolské vzdelávanie v reedukačnom centre, nemá možnosť učiť sa cudzí jazyk.

K uvedenej téme deti uvádzali:

- „Všetky sa chceme učiť aj cudzí jazyk, ale neviem, prečo to nedajú.“
- „Predtým som mala angličtinu a ruštinu. Je to škoda, lebo ja angličtinu celkom viem.“
- „Aj tu máme nemecký aj anglický jazyk. Lebo my sme najlepší odbor, my sme krajčírky. Záhradníčky nemajú, ani šičky, len krajčírky máme. Raz týždenne máme angličtinu a nemčinu.“
- „Angličtinu ani cudzí jazyk nemáme, chcela by som sa učiť, oni že keď pôjdem preč, môžem sa naučiť čo chcem.“

Nerovnaký prístup vo vzdelávaní sa netýka len stredných škôl. Ani všetky deti navštevujúce základnú školu v reedukačnom centre nemajú rovnakú možnosť učiť sa cudzie jazyky. Napr. chovanci navštevujúci siedmy a ôsmy ročník v Reedukačnom centre Sološnica sa, okrem angličtiny, učili aj ruský jazyk. Chovanci navštevujúci deviaty ročník mali však len anglický jazyk. Naproti tomu deti navštevujúce základnú školu v Reedukačnom centre Čerenčany sa od piateho ročníka učili angličtinu a od šiesteho ročníka sa učili dva cudzie jazyky - angličtinu a nemčinu.

Na základe preukázanej skutočnosti, že v rámci reedukačného centra sa jedna skupina detí učí cudzí jazyk a ostatné deti takúto možnosť nemajú, možno konštatovať, že v tomto prípade nie je zabezpečený prístup k právu na vzdelanie pre každého a za rovnakých podmienok. A to je **diskriminačné**. Nehovoriac o tom, že podľa školského zákona je cieľom zabezpečiť vzdelávanie detí v anglickom jazyku a ešte aj v ďalšom cudzom jazyku tak, aby ho boli deti spôsobilé používať. To, že sa tak nedeje, môže byť znakom nižšieho štandardu poskytnutého vzdelávania.

Právo na vzdelanie v sebe zahŕňa nielen právo na prístup k vzdelaniu, ale aj **poskytovanie vzdelávania v určitej kvalite a za rovnakých podmienok**, teda vzdelávanie bez akejkoľvek diskriminácie. Pozitívnym záväzkom štátu je zabezpečiť prístup k vzdelávaniu pre každého, a za rovnakých podmienok.

Skutočnosť, že dieťa bolo na základe rozhodnutia súdu odňaté z osobnej starostlivosti rodičov a na základe zákonného súdneho rozhodnutia bolo umiestnené do špeciálneho vzdelávacieho zariadenia, nemôže mať negatívny dopad na jeho právo na vzdelanie. Naopak, týmto sa zvyšuje pozitívny záväzok štátu, aby garantoval deťom, ktoré pochádzajú z prostredia, ktoré im neposkytlo primeranú rodinnú starostlivosť, alebo ktoré

v úvodných rokoch svojho života nezvládli svoje správanie, a preto boli umiestnené do špeciálneho výchovného zariadenia, poskytovanie vzdelávania, ktoré je porovnateľné so vzdelávaním ostatných detí a tiež, aby im garantoval poskytovanie vzdelávania porovnateľným spôsobom ako ostatným deťom v ich veku. To platí aj v prípade, ak je dieťa do reedukačného centra prijaté na žiadosť jeho zákonného zástupcu.

Z právnej úpravy uvedenej v školskom zákone vyplýva, že princípy výchovy a vzdelávania, ako napríklad **princíp rovnocennosti a neoddeliteľnosti výchovy a vzdelávania**, aj vyvážený rozvoj všetkých stránok osobnosti dieťaťa, sa vzťahujú na vzdelávanie všetkých detí, a teda aj všetkých vzdelávateľov, na ktorých sa školský zákon vzťahuje. Teda aj na reedukačné centrá.

Za diskrimináciu vo vzdelávaní sa od roku 1960, podľa Dohovoru o zákaze diskriminácie v oblasti vzdelávania, **považuje aj poskytovanie vzdelávania nižšieho štandardu**. V tomto prípade hovoríme o obsahu práva na vzdelanie z jeho materiálnej stránky - to znamená, z hľadiska obsahu a kvality poskytovaného vzdelávania - nie o formálnej stránke, napríklad, či je názov školy rovnaký ako u iných škôl tohto typu a stupňa.

Úlohou verejného ochrancu práv je, aby upozornil na možnosť porušovania základných práv aj v prípade, ak sú o ich dodržiavanie iba pochybnosti.

V prípade reedukačných centier upozorňujem na to, že poskytované vzdelávanie je nižšieho štandardu, a tým môže dochádzať k porušovaniu viacerých základných práv detí - nielen ich práva na vzdelávanie. Pretože deti majú obmedzenú slobodu práve z dôvodu ich reedukácie a prípravy na riadne uplatnenie. Ak im je poskytované vzdelávanie nižšieho štandardu, potom sa nenapĺňa ani určený účel obmedzenia ich slobody. Z tohto dôvodu by bolo potrebné navrhnuť komplexnú zmenu systému vzdelávania detí umiestnených v reedukačných centrách. Jej cieľom by malo byť dosiahnutie plného vzdelávacieho potenciálu každého dieťaťa.

2.5 Stravovanie detí v reedukačných centrách

V správach verejnej ochrankyne práv o prieskume dodržiavania základných práv a slobôd maloletých detí umiestnených v reedukačných centrách som odporučila Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky urýchlene v rezortnej vyhláske **zvýšiť finančný normatív na celodennú stravu poskytovanú deťom v špeciálnych výchovných zariadeniach tak, aby mohla byť deťom poskytovaná riadna výživa.**

V súvislosti s uvedeným odporúčaním som už v auguste 2013, a opätovne v máji 2014, požiadala aj ministra financií Slovenskej republiky o zohľadnenie tejto nevyhnutnej požiadavky pri zostavovaní štátneho rozpočtu tak, aby boli **v rozpočtovej kapitole Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky zabezpečené dostatočné finančné prostriedky na zvýšenie príspevku na stravovanie pre deti**

umiestnené v špeciálnych výchovných zariadeniach. Do dnešného dňa mi však odpoveď k tejto problematike, zo strany Ministerstva financií Slovenskej republiky, nebola doručená.

Napriek tomu, že najčastejší problém, ktorý väčšina detí počas prieskumu uvádzala, bol hlad, čo nám potvrdili aj niektorí zamestnanci. Vedenie reedukačných centier, ako aj ich zriaďovatelia, paradoxne neuvítali moju iniciatívu za zvýšenie normatívu na stravu s prílišným nadšením. Vidieť to napr. z nasledujúceho stanoviska: „Okresný úrad Prešov ako zriaďovateľ RC Spišský Hrhov konštatuje, že stravovanie detí je zabezpečované v zmysle platných predpisov. Na základe súčasných cenových relácií je finančný limit na potraviny zatiaľ postačujúci, a nie je nižší ako v ostatných internátnych zariadeniach, kde si potraviny v plnej výške hradia rodičia.“

Toto vyjadrenie je o to zarážajúcejšie, že Reedukačné centrum Spišský Hrhov využíva finančný limit na nákup potravín stanovený v 2. finančnom pásme, čo predstavuje limit na nákup potravín na zabezpečenie celodennej stravy pre deti od 15 - 18 rokov **v sume len 2,69 € na dieťa**. Kým zriaďovateľovi sa takýto limit javí ako postačujúci, **takmer všetky chovankyne v tomto zariadení uvádzali, že sú hladné.**

Z písomných stanovísk som zistila, že to, čo všetci v skutočnosti považujú za problém nie je hlad detí, ale to, že na stravu pre deti umiestnené v centrách majú prispievať rodičia detí do výšky uvedených limitov, ak nie sú z tejto platby oslobodení pre sociálne dôvody. Pritom iba niektorí rodičia prispievajú na stravu dieťaťa. Na stravné do výšky určených limitov tak prispievajú **zriaďovatelia a reedukačné centrá zo svojich rozpočtov, ktoré sú už aj tak nedostatočné.** Takže, ak by došlo k zvýšeniu limitu na nákup potravín, zvýšenie by museli platiť najmä zo svojich prostriedkov (VÚC, štátny rozpočet), lebo deti pochádzajú zväčša z prostredia, z ktorého platby neprídu. Tieto argumenty verejné orgány považujú za relevantné, a to dokonca aj v situácii, keď je všetkým jasné, že deti v dospievaní nemajú dostatok stravy a denne pociťujú hlad. Aj z týchto stanovísk a postojov, ktoré považujú orgány za správne, je zrejmé aké máme priority vo vzťahu k deťom, za ktoré prevzal zodpovednosť štát. Najlepší záujem dieťaťa nie je našou naozajstnou prioritou, a preto nekonáme tak, ako sme sa zaviazali v Dohovore o právach dieťaťa.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky síce vo svojom stanovisku uviedlo, že na rok 2014 pristúpilo k navýšeniu rozpočtu pre reedukačné centrá oproti predchádzajúcemu obdobiu o 10 %, zo stanovísk zriaďovateľov reedukačných centier však vyplývajú nasledujúce skutočnosti:

Zriaďovateľ Reedukačného centra Bačkov v tejto súvislosti v písomnom stanovisku uviedol: „Školám a školským zariadeniam nie sú prideľované finančné prostriedky na nákup potravín. V zmysle § 140 ods. 8 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) školská jedáleň, ktorej zriaďovateľom je orgán miestnej štátnej správy v školstve, poskytuje stravovanie deťom a žiakom za čiastočnú úhradu nákladov, ktoré uhrádza zákonný zástupca vo výške nákladov na nákup potravín podľa vekových kategórií stravníkov, ktoré sú zverejnené na stránke MŠVVaŠ SR.“

V tejto súvislosti zriaďovateľ Reedukačného centra Zlaté Moravce vo svojom stanovisku uviedol: „Školská jedáleň nepožiadala o zvýšenie do vyššieho pásma nakoľko im **finančné prostriedky postačovali a i pri týchto cenách má školská jedáleň problém s úhradou stravného od rodičov, ktorí si neplnia základnú povinnosť**. Zariadenie i napriek tomu, že rodič neplatí na dieťa, musí dať dieťaťu celodennú stravu. Zariadenie musí tieto finančné prostriedky vymáhať od rodičov súdnou cestou, čo je veľmi zdĺhavé a málo efektívne. V prípade, že rodičia neuhradia požadovanú výšku nákladov za svoje dieťa, musí ich uhradiť zariadenie zo svojho rozpočtu, aby mohla kuchyňa a jedáleň fungovať. Za január 2014 - apríl 2014 muselo zariadenie uhradiť za týchto chovancov 7 464,26 eur. Chovankyne ako i zamestnanci sa na kvalitu a množstvo stravy nikdy nestážovali a ani nestážujú. Na základe medializovaných informácií ako aj na základe odporúčania MŠVVaŠ SR Okresný úrad Nitra, odbor školstva odporúča Reedukačnému centru, Prílepská 6, Zlaté Moravce prejsť od 01.06.2014 do 3. finančného pásma...“.

Ďalej zriaďovateľ v stanovisku uvádza: „**Upozorňujeme však, že pri navýšení finančných pásiem je potrebné uvažovať aj o prepočte finančných dopadov na rozpočty zariadení školského stravovania v zriaďovateľskej pôsobnosti verejnej správy.**“

Zriaďovateľ Reedukačného centra Čerenčany uviedol: „Na rok 2014 bol z úrovne Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR na základe zberu údajov k 15.09.2013 pre reedukačné centrum vypočítaný normatívny príspevok na prevádzku spolu vo výške 111 427,- eur. Tento zahŕňa prevádzkové výdavky školy, internátu a stravovacieho zariadenia. Zriaďovateľ vo svojej kompetencii organizácii rozpísal výdavky na rok 2014 na prevádzku vo výške 119 458,- eur, t. j. o 7,2 % viac ako vypočítaný normatívny príspevok. Vzhľadom na to, že rozpis rozpočtu na rok 2014 na prevádzkové účely všetkých škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti okresného úradu predstavuje 100 % prevádzkového normatívu, **zvýšený prísun finančných prostriedkov pre reedukačné centrum bol vykonaný na úkor ostatných organizácií**. Ďalšia úprava rozpočtu na rok 2014 pre zariadenie bude možná na základe výsledkov dohodovacieho konania, ktoré by sa malo uskutočniť v najbližšom období podľa usmernenia Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR.“

2.6 Práca s rodinou detí umiestnených v reedukačných centrách

Zamestnanci v reedukačných centrách považovali za veľký problém skutočnosť, že počas pobytu dieťaťa v reedukačnom centre **sa zároveň nepracuje systematicky s jeho rodinou** tak, aby dieťa po svojom návrate nevrátilo do predchádzajúcich vzorcov správania z dôvodu zlyhania zo strany rodičov. Uvádzali, že reedukačné centrá nemajú také možnosti pracovať s rodinou dieťaťa, aké majú úrady práce, sociálnych vecí a rodiny a napriek tomu hovorili o obrovskej recidíve zo strany detí, ktoré sa im opätovne vracajú, pretože situácia v rodine sa vôbec nezmenila. Zamestnanci tak hovorili **o veľkej frustrácii z toho, že ich práca vychádza v mnohých prípadoch úplne nazmar.**

Aj minister školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky vo svojom stanovisku k tejto téme uviedol, že reedukačné centrá sa snažia o pravidelnú spoluprácu s rodinami detí, avšak často narážajú na nezáujem zo strany rodičov. Ďalej uviedol: „**Bolo by vhodné, aby sociálna kuratela viac pracovala s rodinou, viac sa zaujímal o rodinné prostredie detí, aby sa po skončení reedukácie mohli vrátiť do vopred pripraveného prostredia so zohľadnením výsledkov jeho prevýchovy**“.

Súdy v stanoviskách k tejto problematike taktiež uviedli:

- „K systému na zlepšenie reedukačného procesu maloletých a mladistvých opierajúc sa o dlhoročnú prax navrhujeme, aby bol prehodnotený systém uvoľňovania maloletých a mladistvých počas prázdnin, pretože sa v praxi stáva, že dieťa je po niekoľkých týždňoch uvoľnené na prázdninový pobyt do **disfunkčného prostredia**, v ktorom sa dopustí alebo dopúšťa opakovaného páchania protiprávnej činnosti. Máme za to, že proces reedukácie by mal byť postavený na dlhodobom pôsobení špecialistov na osobnosť maloletého, resp. mladistvého, bez možnosti jeho uvoľnenia do prirodzeného rodinného prostredia po takej krátkej dobe, ako je to v súčasnosti.“
- „Máme za to, že i napriek možnosti, ktorú poskytuje zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele č. 305/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, nie sú vždy zo strany príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny využívané všetky zákonné možnosti, ktoré by mali predchádzať umiestneniu mal. dieťaťa do ústavného zariadenia, ktoré by malo byť riešením najkrajnejším. **Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny minimálne využíva napr. ukladanie výchovného opatrenia (§ 12 ods. 1 zák. č. 305/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov), pričom za najvhodnejšie riešenie je mnohokrát považované podanie návrhu na súd na uloženie výchovného opatrenia odňatím mal. dieťaťa z osobnej starostlivosti rodičov resp. nariadenie ústavnej starostlivosti bez využitia možnosti tzv. „miernejších opatrení“ bez zásahu súdu.**“

Dieťa nemožno prevychovávať izolovane a myslieť si, po návrate do rodiny už bude všetko v poriadku. **Väčšina problémov, pre ktoré sú deti umiestňované do reedukačných centier má pôvod v rodine.** A pokiaľ tieto problémy aj nevznikli priamo v rodine, rodina bola tá, ktorá ich spolu s dieťaťom nevedela vyriešiť tak, aby dieťa nemuselo byť umiestnené do reedukačného centra. To následne vytvára predpoklad, že táto rodina ich nebude vedieť s dieťaťom riešiť ani vtedy, ak sa vyskytnú opakovane. **Naozaj je potrebné zdôrazniť, že pokiaľ sa nebude pracovať s celou rodinou, dovtedy sa situácia nezlepší.** Na to je potrebné **zapojiť do celého procesu aj iné, spolupracujúce orgány** a vytvoriť si takú metodiku práce, ktorá zaručí, že práca s rodinou bude rovnako dôležitá ako práca s dieťaťom.

Tieto pochybnosti poukazujú na vážny problém v nastavení systému. Sú to pochybnosti o tom, či obmedzenie slobody dieťaťa jeho umiestnením do reedukačného centra splnilo svoj účel a vyslovujú ich tí, ktorí sa na reedukácii dieťaťa podieľali a cítia za deti zodpovednosť.

Na základe tohto zistenia sa budem venovať problematike úspešnosti začlenenia detí z reedukačných centier do sociálneho prostredia, aby bolo možné vyhodnotiť, či bolo obmedzenie slobody dieťaťa účelné, aj či a aké má dieťa, ktoré bolo reedukované, podmienky pre zaradenie sa do sociálneho spoločenstva po skončení reedukácie a ako s hodnotou, ktorú sme do neho vložili, nakladáme.

2.7. Starostlivosť o zamestnancov reedukačných centier

Deti sú v špeciálnom výchovnom zariadení umiestnené preto, lebo majú určité problémy, ktoré súvisia s ich správaním. Nemôžeme preto chcieť, aby sa správali presne podľa očakávaní, ktoré máme od „bezproblémových“ detí. **Špeciálne výchovne zariadenia sú preto špeciálne, že deti v nich umiestnené si vyžadujú špeciálny prístup. Zamestnanci v reedukačných centrách v rozhovoroch uvádzali, že im chýbajú odborné školenia týkajúce sa motivovania detí, ich výchovy, zvládania agresivity detí a pod.** Školenia, ktoré najčastejšie absolvovali, sa týkali protidrogovej prevencie. Okrem týchto školení v niektorých reedukačných centrách zamestnanci spomínali len interné školenia a porady, na ktorých riešia, ako zvládnuť agresivitu detí a vzniknuté problematické situácie.

3. ODPORÚČANIA A OPATRENIA

Odporúčam orgánom verejnej správy, aby v rámci možností postupne zrealizovali tieto nevyhnutné opatrenia na zlepšenie podmienok v dodržiavaní základných práv a slobôd maloletých detí umiestnených v reedukačných centrách:

Všeobecné odporúčania reedukačným centráм:

1. Zabezpečiť, aby boli do iného zákonného riešenia tejto problematiky **deti umiestňované do ochrannej miestnosti** iba z dôvodov, ktoré dovoľuje zákon, na nevyhnutný čas a iba takým postupom, ktorý dovoľuje zákon a najmä odporúčam preferovať **alternatívne spôsoby upokojuvania detí**.
2. V prípade **podozrenia z použitia telesných trestov zo strany zamestnancov**, zabezpečiť, aby bolo dieťa vypočuté, aby bola jeho tvrdeniam venovaná **dostatočná pozornosť a vážnosť**, a aby boli jeho tvrdenia **náležite prešetrené, vrátane prijatia opatrení**, aby sa obdobná situácia v budúcnosti nezopakovala.
3. Zabezpečiť čo najviac **otvorený režim zariadenia**, navrhnúť a zaviesť **opatrenia na predchádzanie útekom**, umožniť deťom **denne vychádzky**, zabezpečiť im aj možnosť **individuálnych vychádzok, pravidelných nákupov a zabezpečiť pravidelné poskytovanie vreckového**.
4. Zabezpečiť, aby deťom **mohli rodičia, prípadne tretie osoby** (po udelení súhlasu orgánu sociálnoprávnej ochrany alebo rodiča, ak boli umiestnené na základe žiadosti rodiča) **denne telefonovať**, a aby ich mohli rodičia, prípadne tretie osoby **denne navštevovať**. **Zároveň umožniť všetkým deťom častejší prístup na internet**.
5. Zabezpečiť, aby boli deti **informované o záležitostiach, ktoré sa ich týkajú**, aby o nich mohli komunikovať, aby im boli ich záležitosti riadne vysvetlené.
6. Aktívne hľadať možnosti na **zabezpečenie individuálnej, ako aj skupinovej práce s rodičmi dieťaťa**.
7. Snažiť sa o **zlepšenie zdravotnej starostlivosti o deti a nezľahčovať ich zdravotné problémy**.
8. Zabezpečiť deťom **dostatok hygienických prostriedkov**.
9. Pokiaľ je to možné, zabezpečiť **vzdelávanie niektorých detí mimo zariadenia**.
10. Pokiaľ je to možné, umožniť všetkým deťom, ktoré majú záujem, **výučbu cudzieho jazyka**.

Osobitné odporúčania pre Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky:

1. Urýchlene **zvýšiť finančný normatív na celodennú stravu** poskytovanú deťom v špeciálnych výchovných zariadeniach tak, aby mohla byť deťom poskytovaná riadna výživa.
2. Prehodnotiť systém zaradovania detí do reedukačných centier vzhľadom na jeho dopad na vzdelávanie dieťaťa, jeho budúcu profesiu a jeho uplatnenie v živote

a prehodnotiť, či je v špeciálnych výchovných zariadeniach dodržiavané **právo detí na vzdelanie v dostatočnej kvalite**.

3. Prehodnotiť opätovné **zavedenie diagnostiky detí v diagnostických centrách** pred ich umiestnením do reedukačného centra.
4. **Zriaďiť v reedukačných centrách oddelenia alebo zriaďiť samostatné reedukačné centrá, ktoré by fungovali v rôznych režimoch - v otvorenom, v ochrannom alebo v režime so zvýšenou starostlivosťou**, aby bola zabezpečená diferenciácia detí podľa ich potrieb.
5. Zabezpečiť zamestnancom reedukačných centier **príslušné odborné školenia**.
6. Navrhnuť **systém spolupráce so zdravotníckymi zariadeniami** (s pomocou Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky) v súvislosti so zabezpečením primeranej zdravotnej starostlivosti o deti v reedukačných centrách.
7. Navrhnuť **systém spolupráce s úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny** (s pomocou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky) **na zabezpečenie podpory a pomoci dieťaťu po opustení reedukačného centra**.

Osobitné odporúčania na koordinovaný postup orgánov verejnej správy zameraný na odstránenie hladovania detí v reedukačných centrách:

1. **Určiť** zvýšený limit na nákup potravín na dieťa a deň a pravidelne ho prehodnocovať podľa inflácie (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky).
2. **Prijat'** organizačné opatrenia, ktorými sa zabezpečí na všetkých úrovniach, aby objem finančných prostriedkov určených na stravné pre deti zodpovedal určenému limitu na dieťa na deň, a aby bol do rozpočtu reedukačného centra v takto určenej výške pridelovaný – (vyžaduje to úpravu vzťahov ministerstva financií a ministerstva školstva, vzťahov ministerstva financií, ministerstva školstva a samospráv, a tiež vzťahov samospráv a reedukačných centier).
3. **Zabezpečiť**, aby schopnosť rodičov hradiť náklady na stravu dieťaťa a hradiť náklady za jeho pobyt v centre nemala dopad na výšku prostriedkov pridelovaných centru na stravné, a ani na určovanie limitov na nákup potravín potrebných na stravu pre dieťa umiestnené v ústavnej výchove v reedukačnom centre (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a kultúry Slovenskej republiky a samosprávy).
4. **zabezpečiť**, aby (ne) úspešnosť vymožitelnosti pohľadávok od rodičov maloletých detí umiestnených v reedukačnom centre nemohla ovplyvniť, ani len ideovo, rozhodovanie o výške nákladov na odôvodnené potreby detí umiestnených v ústavnej výchove v reedukačných centrách, ale aby kritériom bol výlučne najlepší záujem dieťaťa (ministerstvá, samosprávy).

4. ZÁVER

Prieskum potvrdil, že vo väčšine prípadov sa zamestnanci snažia vytvárať pre deti dobré podmienky a výchovné prostredie, v ktorom dbajú na to, aby základné práva a slobody detí boli, v rámci možností ústavnej výchovy a ústavného poriadku, napĺňané. Napriek tomu boli v niektorých zariadeniach zistené nedostatky, aj vážneho charakteru. Ukázalo sa, že aj nedostatky, ktoré mali závažný charakter boli často súčasťou dlhodobo zaužívanej praxe, ktorá sa opierala o takto nastavené vnútorné pravidlá inštitúcie. Reedukačné centrá mi, po ukončení prieskumu, oznámili prijatie opatrení. Ich plnenie som v praxi overila a po preskúmaní môžem skonštatovať, že mnohé nedostatky, ktoré v rámci svojej pôsobnosti môžu reedukačné centrá odstrániť, už odstránili.

Vo svojej činnosti budem venovať pozornosť tomu, aby opatrenia neboli prijaté iba formálne.

Okrem toho budem skúmať, ako sa deti po poskytnutí výchovy a vzdelávania v reedukačnom centre „opätovne začlenili do pôvodného sociálneho prostredia“, čo je zákonom ustanovený účel, pre ktorý im bolo obmedzené základné právo na osobnú slobodu.